

Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

**Restaurování malovaného renesančního epitafu
v kapli sv. Jiří v Litvli**

Pavína Šoltésová

Vedoucí práce: Marie Dočekalová, ak.mal.

Odborný pedagogický dozor: Mgr.art.Jan Vojtěchovský

Odborní konzultanti teoretické části:

Mgr.Anna Grossová, Mgr.Jiří Kaše

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Šoltésová**
Osobní číslo: **R08026**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace nástěnné malby a sgrafita**
Název tématu: **Restaurování malovaného renesančního epitafu v kapli sv. Jiří v Litovli**
Zadávací katedra: **Ateliér restaurování malby a sgrafita**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Praktická část: V bakalářské práci provede studentka kompletní restaurátorský zásah na ploše s malovaným epitafem. Po provedení nedestruktivního průzkumu a rozšířeného sondážního průzkumu odstraní mladší souvrství vápenných nátěrů. Poté provede doplňující prohlídku, dokumentaci v UV světle a odběr vzorků pro laboratorní analýzy. Po vyhodnocení průzkumu připraví k posouzení návrh na restaurování, který po schválení zrealizuje pod vedením vedoucího práce. Součástí práce bude fotografická dokumentace, která zaznamená jednotlivé etapy průběhu restaurátorského zásahu. Po formální stránce dodrží pravidla psaní bakalářských prací, stanovená na UPce. Teoretická část: Malíř Jano Köhler a jeho dílo ve službách architektury. Odborní konzultanti: Mgr. Anna Grossová a Mgr. Jiří Kaše. V této části se bude studentka věnovat monumentální tvorbě malíře Jano Köhlera. Nejdříve stručně nastíní základní obrysy Köhlerovy umělecké a životní dráhy. Popíše okolnosti umělcovy činnosti v oboru nástěnné malby. Uvede několik umělcových realizací, které odborně popíše s důrazem na techniku provedení a na jejich vazbu s architekturou, jíž dotvářejí. Pro práci shromáždí odbornou literaturu a prameny v podobě restaurátorských zpráv. V závěru zhodnotí současný stav maleb. V mezích technických a organizačních možností práci doprovodí obrazovou přílohou, dokumentující pojednávané téma. Po formální stránce dodrží pravidla psaní bakalářských prací, stanovená na FR UPce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Praktická část: Bohuslav Slánský: Techniky malby I.,II. Malířský a konzervační materiál.Praha 2003. Ivana Kopecká, Vratislav Nejedlý: Průzkum historických materiálů. Praha 2005. Pavel Šlézar: Kostely a sakrální stavby v Litovli, Olomouc 2009. Ondřej Jakubec: Renesanční epitaf jako médium společenské a náboženské reprezentace.In: Ku věčné památce: malované renesanční epitafy v českých zemích, Olomouc 2007. Teoretická část: Aleš Filip: Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku.Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900, Brno 2004. Stanislav Batůšek: Katolická moderna. Karel Dostál Lutinov a jeho přátelé, Třebíč 1996. Jaroslav Mathon: Jano Köhler a jeho dílo, Olomouc 1948. Dohledáte a použijete i další literaturu ku zdárnému dokončení práce.

Vedoucí bakalářské práce:

ak. mal. Marie Dočekalová

Ateliér restaurování malby a sgrafita

Datum zadání bakalářské práce: **30. října 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **14. srpna 2012**

L.S.

Ing. Karol Bayer
děkan

Mgr. art. Jan Vojtěchovský
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 13. srpna 2012

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle par. 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (Dislokované pracoviště – Fakulta restaurování, Litomyšl).

V Litomyšli dne 2014

Pavína Šoltésová

Titul / Title

Restaurování malovaného renesančního epitafu v kapli sv. Jiří v Litovli
Malíř Jano Köhler a jeho dílo ve službách architektury

Restoration of renaissance epitaph in the chapel of St. Jiří in Litovel
Jano Köhler and his work in the service of architecture

Anotace / Annotation

Praktická část bakalářské práce se zabývá restaurováním nástěnné malby v pravé části presbytáře v kapli sv. Jiří v Litovli. Jedná se o malovaný epitaf pocházející z konce 16. století. Bakalářská práce zahrnuje restaurátorský průzkum a vlastní restaurování malby. Její součástí je fotografická dokumentace, která zaznamená jednotlivé etapy restaurátorského zásahu, grafická dokumentace a výsledky technologických analýz.

Teoretická část bakalářská práce se věnuje monumentální tvorbě malíře Jano Köhlera se zaměřením na malby vytvořené technikami fresky, secco, sgrafita, nebo mozaiky. Na tyto malby nahlíží z hlediska malířských technik. Vzhledem k provázanosti těchto technik s architekturou bude práce sledovat způsob, jakým se nástěnné malby podílí na výtvarném výrazu staveb. Uvede příklady spolupráce s architekty i příklady konkrétních realizací nástěnných malby v architektuře. Popíše okolnosti jejich vzniku, výtvarnou i technologickou stránku a jejich proměny v průběhu času.

The practical part of bachelor's thesis deals with the restoration of a wall painting on the right side of the presbytery of the cSt.George's Chapel in Litovel. This is painted epitaph dating from the late of 16th century. The practical part of the thesis includes the restoration research and goes into details of the restoration itself. It contains photographic documentation, which captures particular stages of restoration treatment, graphic documentation and results of technological analyses.

The theoretical part of the bachelor thesis is dedicated to a monumental lifework of Jano Köhler the painter, focused on works of art created in fresco,

sgraffito, or mosaics. It looks on these paintings with respect to paintings techniques. Considering connection of these techniques with a architecture, the thesis studies the way of wall painting také part in visual expression of buildings. These thesis gives examples of cooperation with architects, and examples of particular wall paintings realized in architecture. It describes creation of these paintings in respect of vizual and technological aspect and its changes in time.

Klíčová slova / Key words

restaurátorský průzkum, restaurování, renesanční malovaný epitaf, kaple sv.Jiří, Jano Köhler, nástěnné malby, techniky malby, freska, kolorované sgraffito, keramická mozaika

restoration survey, restoration, renaissance painted epitaph, St. George's Chappel Jano Köhler, wall painting, painting techniques, frescoes, coloured sgraffito,

Obsah

I. Praktická část: restaurování renesančního epitafu v kapli sv. Jiří v Litovli	10
1. Úvodní evidenční údaje.....	10
1.1 Lokalizace památky.....	10
1.2 Údaje o památce:	10
1.3 Údaje o akci.....	10
2. Základní údaje o památce	12
2.1 Lokalizace objektu	12
2.2 Stručná historie objektu.....	12
2.2.1 Renesanční epitaf	14
2.3 Popis objektu	15
2.3.1 Exteriér kaple	15
2.3.2 Interiér kaple	16
2.4 Popis restaurovaného díla.....	16
2.4.1 Popis textového pole	17
2.5 Datace epitafu.....	18
3. Restaurátorský průzkum.....	20
3.1 Průzkum v denním rozptýleném světle	20
3.2 Průzkum v razantním bočním osvětlení	20
3.3 Sondážní průzkum	20
3.4 Odkrývání.....	21
3.5 Stav maleb po odkryvu.....	22
3.6 Průzkum v ultrafialovém světle.....	22
3.7 Chemicko-technologický průzkum barevné vrstvy	23
3.8 Vyhodnocení restaurátorského průzkumu	23
3.9 Návrh na restaurování	25
4. Dokumentace restaurátorského zásahu.....	26
4. 1 Postup restaurátorských prací.....	26
4.1.1 Dočištění povrchu malby a odstranění druhotných tmelů	26
4.1.2 Odsolování	26
4.1.3 Zkoušky fixážních prostředků:	27

4.1.4	Konsolidace omítky.....	28
4.1.5	Tmelení, injektáže	28
4.1.6	Fixáž nástěnné malby	29
4.1.7	Retuše a rekonstrukce.....	29
4.2	Návrh ochranného režimu	30
4.3	Použité materiály	30
II. Teoretická část: Malíř Jano Köhler a jeho dílo ve službách architektury		31
5.	Úvod	31
6.	Jano Köhler - životopisná fakta	32
7.	Poznámky k technice a stylu	38
7.1.	Keramická mozaika.....	43
8.	Spolupráce s architekty	44
8.1.	Spolupráce s architektem Kamilem Hilbertem.....	46
8.2.	Spolupráce s architektem Vladimírem Fisherem.....	47
8.3.	Spolupráce s architektem Antonínem Blažkem.....	50
9.	Příklady realizací	51
9.1.	Malířská výzdoba fasády Součkova domu v Prostějově	51
9.1.1.	Okolnosti vzniku stavby	51
9.1.2.	Popis stavby.....	51
9.1.3.	Popis malířské výzdoby.....	52
9.1.4.	Technika malby	53
9.1.5.	Historie malířské výzdoby.....	54
9.2.	Malířská výzdoba Domu Umělců v Hodoníně	56
9.2.1.	Okolnosti vzniku stavby	56
9.2.2.	Popis stavby.....	56
9.2.3.	Popis malířské výzdoby.....	57
9.2.4.	Technika malby	58
9.2.5.	Historie malířské výzdoby.....	59
9.3.	Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Kroměříži	59
9.3.1.	Popis stavby.....	59
9.3.2.	Popis malířské výzdoby.....	60
9.3.3.	Malířská technika	61
9.3.4.	Historie malířské výzdoby.....	62

10. Závěr	63
11. Literatura a prameny	66
11.1. Literatura k praktické části bakalářské práce.....	66
11.2. Literatura k teoretické části bakalářské práce.....	67
11.2.1. Studentské závěrečné práce	71
11.2.2. Restaurátorské zprávy	71
12. Seznam vyobrazení.....	73
12.1. Obrazová příloha I.....	73
13. Obrazová příloha I.....	79
14. Obrazová příloha II.	103
15. Textová příloha.....	147

Počet stran textu: 56

Počet stran příloh: 20

Počet fotografií: 99

Autoři fotografií:

obr. 1-4, 25-35, 37-39, 47, 48, 53-55, 63, 66, 67, 71, 72, 84-89 Pavlína Šoltésová

obr. 5–35 Stanislav Sysel

obr. 36, 49-52, 67, 65, 70, 73, 78-83, 91, 94-99 Silvie Malíková

obr. 40-46, 56-62, 92, 93 Josef Dočekal

obr. 74-77 Miroslav Bodanský

obr. 67, 68 Markéta Müllerová

I. Praktická část: restaurování renesančního epitafu v kapli sv. Jiří v Litovli

1. Úvodní evidenční údaje

1.1 Lokalizace památky

Název restaurovaného díla: malovaný epitaf v kapli sv. Jiří

Kraj: Olomoucký

Obec: Město: Litovel

Adresa: kaple sv. Jiří, náměstí J. Svobody

Registrační číslo objektu v ÚSKP: 1855

Umístění v rámci objektu: epitaf se nachází v pravé části presbytáře pod okenní špaletou a klenebním doběhem

1.2 Údaje o památce:

Autor: neznámý

Datace: devadesátá léta 16. století

Technika: secco na podkladu tvořeném vápenným nátěrem

Rozměry: rozměry restaurované plochy tvoří 3,8 m²

Předchozí restaurátorské zásahy: nejsou známe

1.3 Údaje o akci

Vlastník památky: Římskokatolická farnost Litovel

Projekt: epitaf byl restaurován v rámci projektu *“Rekonstrukce gotické kaple sv. Jiří a jejího mobiliáře”*. Projekt byl podporován grantem z Norska prostřednictvím finančního mechanismu Norska a spolufinancován městem Litovel a Olomouckým krajem

Termín realizace: duben 2010 – prosinec 2010

Restaurátorský záměr a návrh na restaurování: Pavlína Šoltésová, Marie Dočekalová, akad. mal.

Odborná spolupráce: Ing. Dorothea Pechová, Ing. Alena Hurtová, Hana Tauerová, Petr Mařík

Restaurovala: Pavlína Šoltésová

Památkový dohled: zástupce NPÚ územního odborného pracoviště Olomouc

Uložení bakalářské práce: tištěná verze – knihovna FR UPCE digitální verze (formát pdf) – knihovna FR UPCE + u autorky.

Tato dokumentace je chráněna autorskými právy ve smyslu příslušných ustanovení zákona č. 121/2000 Sb v platném znění. Použití nebo citace jakékoliv části je vázáno na uvedení zdroje podle platných norem.

Prohlašuji, že jsem při restaurování použila pouze materiály a postupy uvedené v této dokumentaci. Nejsem si vědoma nových zjištění a skutečností na restaurované památce, které by v této dokumentaci nebyly uvedeny.

2. Základní údaje o památce

2.1 Lokalizace objektu

Kaple se nachází na náměstí Svobody v Litovli, v jižním sousedství kostela sv.Marka.

2.2 Stručná historie objektu

Vznik kaple ani její stavitelé nejsou doloženi konkrétními archivními prameny. O jejím historickém a stavebním zařazení vypovídalo především slohové tvarosloví stavby samotné a konkrétní detaily z její výzdoby. Rodový a městský znak, vložený do svorníků klenby kaple dokládají, že za vznikem kaple stojí majitelé úsovského panství - páni z Vlašimi a město Litovel. Vlašimský znak je umístěn do nejvýznamější části celého prostoru, do klenby závěru kaple, městský znak na opačnou západní stranu klenby. Oba znaky jsou reliéfní, jsou součástí základní a neměnné výzdoby klenby. Rod pánů z Vlašimi je s Litovlí spjat od roku 1437, kdy byl ve městě ustanoven královským rychtářem Karel z Vlašimi, až do roku 1514, kdy byli vystřídáni pány z Boskovic. Vlašimský erb druhotně dokládá dobu vzniku kaple v průběhu poslední třetiny 15. století. Letopočty, nalezené během restaurátorských prací v interiéru, dobu vzniku kaple upřesňují. Jedná se o letopočet v pamětním nápisu na poprsí kruchty (1484) a letopočet na nástěnné malbě s motivem sv. Jiří bojujícího s drakem (1485).

Nejasnosti panují kolem otázky, k jakým účelům v době svého vzniku kaple sloužila¹. Vzhledem k umístění kaple na farním hřbitově se primárně jednalo o kapli hřbitovní, ve které probíhaly funerální liturgie. Předpokládá se také, že sloužila k reprezentaci a memorii rodu pánů z Vlašimi. Pamětní nápis na poprsí kůru hovoří o

---

¹ Jednu z liturgických funkcí kaple sv. Jiří naznačuje dochovaná mobilní socha Ukřižovaného Krista s volnými pažemi, pravděpodobně z inventáře kaple. Je možné, že socha byla používána při zdramatizované formě středověké velikonoční liturgie, během které kaple představovala Chrám Božího hrobu v Jeruzalémě.

ULIČNÝ, Petr, Architektura kaple sv. Jiří v Litovli. *Gotické klenoty v kapli sv. Jiří v Litovli*. Litovel: Římskokatolická farnost Litovel, 2012.

“české” kapli. Rovněž literatura o dějinách města Litovle uvádí, že hlavní funkcí kaple byly bohoslužby pro českou minoritu v Litovli, případně bohoslužby utrakvistického ritu. Podle Elbela tomuto využití kaple v jagellonské době (za pánů z Vlašimi) dobové prameny nenasvědčují.² Potřeba samostatné české kaple vyvstala pravděpodobně v důsledku konfesních rozporů koncem 16. století. V této době převládlo obyvatelstvo luteránského vyznání. V letech 1592–1610 kaple plnila funkci pohřebiště luteránských měšťanů. Podle protestantské matriky zde bylo tehdy uloženo třináct zámožných měšťanů české národnosti.³

Během pobělohorské rekatolizace, v roce 1624, byl poslední luteránský pastor z Litovle vyhnán a v kapli byla zavedena katolická bohoslužba. Za třicetileté války, když byla Litovel roku 1642 dobyta švédským vojskem, došlo k poškození kaple, která byla poté pravděpodobně po nějakou dobu odsvěcená.

Bohatší liturgický provoz zde byl zaznamenán až v průběhu 18. století, kdy se zde konaly pobožnosti třináctkrát do roka a o významných svátcích. V letech 1751 a 1756 byly dle uničovských děkanských matrik při kostelíku sv. Jiří založeny postupně dvě nadace pro držení stálého kaplana s povinností denně sloužit mši a pro česká kázání pro přífařené okolní obce. Od roku 1892, kdy byly zavedeny opětovné české bohoslužby ve vedlejším kostele sv. Marka, přestala existovat pravidelná kázání u sv. Jiřího. Význam kaple postupně upadal.

Po roce 1945 byla kaple odsvěcena a využívána jako kostelní depozitář. V šedesátých letech 20. století došlo k jejímu převedení do správy Vlastivědného muzea v Olomouci. V roce 1989 byl v interiéru proveden sondážní průzkum a kaple byla posléze navracena Římskokatolické farnosti Litovel.⁴

---

² Páni z Vlašimi patřili k několika moravským panským rodům, u nichž lze od doby husitské až do doby jagellonské pozorovat soustavnou a okázale demonstrovanou příslušnost k římské církvi. Česká kaple nebyla v Litovli v 80tých letech 15. století potřebná, protože bohoslužby s českým kázáním se konaly v kostele sv. Marka, kde působil nejpozději od roku 1464 český kazatel .

ELBEL, Petr, Páni z Vlašimi na Úsově a Litovli. *Gotické klenoty v kapli sv. Jiří v Litovli*. Litovel: Římskokatolická farnost Litovel, 2012, s 24-39.

³ KAUEROVÁ, Vlasta a KOUDELA, Miroslav. *Památky staré Litovle*. Olomouc: Danal, 1998. s.70-72.

⁴ Tamtéž.

V květnu roku 2009 započaly v kapli stavební práce, které zahrnovaly zajištění statiky kaple, ošetření krovu, odvlhčení zdiva (byla provedena drenáž podél vnější i vnitřní strany zdiva) a rekonstrukce dlažby z přelomu 16. a 17. století. Restaurátorské práce v interiéru byly zahájeny v září 2009.

2.2.1 Renesanční epitaf

Epitafy představovaly specifický druh renesančního umění. Termín epitaf pochází z řečtiny (epitafeios) a znamená „k hrobu příslušející“, což původně označovalo náhrobní nápis či oslavný nekrolog. Jako výtvarné dílo představuje epitaf zvláštní druh nejčastěji sochařsky nebo malířsky zpracovaného pohřebního památníku. Epitafy se začaly objevovat v Německu již od konce 14. století, éra jejich rozkvětu však nastala v 16. a části 17. století. Od obdobných monumentů pohřební kultury (náhrobku, náhrobníku, tumby či sarkofágu) se odlišoval jednak nezávislou lokací vůči hrobu, jednak svým symbolickým postavením ve vzpomínové liturgii.

V období vrcholné éry epitafů existovalo nepřehledné množství jejich typů, materiálů a způsobů vytváření: nástěnné malby, tabulové obrazy, kamenné, dřevěné či bronzové reliéfy, ryté mosazné tabule, volně stojící sochařská díla, ale rovněž vitraje a textilie. Nejtypičtější podobu epitafu představuje tzv. obrazový epitaf (Bildepitaph). Tento typ slučoval tři základní komponenty- portrét či portréty zemřelého, nápis zahrnující jméno a další údaje o zemřelém, někdy doplněný o rozšiřující oslavný (epitafní) text či modlitbu a náboženská nebo alegorická scéna. Již přítomnost těchto složek, zjednodušeně světských (portrét, nápis) a náboženských (vlastní scéna či téma epitafu, modlitba), ukazuje, že smysl epitafu byl polyfunkční a že vyjadřoval či akcentoval různé významové struktury.

Epitafy se odvolávaly k devoci živých, směřovaly je ke vzpomínání, modlitbám a přimlouvám za spasení tech, kteří epitafy zakládali a byli na nich vyobrazení v póze adorace. Konfrontoval žijící obec se smrtelností, pomíjivostí. Kládl se důraz jednak na individuální reprezentaci - manifestaci bohatství a postavení objednavatele, ale také na morální význam - epitaf demonstroval ctnostný a

příkladný život zemřelého. Stejně tak však vyjadřovaly epitafy i specifické formy toho, jak byl v době náboženské roztržky osobitým způsobem vyjadřován vztah ke spáse, k posmrtnému životu, tedy tomu, co přesahuje hranice tohoto času.⁵

2.3 Popis objektu

2.3.1 Exteriér kaple

Kaple sv. Jiří, zvaná také moravská či česká, byla vybudována jako hřbitovní kaple v jižní části areálu středověkého městského hřbitova při kostele sv. Marka. Její umístění mělo symbolický význam s ohledem na prostorové vztahy ke hřbitovu i kostelu. Architektura kaple byla komponována jako podélná orientovaná stavba, klenutá nad půdorysem širokého obdélníka s trojbokým závěrem, s lomenými okny a portály. Chybí jí vnější opěrný systém. Kaple je završena vysokou valbovou střechou. Její hladkou fasádu člení horizontálně kamenné průběžné římsy. Nárožní kamenná armatura byla odhalena patrně na počátku 20. století.

Kaple je přístupná ze severu a západu vstupy s kamennými profilovanými portály. Severní portál v bočním průčelí kaple je symbolickým bodem její fasády. Je pravoúhlý, sedlový, s bohatě architektonicky komponovaným ostěním. Portál je završen lomeným nadsvětlíkem s přetínanými pruty hruškového profilu. Na ploše nadpraží je vysoký relief Ukřižovaného Krista, který podtrhuje symboliku vstupu ze hřbitova do kaple.

Prostor kaple osvětluje šest lomených oken. Fasádě schází pravidelný rytmus gotických staveb, okna nejsou v každém poli klenby a jsou různé výšky. Všechna

---

⁵ JAKUBEC, Ondřej, ed. a kol., *Ku věčné památce: malované renesanční epitafy v českých zemích*: [Muzeum umění Olomouc - Arcidiecézní muzeum Olomouc, Galerie, 17. května - 26. srpna 2007: katalog. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2007.

JAKUBEC, Ondřej, *Smrt a vzkříšení jako epitaf. Renesanční malované epitafy a jejich výklad*, in: *Dějiny a současnost* [on line]. 2008, č. 11 [cit. 13.8.2013].

Dostupný na <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/11/smrt-a-vzkriseni-jako-epitaf/>

mají hladkou rozevřenou špaletu s bankálem, jsou uzavřena dvojdílnou kamennou výplní s kružbou plaménkového motivu (rybího měchýře) v různých obměnách.⁶

2.3.2 Interiér kaple

Jednolodní prostor kaple je zaklenut hvězdovou síťovou klenbou s hlubokými výsečemi. Klenební obrazec je traktován do pěti polí (kratší výseče pátého, západního pole souvisí s existencí kůru již od počátku stavby). Klenba je spuštěna hluboko do prostoru kaple, její hmota zastiňuje okna a její klenební patky zabíhají až pod parapet oken. Klenební patky s volně sbíhajícími žebry spočívají na podložce.

V klenbě je užito cihelné žebro klasického hruškového profilu. Spojovací detaily žebroví klenby se štítky, se svorníky a paty klenby jsou kamenné. Čtyři svorníky v hřebeni klenby mají tvar kvadrilobu. Na prvním svorníku nad presbytářem se nachází reliéfní znak pánů z Vlašimi, držitelů Litovle od roku 1437, v podobě dvou supích hlav. Druhý svorník je malovaný, s motivem sv. Kateřiny s atributy (meč a kolo). Třetí svorník je rovněž malovaný, s postavou archanděla Michaela jako važiče duší. Čtvrtý svorník nese reliéfní znak města Litovle (kapr a štika).

V křížení žebor podél obvodu lodi je umístěno sedmnáct dekorativních kolících štítků. Jsou na nich namalovány postavy světců s atributy a nápisovými pásky. Vnitřní prostor kaple dotváří obnovená cihelná dlažba.

2.4 Popis restaurovaného díla

Předmětem praktické bakalářské práce je restaurování úseku s malovaným epitafem, který se nachází na pravé straně presbytáře, pod okenní špaletou a klenební patkou. Je namalován ve výšce asi 130 cm nad úrovní podlahy. Jedná se o typ nápisového epitafu s dominantním textovým polem. Epitaf je uzavřen do rolverkovém rámu s volutami, završeném kyticemi listů a granátových jablek. Rám je široký 150 cm a vysoký 117 cm. Rám má okrovou barevnost s červeným

---

⁶ BLÁHOVÁ, Zdenka, Architektura kaple sv. Jiří v Litovli. *Gotické klenoty v kapli sv. Jiří v Litovli*. Litovel: Římskokatolická farnost Litovel, 2012, s. 46-53.

stínováním a zelenými výplněmi. Na malbě jsou znatelné tenké červené linky podkresby, které určují kompozici rámu.

Text kombinuje latinské citáty provedené humanistickou kapitálkou a české nápisy, psané pozdně gotickou frakturou. Písmena jsou malována černou barvou, mají ostré kontury. Vpravo dole uvnitř rámu byly odkryty dvě malé postavy představující zemřelé, klečící v gestu motlidby u paty kříže - postava dítěte a postava dívky nebo ženy s rozpuštěnými vlasy. Postavy jsou komponovány tak, že se pohledem obracejí k oltáři. Chybí zde náboženský výjev, který obvykle býval typickou součástí epitafů. Rovněž zde chybí, nebo nebyla dochována heraldická složka, která by jasně identifikovala zemřelé nebo jejich rod.

Součástí restaurovaného úseku je konsekrační kříž u levého horního rohu epitafu. Je to jeden z deseti křížů namalovaných po obvodu lodi, ve výšce asi 280 cm od podlahy kostela. Původní počet křížů je dvanáct, ale dva z nich zakrývá později postavený zděný kůr, který nahradil kůr starší, pravděpodobně dřevěný. Kříž je lineárně malovaný (černou linkou), vnitřní plocha je vyplněna červenou barvou, kruh zelenou barvou. Celkový rozměr restaurované plochy včetně konsekračního kříže je 3,8 m².

2.4.1 Popis textového pole

Úvodní nápis v nástavci se podařilo přečíst jako

“HODIE MIHI CRAS TI / BI METAM PROPERAMUS AD / UNAM,
SIB..., 38 CA(P)“

[Překlad: “Dnes mě, zítra tobě /směřujeme ke stejnému cíli.“]

Podle odkazů na konci citátu je možné uvažovat o původu z *Consolatio Ad Liviam* Pseudo-Ovidia či Ovidiových *Metamorfóz*.

Česky psaný text v šesti řádcích, provedený gotickou frakturou, zahrnuje pravděpodobně identifikační údaje o pochovaných zemřelých. Podařilo se přečíst tyto zlomky:

“Letha pani(e) 159...(we)(Strze)du p(rzy) (m)ladiat-/
k(ac)h (.....) v orlogy.../
Smrty mattyas syn w.../
z(s)ta...50...(h)odin(.....)Le(tha)...1(5)93.../
krysta...15...(K)aterzina dc(era).../

stari 4 l(eth)a...”

Střední latinská část textu v osmi řádcích je psána humanistickou kapitálkou. Představuje básnický - epitafrní text, který obvykle zahrnoval citáty klasiků na pohřební témata, případně biblické citáty. Přesně se podařilo přečíst citát na sedmém a osmém řádku:

“ORTUS CUNCTA SUOS REPETUNT MATERRQUE REQUERUNT/
ET REDIT AD NIHILUM QUOD FUIT ANTE NIHIL“

(Maximianus, *Elegiarum Liber*).

[Překlad: "Všechny věci směřují ke svému původu a hledají matku, a co bylo před tím nicotou, vrací se do nicoty"]

Identifikaci textu komplikuje skutečnost, že mnohé citáty jsou citovány volně nebo se liší podle různých edic. Dolní, česká část textu o patnácti nebo šestnácti řádcích byla poškozena horizontálním zabudováním elektroinstalace. Až na několik slov je nečitelná:

“ kdožkoli...do chrámu panie / wchazyte kattarzi.../ (Nap)is na(sz)wezmi
kupr(ikladu?)...”⁷

2.5 Datace epitafu

Podle pamětního nápisu v malované kartuši umístěné na poprsí kruchty, objeveného během odstraňování druhotných nátěrů, byla kaple postavena v roce 1484. Nápis udává také rok vzniku kůru, který nahradil kůr původní, patrně dřevěný - rok 1580.⁸ V souvislosti s touto stavební činností byla provedena barevná úprava interiéru kaple. Kůr a okenní špalety byly opatřeny iluzivní bosáží provedenou okrovou barvou. Stejným sytým okrovým nátěrem byla opatřena i žebra klenby. Žebra byla rozčleněna bílými linkami, které měly vytvořit iluzi kamenných dílů. Původní

---

⁷ Za bližší poznání textu a dílčí rekonstrukce vděčím panu Mgr. Ondřeji Jakubcovi, panu PhDr. Tomáši Kupkovi a panu Mgr. Igoru Votoupalovi (Soa Nymburk).

Dále HRBÁČOVÁ, Jana, Výzdoba interiéru kaple sv. Jiří v pozdním středověku. *Gotické klenoty v kapli sv. Jiří v Litovli*. Litovel: Římskokatolická farnost Litovel, 2012, s. 55.

⁸ „Letha 1484 gest tato czeska kapla wistawena gest szasze obnowena 1580 k tomu kameni kůru y kazatelnicze (szd)ělati dali“

barevnost žeber byla světle okrová, jak je patrné na části žebra přiléhajícího těsně k pravému rohu později vystavěného zděného kůru.

Na základě sledování souslednosti nátěrových vrstev je možné předpokládat, že epitaf vzniknul po provedení barevné úpravy interiéru kaple. Okrový nátěr žeber a rámu epitafu mají podobný charakter - nátěr má výrazné stopy po štětcí vzniklé volným, velkorysým způsobem nanášení barvy. V první třetině nápisu, zahrnujícím identifikační údaje o zemřelém/zemřelých, je ve čtvrtém řádku rozpoznatelný letopočet 1593. Není jasné, jestli tento letopočet lze považovat za úmrtní datum (nebo rok vzniku epitafu). Epitafy vznikaly zpravidla už za života objednavatele, s vynecháním místa pro záznam data úmrtí. Za nejranější možné datum vzniku epitafu lze považovat rok 1592, od kterého sloužila kaple jako pohřební kaple českých luteránů.⁹

Světící kříž je namalovaný na starším (prvním) vápenném nátěru, souvisí pravděpodobně se vznikem kostela v roce 1484.¹⁰

---

⁹ KAUFEROVÁ, Vlasta a KOUDELA, Miroslav. *Památky staré Litovle*. Olomouc: Danal, 1998. s. 70-72.

¹⁰ Se vznikem kostela souvisí rovněž nález nejvýznamnější nástěnné malířské výzdoby kaple, malované ilusivní tapiserie s motivem sv. Jiří bojujícího s drakem. Nápis v horní části rámu, který lemuje figurální výjev, datuje malbu do roku 1485. Malba se nachází na jižní stěně kaple, v prostoru vymezeném prvním klenebním polem.

3. Restaurátorský průzkum

Cílem restaurátorského průzkumu je zmapování a dokumentace současného stavu dochování díla, zjištění příčin, rozsahu a závažnosti poškození omítek, nátěrů a malířských vrstev. V rámci průzkumu byla provedena vizuální prohlídka v denním rozptýleném světle, prohlídka v bočním osvětlení, sondážní průzkum a po odstranění druhotných nátěrových vrstev rovněž prohlídka pod UV světlem.

Součástí průzkumu bylo odebrání vzorků barevné vrstvy, jejichž rozbor by měl objasnit techniku a materiálové složení díla. Byly odebrány rovněž vzorky pro rozbor omítek a pro zjištění obsahu vodorozpustných solí. Po celou dobu průzkumu byla vedena fotografická dokumentace.

3.1 Průzkum v denním rozptýleném světle

Před začátkem restaurátorských prací byla malba, shodně s okolními omítkami na svislých stěnách i na klenbě včetně žeber pokryta souvrstvím mladších nátěrů. Nejmladší nátěr byl hlinkový (nebo hlinkový s příměsí akrylátové disperze), světle-šedé barvy a uplatňoval se pohledově v celém interiéru kaple.

Pravděpodobně během archeologického průzkumu v roce 1988 byl na malbě proveden nešetrný odkryv či sonda pomocí široké špachtle, která zevrubně odhalila okraje rámu epitafu a světící kříž po levé straně epitafu. Takto byl poškozen levý horní okraj rámu epitafu, který konsekrační kříž, namalovaný na starší vápenné vrstvě, původně překrýval [obr. 3].

3.2 Průzkum v razantním bočním osvětlení

V bočním světle bylo možno pozorovat zvlnění omítky, dané nanášením a uhlazováním kovovým nástrojem. Byla také dobře zřetelná struktura nátěrových vrstev a hranice jejich poškození. Nejstarší vápenný nátěr a následný vápenný nátěr tvořící podklad pro epitaf mají výraznou štětcovou strukturu.

3.3 Sondážní průzkum

Na základě průzkumu provedeného v nátěrech překrývajících malbu a na základě pozorování míst, kde byla vrstva s malbou poškozena, byla zjištěna

posloupnost podkladových a barevných vrstev. Na smíšeném zdivu je nanesena jednovrstvá, poměrně soudržná omítka, sledující plošnou nerovnost zdiva. Její síla je 1–2,5 cm. V bočním světle jsou patrné měkce zvlněné plochy [obr. 6].

První světlá vápenná vrstva, pravděpodobně povrchová úprava omítky, tvoří podklad pro malbu světícího kříže. Následuje další vápenný nátěr, na kterém je namalován epitaf. Malba byla překryta čtyřmi až pěti bílými a přibližně třemi šedými nátěry [obr. 5, 11].

3.4 Odkrývání

Pro dokončení průzkumu bylo rozhodnuto z malby nejdříve odstranit souvrství mladších nátěrů. Nejdříve byly veškeré svrchní nátěry odstraněny až na vápenný nátěr, který přímo překrýval malbu. Tento nátěr se nedochoval v souvislé vrstvě, takže malba je z velké části překryta přímo nejmladším hlinkovým nátěrem. Zmíněný vápenný nátěr byl odstraňován mechanicky skalpelem nebo pomocí ultrazvukového přístroje.

Vrstvy vápna s malbou měly tendenci odlupovat se od povrchu omítky, zvláště v okolí prasklin. Během odkrývání proto bylo nutné upevňovat uvolněná místa k podkladu. K upevňování byla vyzkoušena 3% akrylátová disperze Primal SF016 a syntetická pryskyřice Paraloid B72 v koncentraci 3%, případně 5%, která se v tomto případě osvědčila lépe. Konsolidační prostředek byl vpravován pod odlupující se šupinky injekcí nebo štětcem. Malba byla následně fixována k podkladu vatovým tampónem. Uvolněná barevná vrstva byla také lokálně fixována pomocí gázových přelepů adhezivem Klucel E na bázi derivátu celulózy ve vodě.

Byly provedeny zkoušky čištění povrchu malby od šedých hlinkových nátěrů. Metoda čištění skalpelem a postupným odtupováním vlhkými vatovými tampony byla účinná a šetrná k originálu. Užití skelného vlákna a štětín z koňských žíní a se ukázalo jako nevhodné, neboť na povrchu malby způsobovalo nežádoucí lesky.

3.5 Stav maleb po odkryvu

Malba byla poškozena především odpadnutím barevné vrstvy i s podkladovým vápenným nátěrem. Toto poškození se týkalo převážně menších ploch, rám epitafu se proto dochoval v kompaktní podobě. Naopak ztráty barevné vrstvy na ploše s malovanými písmeny výrazně zhoršily čitelnost textu. Český text v dolní třetině textového pole se dochoval ve fragmentárním stavu. Malbou probíhá horizontálně vedená zadržka ektrického rozvodu, která zasahuje do figurálního výjevu v pravém dolním rohu epitafu. Další poškození představovaly otvory po hřebech, dřevěných čepech, druhotné zadržky a praskliny v omítce.

Povrch malby má v oblasti textového pole štětcovou strukturu a hladký, uzavřený charakter. Kompozice rámu je určena tenkými červenými linkami podkresby, které prosvítají pod barevnou vrstvou. Černá barva písmen je odolná proti mechanickému stěru navlhčeným vatovým smotkem. Okrová a zelená malba rámu se tlakem se mírně stírají.

Na ploše restaurovaného úseku ani na okolních stěnách nebyly nalezeny známky mikrobiologického napadení nebo výkvěty solí. Pod restaurovaným úsekem, přibližně do výšky 80cm od podlahy, je omítka po obvodu kaple rozrušena, pravděpodobně působením vodorozpustných solí.

3.6 Průzkum v ultrafialovém světle

Po odkrytí a dočištění bylo možné prohlédnout malbu pod UV světlem. Pod UV světlem byla dobře čitelná poškození malby odhalující spodní vápenné nátěry, které vykazovaly namodralou luminiscenci. Jemná bílá fluorescence se objevila na červených šatech klečící postavy [obr. 18]. Zde pravděpodobně došlo k odprýsknutí barevné vrstvy pojené organickým pojivem. Tento průzkum byl prováděn s očekáváním lepší orientace v textové části epitafu, tento úsek ale luminiscenci nevykazoval. UV světlo nepoukázalo na biologické napadení nebo přemalby.

3.7 Chemicko-technologický průzkum barevné vrstvy

K identifikaci použitých pigmentů, ke zjištění techniky malby a typu pojiva byly z malby odebrány 4 vzorky barevných vrstev a vzorek omítky. Průzkum byl proveden metodami optické mikroskopie, která obsahuje prohlídku příčného řezu v normálním a v UV světle a následný popis a změření vrstev. Mikrochemické reakce byly směřovány na identifikaci anorganických součástí působením zředěných kyselin, alkálií a kapkové reakce na důkaz prvků obsažených v pigmentech. Dále byly pigmenty identifikovány pomocí optické emisní spektroskopie a pomocí analýz na elektronovém rastrovacím mikroskopu.

Odebrané vzorky:

- č. 1. - zelená z plochy rámu
- č. 2. - černá z malovaného písmene
- č. 3 - modrá ze stuhy nad nástavcem
- č. 4. - červená z šatů klečící dívky
- č. 5. - omítka s vápennými nátěry

Pro stanovení obsahu vodorozpustných solí byly z úseku restaurované plochy (z míst, kde byla omítka poškozena) odebrány 3 vzorky omítky: z výšky 120cm (vzorek S1), z výšky 225cm (vzorek S2) a z výšky 280cm (vzorek S3). Vzhledem k malé síle vrstvy omítky byly všechny vzorky odebrány z jejího povrchu do hloubky 1cm.¹¹

3.8 Vyhodnocení restaurátorského průzkumu

Malba byla poškozena především zhoršením adheze nátěrových vrstev, která se projevila popraskáním a odlupováním barevné vrstvy i s podkladovým vápenným nátěrem od podkladu. Toto poškození se týkalo převážně menších ploch, rám epitafu se proto dochoval v kompaktní podobě. Naopak ztráty vrstvy na ploše s malovanými písmeny výrazně zhoršily čitelnost textu. Český text v dolní třetině textového pole se dochoval ve fragmentárním stavu.

---

¹¹ Kapitola 13., Obrazová příloha I, Graf. 2 – znázornění míst odběru vzorků.

Dále byla malba poškozena mechanickými zásahy, např. otvory po hřebecích, dřevěných čepech, vrypy. Do figurálního výjevu zasahuje horizontálně vedená zadržka elektrického rozvodu.

Omítka na smíšeném zdivu je jednovrstvá, poměrně soudržná, v síle 1–2,5 cm. Světící kříž byl namalován vápenném nátěru, na základě vizuálního průzkumu vyhodnoceném jako první - nejstarší nátěrová vrstva. Epitaf je namalován na následujícím vápenném nátěru. Z mikrofotografií příčného řezu vzorků barevné vrstvy vyplývá, že podklad pro malbu tvoří souvrství dvou až pěti vápenných nátěrů.¹² Levá horní část jeho rámu kříž částečně překrývá [obr. 3].

Epitaf byl namalován zřejmě technikou secco. Nasvědčují tomu mikrofotografie příčných řezů vzorků barevné vrstvy, kde je patrné rozhraní mezi vápenným podkladem a barevnou vrstvou.¹³

Z odebraných vzorků byly zjištěny následující pigmenty: zelená z plochy rámu byla identifikována jako jemně třený azurit. Došlo zde pravděpodobně k přeměně hydratací na zelený malachit. Černá z malovaného písmene obsahuje jemné částice uhlíkaté černi. Modrá barva nad horní lištou rámu obsahuje smalt. Červená z šatu klečící postavy je rumělka na podmalbě tvořené olověnou bělobou. Typ pojiva nebyl určen. Průzkum barevných vrstev provedli Ing. Dorothea Pechová, Hana Tauerová a Petr Mařík.

Výsledky analýz obsahu vodorozpustných solí prokázaly zvýšený obsah dusičnanů ve všech třech vzorcích. Koncentrace chloridů je u vzorku S1 a S2 nízká, u vzorku S3 zvýšená. Koncentrace síranů je u všech vzorků velmi nízká. Zjištěná míra obsahu dusičnatých solí je velmi vysoká a pravděpodobně je jedním z korozních činitelů spodních částí omítkové vrstvy. Přítomnost lehce rozpustných a mobilních dusičnanů a chloridů ve vyšších částech zdiva poukazuje na transport solí vyvolaný vztlínající vlhkostí. Zdrojem zasolení je pravděpodobně rozklad organických hmot - kaple je založena na části původního hřbitova přiléhajícímu ke kostelu sv. Marka, v průběhu její existence zde byli litovelští občané pohřbíváni.¹⁴

---

¹² Kapitola 15, textová příloha č.1, vz.č. 2, 4.

¹³ Kapitola 15, textová příloha č.1, vz.č.2, textová příloha č.2., vz.č.5

¹⁴ Kapitola 2.2

Rozbor vzorků omítek provedla Ing. Alena Hurtová v laboratoři Fakulty restaurování UP metodou UV/vis spektroskopie.

Průběh chemicko - technologických průzkumů a jejich výsledky jsou uvedeny v kapitole 15, v textových přílohách č. 1- 4.

3.9 Návrh na restaurování

1. Odstranění nevyhovujících tmelů a vysprávek. Dočištění povrchu maleb od zbytků hlinkových nátěrů - mechanicky, pomocí skalpelu, případně odtupováním vatovými tampony s destilovanou vodou.
2. Zajištění okrajů omítky v místě jejich poškození obtmelením vápenným štukem. Zajištění okrajů vápenné vrstvy s malbou jemným tmelem z vápna a mramorové moučky.
3. Odsolování za pomoci obkladů z buničiny v destilované vodě.
4. Lokální hloubkové zpevnění otevřených defektů v omítce prostředky na bázi esterů kyseliny křemičité (Funcosil Steinfestiger 100).
5. Injektáž dutin injektážní směsí na vápenné bázi.
Vytmelení mechanických poškození omítky vápenným tmelem.
6. Úprava povrchu tmelů vápenným pačokem, tónovaným do barvy vápenného nátěru tvořícího podklad pro malbu. Doplnění a zcelení nátěrové vrstvy tvořící podklad pro malbu tónovaným vápenným pačokem.
7. Plošná fixáž barevné vrstvy. Typ fixážního prostředku bude vybrán na základě zkoušek.
8. Retuše barevné vrstvy. Retuše budou mít zcelující funkci. Chybějící místa v oblasti orámování epitafu budou doplněna. Intenzita retuší bude volena tak, aby se nepřiměřeným způsobem neprojevovala na úkor originálu.

Průběh restaurátorských prací bude dokumentován. Po zakončení restaurování bude vyhotovena restaurátorská dokumentace, která bude zpracována v tištěné i digitální podobě.

4. Dokumentace restaurátorského zásahu

4.1 Postup restaurátorských prací

4.1.1 Dočištění povrchu malby a odstranění druhotných tmelů

Povrch malby byl dočišťován od zbytků hlinkových nátěrů a zateklin, skalpely nebo lokálně odmýváním vlhkými vatovými tampony. Byly odstraněny sádrové tmely, hřebíky, dřevěné kolíky Povrch zazdívky elektrického rozvodu byl snížen pod úroveň povrchu malby. Pro zařícování a obtmelení okrajů vápenné vrstvy s malbou byl použit jemný tmel z vápna a mramorové moučky.

4.1.2 Odsolování

Na základě výsledků analýz obsahu vodorozpustných solí bylo doporučeno snížení koncentrace odsolením. Odsolování plochy s malbou a jejího okolí bylo provedeno pomocí obkladů z buničiny (buničitá vata v arších) vlhčených destilovanou vodou. Obklad byl udržován vlhký po dobu pěti hodin, poté ponechán do úplného vyschnutí a absorbování solí.

Pro kontrolu účinnosti odsolování byly z přibližně stejných výšek odebrány 3 vzorky omítek¹⁵. Výsledky analýzy poukazují na mírné snížení koncentrace solí z povrchu omítek. Koncentrace chloridů se u vzorku S6 (ve výšce přibližně 280 cm) snížila. Koncentrace dusičnanů se ve výšce přibližně 20 cm (S4) a ve výšce 280 cm (S6) snížila z vysokého na stupeň středního zasolení. Ve výšce 225cm (S5) zůstala koncentrace dusičnatých solí stejně vysoká- 0,336 (hm%).¹⁶ Další odsolovací cyklus nebyl proveden, vzhledem k možnosti rizika poškození barevné vrstvy vyplývajícího z dlouhodobého zavlhčení.¹⁷ Odsolování spodních partií omítek po celém obvodu kaple bylo za daných časových a finančních podmínek shledáno jako nereálné.

---

¹⁵ Kapitola 13, Obrazová příloha I, Graf.2

¹⁶ Kapitola 15., Textová příloha č. 4.

¹⁷ Celkový efekt odsolovacího procesu považuji za sporný, přesto, že podle výsledků laboratorních zkoušek došlo k mírnému snížení obsahu vodorozpustných solí z povrchu nástěnné malby. Toto hodnocení vychází z faktu, že malbu, potažmo stěnu s omítkovými vrstvami nelze oddělit od zdroje zasolení. Zabal také působil poměrně krátkou dobu. Rovněž způsob jeho aplikace, s přihlédnutím

Tabulka č.1 zaznamenává stanovený obsah vodorozpustných solí v odebraných vzorcích. Červeně vyznačená čísla představují vysoké hodnoty zasolení. Modře vyznačená čísla zvýšené hodnoty zasolení. U hodnot vyznačených červeně je obvykle doporučováno odsolování:

soli	Cl		(SO ₄) ²		(NO ₃)	
	c (hm.%)	c (mmol/kg)	c (hm.%)	c (mmol/kg)	c (hm.%)	c (mmol/kg)
S1/120cm	0,06	18	0,06	6	0,755	121,783
S2/220cm	0,02	6	0,01	1	0,322	52,012
S3/280cm	0,11	30	0,01	1	0,455	73,412

Tabulka č.2 obsahuje hodnoty vodorozpustných solí ve vzorcích odebraných po odsolování.

soli	Cl		(SO ₄) ²		(NO ₃)	
	c (hm.%)	c(mmol/kg)	c (hm.%)	c(mmol/kg)	c (hm.%)	c (mmol/kg)
S4	0,025	7,015	0,016	1,661	0,138	26,609
S5	0,015	4,122	0,002	0,173	0,336	64,548
S6	0,011	3,204	0	0	0,154	29,574

4.1.3 Zkoušky fixážních prostředků:

Cílem zkoušek bylo nalézt fixážní prostředek, který by prostoupil barevnou vrstvu a podkladové vápenné nátěry a zlepšil tak jejich přilnavost. Byly provedeny zkoušky těmito zpevňovacími prostředky:

CaLoSil E25, nanosuspenze hydroxidu vápenatého dispergovaná v etanolu o koncentraci 25g/l, v poměru 1:1 a 1:3 s etanolem,

Paraloid B72, akrylátová pryskyřice ve formě roztoku v toluenu, v koncentraci 3 % ,

Funcosil Steinfestiger 100, etylester kyseliny křemičité.

k nejnovějším teoriím o problematice odsolování, nebyl zvolen vhodně. V tomto případě je důležité stabilizovat klimatické podmínky v interiéru kapse. K naplnění těchto podmínek přispěly stavební úpravy, které předcházely restaurátorským pracem. Zahrnovaly zajištění statiky kapse, ošetření krovu, odvlhčení zdiva (byla provedena drenáž podél vnější strany zdiva) a rekonstrukce původní cihlové dlažby.

Konsolidanty byly aplikovány rozprašovací pistolí na malých úsecích na malovaném rámu i v textové části. U žádného z nich nebyly shledány posuny v barevnosti [obr. 21,22,23].

Ze zkoušených konsolidantů byl zvolen Paraloid B72. Na referenční ploše vykazoval dobrou penetraci do povrchu malby, neměl vliv na barevnost malby¹⁸.

4.1.4 Konsolidace omítky

Okraje trhlin a otevřená poškození v omítce byla zpevněna organokřemičitým prostředkem Funcosil Steinfestiger100.

4.1.5 Tmelení, injektáže

Po třítydenní technologické pauze následovalo tmelení hlubokých poškození omítky tmelem o složení: písek: vápno 3:1, mělké poruchy v omítce byly tmeleny tmelem o složení písek vápno 2:1. Jemné vlasové trhlinky byly vyplněny tmelem z vápna a mramorové moučky. Souběžně s tmelením byly injektovány dutiny v okolí trhlin. Po předvlhčení vodou byla do dutin injektována maltovina Terraco injekt.

Následovalo doplnění a zcelení vápenné vrstvy tvořící podklad pro malbu. Plochy, na kterých se tato vrstva nedochovala (včetně vytmelených defektů) byly natřeny tónovaným vápenným nátěrem s přídavkem mramorové moučky do roviny původního povrchu. Způsob nanášení byl přizpůsobován struktuře původního povrchu. Po uschnutí byl nátěr na určitých místech podle potřeby jemně zbroušen smirkovým papírem pro dosažení plynulých přechodů. Okraje původní vrstvy byly začištěny tampóny s vodou.

---

¹⁸ Předností konsolidantů bázi nanosuspenzí hydroxidu vápenatého je kompatibilita s originálním materiálem historického díla. Za nevýhodou prostředků z řady CaLoSil považují prozatím malé praktické zkušenosti s jeho použitím, zejména s aplikací na málo porézní povrchové vrstvy. Na místech, kde je míra penetrace do materiálu omezena nedostatečně propustnou povrchovou vrstvou, může docházet ke kumulaci vápenných částic na povrchu zpevňovaného materiálu, v důsledku čehož vzniká bělavý zákal.

4.1.6 Fixáž nástěnné malby

Nástěnná malba byla plošně konsolidována roztokem akrylátové pryskyřice Paraloid B 72 v toluenu v koncentraci 3%. Fixáž byla provedena nástřikem z rozprašovací pistole, v jedné aplikaci. Proces vsakování byl kontrolován v bočním světle, přebytečná vlhkost byla odsávána buničitou vatou.

4.1.7 Retuše a rekonstrukce

Pro retuš byly zvoleny minerální pigmenty pojené 2% vodnou akrylátovou disperzí Primal SF016. Retuše byly prováděny převážně na místech poškození barevné vrstvy, která byla nově vytmelena nebo upravena vápenným pačokem.

Rám epitafu byl na mnoha místech poškozen odpadnutím barevné vrstvy i s podkladovým vápenným nátěrem. Tyto ztráty se týkaly převážně menších ploch, kontury rámu byly tedy dobře čitelné a celkově byla dochovaná barevná vrstva kompaktní. Na chybějících místech byly provedeny doplňky nápodobivou retuší, která svým charakterem odpovídala charakteru originální malby a zapojila retušovaná místa do celku. Intenzita a barevnost retuší byla volena tak, aby se nepřiměřeným způsobem neprojevovala na úkor originálu.

Pro lepší vizuální přístupnost jsem se rozhodla rekonstruovat některá písmena latinského textu doplněním jejich chybějících částí. Takto byly doplněny části písmen úvodního nápisu v nádstavci a části písmen v latinských citátech. V případě fragmentálního českého textu byla repektována míra jeho dochování.¹⁹

Tmel, který horizontálně prochází dolní polovinou epitafu, byl retuší zatónován do odstínu okolní barevnosti nátěrové vrstvy.

U světícího kříže byly doplněny obrysové linie a vyretušovány plochy výplně.

---

¹⁹ Kapitola 13, Obrazová příloha I., Graf. 3.

4.2 Návrh ochranného režimu

Pro dobré uchování památky je důležité udržovat stabilní teplotu a relativní vzdušnou vlhkost v objektu. Optimální hodnoty vlhkosti by se měly pohybovat v rozmezí od 45% RH a 5 °C pro zimní a do 70% a 25 °C pro letní období.

Během velkých výkyvů teploty a vzdušné vlhkosti jsou vytvořeny podmínky pro kondenzaci vzdušné vlhkosti na povrchu omítek. Zejména v jarních měsících je nutné zamezit náhlému přístupu teplého vzduchu obsahujícímu větší množství par, než je pro vychladlý interiér únosné, aby na povrchu omítek a nástěnných maleb nedošlo ke kondenzaci vlhkosti. Důležitá je preventivní kontrola a údržba krovu, jeho krytiny a okapního systému, aby do objektu nezatékala dešťová voda.

Lze předpokládat, že opatření, která byla provedena před zahájením restaurátorských prací (oprava střechy, provedení drenáží podél vnějšího obvodu zdiva, výměna vitráží, zachování a oprava cihlové dlažby, uvolnění větracího otvoru v klenbě, nález a vyčištění komínového průduchu u schodiště na kůr) přispějí ke zkvalitnění klimatu v interiéru kaple. Pro posouzení efektivity provedených stavebních opatření by bylo vhodné dlouhodobě sledovat teplotu a relativní vzdušnou vlhkost, případně závislost teploty a vlhkosti na režimu větrání, topení, na množství návštěv.

4.3 Použité materiály

Primal SF016, vodná akrylátová disperze (Rohm und Haas, distr. Deffner and Johann)

Paraloid B72, akrylátová pryskyřice ve formě roztoku v toluenu, kopolymer etylakrylátu s metakrylátem (Rohm & Haas)

Klucel E, hydroxypropylcelulóza (fa Aqualon, USA)

CaLoSil® E25 v lihu, koloidní hydroxid vápenatý (fa IBZ Freiberg)

Funcosil® Steinfestiger 100, etylester kyseliny křemičité (fa Remmers)

Terraco - Injekt, vápenná injektážní směs (AP- Řezník)

mramorová moučka, kopaný písek,

vápenná kaše (fa AQUA) připravena z kvalitního vzdušného vápna metodou intenzivní mechanické aktivace

II. Teoretická část: Malíř Jano Köhler a jeho dílo ve službách architektury

5. Úvod

Tématem této části bakalářské práce jsou nástěnné malby malíře Jano Köhlera a jejich vztah k architektuře, pro kterou byly určeny. Malíř Jano Köhler byl umělecky činný v letech 1889–1940 převážně v oblasti střední a jihovýchodní Moravy. Přestože se jako všestranný umělec věnoval olejomalbě, volné i užitě grafice a knižním ilustracím, hlavní složku jeho díla tvořilo nástěnné malířství. Tento výtvarný obor zahrnoval kromě nástěnných maleb i sgrafito, mozaiku a vitráže. Během své malířské kariéry provedl velké množství zakázek na výzdobu fasád a interiérů veřejných i soukromých budov, církevních architektur i náhrobků.

Köhlerovy nástěnné malby jsem posuzovala především z hlediska techniky a technologie. Vzhledem k oboru mého studia bylo vhodné omezit téma na malby vytvořené technikou fresky, popřípadě některou z technik typu secco a technikou sgrafita.²⁰ Pokusila jsem se shromáždit co největší počet informací o materiálovém složení a postupech při provedení maleb, obsažených v restaurátorských zprávách. Na základě těchto informací jsem si mohla utvořit představu o technické stránce umělcovy tvorby.

Dalším úkolem bakalářské práce je zohlednění vztahu Köhlerových nástěnných maleb k architektuře. Řada nejpůsobivějších děl tohoto malíře totiž vznikla jako výsledek spolupráce s architekty. Práce připomene několik architektů, se kterými v rámci svých zakázek spolupracoval. Uvede příklady konkrétních realizací nástěnné malby v architektuře, zmíní se o okolnostech jejich vzniku, popíše je po výtvarné i technologické stránce. Zároveň bude sledovat způsob, jakým se nástěnné malby podílí na výtvarném výrazu těchto staveb.

Velkým přínosem pro poznání díla malíře Jano Köhlera je diplomová práce Silvie Malíkové. Tato práce představuje pokus o celistvý náhled na jeho osobnost a

---

²⁰ Obor Restaurování a konzervace nástěnné malby a sgrafita.

Označení „secco“ zde znamená techniku malby barvami s vodorozpustným pojivem na upraveném suchém povrchu stěny.

tvorbu. Jejím těžištěm je chronologicky řazený katalog Köhlerových realizací na světských i církevních stavbách. Tento katalog poskytuje přehled o námětech maleb, o rozsahu malířova působení, umožňuje sledovat vývoj a zrání malířova autorského rukopisu.²¹

6. Jano Köhler - životopisná fakta

Jano Köhler se narodil 9.2.1873 v Brně, ve smíšené německo-české rodině. Otec, původem Němec, zemřel pět týdnů po narození svých dětí (dvojčat) dne 16. 3. 1873 v Brně na černé neštovice. Matka Rozina Köhlerová se narodila dne 30. června 1843 v Nenkovicích u Kyjova, zemřela dne 23. 4. 1935 ve Strážovicích u Kyjova. Jako dítě byl Jano Köhler nucen pro nedostatek míst v málo početných českých školách navštěvovat jeden rok německou Volksschule v Brně, avšak díky snahám své matky a zásluhou matiční školy v Brně ukončil obecnou školu česky. V letech 1884–1891 navštěvoval gymnázium v Brně, kde se mu naučil základům kresby u profesora Josefa Zeleného (1824–1886). Poslední ročník a maturitu absolvoval Jano Köhler na pražském gymnáziu v Žitné ulici. V letech 1893–1897 studoval na pražské Umělecko-průmyslové škole s cílem stát se profesorem kreslení pro střední stupeň vzdělání. Zde se pod vedením Stanislava Suchardy (1866–1911) učil všeobecnému modelování, profesor Emanuel K. Liška ho učil figurálnímu kreslení, Felix Jenewein kresbě aktu. Dějiny umění zde přednášeli historikové umění Otakar Hostinský a Karel B. Mádl. Tyto osobnosti měly na utváření Köhlerova uměleckého názoru nepochybně určující vliv. Felix Jenewein ho ovlivnil příklonem k nazarénskému stylu s jeho katolickým duchovním obsahem a důrazem na kresbu jako výrazový prostředek. Köhlera jistě ovlivnil i sochař Stanislav Sucharda metodou secesní stylizace forem. Součástí výuky bylo také ornamentální kreslení. V letech 1897–1900 Jano Köhler navštěvoval speciální třídu Františka Ženíška na pražské Akademii výtvarných umění, kde se zdokonaloval ve figurální kresbě. František Ženíšek byl v pozdním 19.století významnou osobností pro umění dekorace reprezentačních budov. Plnil širokou škálu úkolů, od návrhů příležitostné dekorace přes sgrafito,

---

²¹ MALÍKOVÁ, Silvie, *Monumentální dílo a osobnost Jano Köhlera*. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, Katedra dějin umění.

velký závěsný obraz do reprezentačního prostoru i nástěnnou malbu, až po výzdobu chrámových oken. Na další generaci malířů nepochybně přenášel své zkušenosti s monumentálním uměním. Během dvou zimních období v letech 1898 a 1899 pracoval Köhler v atelieru v Mnichově.²²

Rozhodujícím způsobem nasměroval Köhlerův pozdější profesní život architekt Kamil Hilbert (1869–1933), který ho seznámil s technikami fresky a sgrafita. Ještě v době Köhlerových studií na Umělecko-průmyslové škole jej Hilbert vyzval, aby se malířsky podílel na jeho architektonických zakázkách. Důvodem této spolupráce mohlo být Köhlerovo nadání v oblasti ornamentálního kreslení.²³ V rodišti Kamila Hilberta, v Lounech, se Jano Köhler podílel na výzdobě fasád pěti staveb, většinou nájemních domů. Díky Kamilu Hilbertovi se také seznámil s lounským stavitelem Antonínem Grünerem. Stejně jako Hilbert zprostředkoval Grüner Köhlerovi řadu zakázek na výzdobu jím projektovaných domů.

Po studiích se usadil v Nenkovicích u Kyjova, v rodišti své matky. V roce 1926 se s rodinou přestěhoval do nedalekých Strážovic. Své tvůrčí stopy v podobě malířské nebo mozaikové výzdoby, převážně sakrálního charakteru, zanechal jak v obou místech svého pobytu, tak v samotném Kyjově, ale také v okolních obcích Ždánicka a Kyjovska.²⁴

První rozsáhlejší samostatnou zakázku představovala sgrafitová výzdoba fasády prostějovského zámku, provedená v letech 1900–1901. Tato práce byla pro Jano Köhlera důležitá z více důvodů. Dostal se díky ní do širšího povědomí

---

²² V atelierech v Mnichově pak pracoval ještě od konce prosince 1909 do 26. 11. 1910. V dopise K. D. Lutinovi zdůraznil význam studijního pobytu v Mnichově pro svůj umělecký vývoj v oboru figurální malby. Nezmiňuje se ale, v jakém atelieru pracoval.

Viz: KÖHLER, Jano et al, *Korespondence Katolické moderny: dopisy Jana Köhlera a Karla Dostála-Lutinova z let 1902-1923*. Rosice: Gloria, 2010, s. 94.

²³ Köhlerovy vynikající výsledky v oboru ornamentálního kreslení, dosahované již od počátku studia na Umělecko-průmyslové škole dokládá Jaroslav Mathon přehledem Köhlerových studijních výsledků. MATHON, Jaroslav, *Jano Köhler a jeho dílo*. Olomouc: Družina literární a umělecká, 1948, s. 28-29.

²⁴ Nástěnné malby, převážně na církevních stavbách, provedl ve Ždánicích, Lovčicích, Uhřicích, Žarošicích, Vacenovicích, Věteřově a Želeticích.

u odborné i u laické veřejnosti a seznámil se s lidmi, kteří ovlivnili jeho další profesní i osobní život. S jedním z autorů rekonstrukce prostějovského zámku, s architektem Vladimírem Fischerem, pokračoval v dlouhodobé spolupráci. Společně realizovali řadu soukromých i veřejných zakázek v Brně, Tišnově, v Luhačovicích. Díky Vladimíru Fischerovi se Köhler v roce 1901 seznámil s rodinou prostějovského stavitele Václava Součka, se kterou ho později pojilo dlouholeté přátelství. Jeho pohostinnosti využíval při svých pracovních cestách na Hanou, která se stala důležitým regionem v rámci jeho malířského působení.

Prostějovská zakázka dopomohla Janu Köhlerovi k seznámení s Karlem Dostálem Lutinovem, vůdčím představitelem hnutí Katolické moderny na Moravě.²⁵ Přátelství s K.D.Lutinovem znamenalo pro Köhlera také vstup do oblasti církevního umění. Ze své pozice prostějovského městského faráře poskytoval K.D.Lutinov Janu Köhlerovi prostřednictvím četných zakázek mnoho uměleckých příležitostí.

Karel Dostál Lutinov byl příznivcem umění Beuronské školy, která usilovala o vytvoření závazného uměleckého kánonu pro náboženské umění. Podporoval rovněž užití secesního a moravského ornamentu v sakrálním prostředí a malířův rázovitý, zemitý výtvarný projev i tíhnutí k folklorismu mu byly blízké. Köhlera si získal pro spolupráci pro časopis *Nový život*, literárně-umělecké revue Katolické moderny, na jehož výtvarné podobě se Köhler podílel svými ilustracemi. *Nový Život* rovněž referoval o Köhlerových probíhajících realizacích a uveřejňoval jeho návrhy na monumentální malby. Köhler přispíval svými ilustracemi do časopisů *Eva* a *Archa*, Lutinovem redigovaných. Podílel se i na výtvarném zpracování Dostálových literárních děl. K.D. Lutinov také ve snaze bojovat proti náboženskému kýči vydává Köhlerovy obrázky do modlitebních knížek.

---

²⁵*Katolická moderna* bylo hnutí mladých literátů, většinou kněží, kteří se pokoušeli o reformu soudobého katolictví a o obrodu společnosti mimo jiné i křesťansky orientovaným uměním. *Katolická moderna* se zajímala o aktuální výtvarné tendence: lidové umění, etnograficky motivované výtvarné projevy, symbolismus. Její členové přispěli svým vlivem k prosazení díla Františka Bílka nebo Felixe Jeneweina v sakrálním prostředí.

Jano Köhler podniknul dvakrát studijní do Itálie: v listopadu 1905 navštívil Ravenu, Florencii a Benátky, od února do března 1908 byl v Římě.²⁶

Během následujících let 1906–1907 vytvořil 9 nástěnných maleb v kněžišti gotického kostela Povýšení sv.Kříže v Prostějově. Důležitým momentem spolupráce Jano Köhlera a K.D.Lutinova se stalo vydání Köhlerovy dvanáctibarevné litografie sv. Cyrila a Metoděje v roce 1912, ve které vtiskl oběma světcům jejich charakteristický výraz a která byla často reprodukována²⁷. V Prostějově poté prováděl zakázky soukromých objednatelů z řad měšťanstva. V rozmezí let 1926–1934 vznikala malířská výzdoba v interiéru prostějovského kostela sv. Cyrila a Metoděje.

Významným uměleckým počinem spjatým s Katolickou modernou se stala Zastavení křížové cesty na poutním místě Svatý Hostýn. Zastavení představuje 14 do krajiny otevřených kapliček, architektonicky ztvárněných Dušanem Jurkovičem. Do nosných zdi jednotlivých kaplí jsou zasazeny obrazy vytvořené v technice keramické mozaiky. Na Křížové cestě, jedné z jeho nejrozsáhlejších prací, začal Köhler pracovat roku 1912 a zcela ji dokončil v roce 1933.²⁸

Jano Köhler byl součástí moravské komunity malířů, seskupené kolem malíře Joži Úprky. V roce 1902 vystoupila tato skupina, spolu se slovenskými malíři, na „Umělecké výstavě slovenské“ v Hodoníně, která předznamenala vznik Sdružení

---

²⁶BATŮŠEK, Stanislav, *Jano Köhler-malíř od ruky. Katolická moderna: Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci*. Vyd. 1. Třebíč: Arca JiMfa, 1996, s. 173.

KÖHLER, Jano et al, *Korespondence Katolické moderny: dopisy Jana Köhlera a Karla Dostála-Lutinova z let 1902-1923*. Rosice: Gloria, 2010, s. 87.

²⁷Rozšířila se v podobě závěsných barvotisků do domácností a uplatnila se výrazně i na devoční grafice. Podle litografie byla v roce 1933 vytvořena poštovní známka. V roce 1964 posloužila za předlohu k mozaikovým obrazům slovanských věrozvěstů na boční stěně české kaple sv.Václava v chrámu sv.Petra v Římě.

Viz SEDLÁŘ, Jiří, *Cyriometodějské umělecké památky v Římě*, in: *Slovácko: společenskovední sborník pro moravsko-slovenské pomezí*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, [1959], 1990, 31.

²⁸ Popis Zastavení je uveden v kapitole 3.2.

výtvarných umělců Moravy (SVUM).²⁹ Jano Köhler se stal jedním ze zakládajících členů Sdružení, na jeho činnosti se podílel jako pokladník. Po vystavění spolkového Domu umění v Hodoníně zde provedl v roce 1913 dekorativní výzdobu interiéru i exteriéru. V roce 1914 spolu s národopiscem Františkem Kretzem vedl v prostorách Domů umělců hrnčířský kurz.³⁰

V roce 1917 uzavřel sňatek s Rozálií Uhlířovou z Mořic u Přerova. Měli spolu syny Antonína a Jiřího a dceru Ludmilu.

Rozsáhlé je jeho působení v Olomouci, kde pracoval pro církevní kruhy, na zakázkách pro město i pro jiné objednatele. Olomoucký arcibiskup Leopold Prečan, mecenáš a podporovatel umění, si u Köhlera objednal vnitřní výzdobu arcibiskupského paláce ve Wurmově ulici.³¹ Tuto zakázku prováděl Köhler v letech 1926–1927. Největší prostor zde dostal při výzdobě kaple Kongregace sester sv. Kříže. Východní stěnu kaple zaujímá nástěnná malba s námětem „*Českého nebe*“. Figurální kompozice představuje skupinu českých zemských patronů v čele se svatým Cyrilem a Metodějem, shromážděných kolem ostatků sv. Klimenta. Sgrafity vyzdobil fasádu Moravskoslezské banky v Denisově ulici (1922–1923). V roce 1923 provedl freskovou a sgrafitovou výzdobu na fasádě sídla firmy Ikona-Dolanský na

---

²⁹ SVUM bylo oficiálně založeno 26.8. 1907 v době konání druhé výstavy moravských výtvarníků ve Valašském Meziříčí. Předsedou Sdružení se stal malíř Joža Úprka. Na činnosti Sdružení se podíleli výtvarní umělci (František Úprka, Cyril Mandel, Antoš Frolka, Alois Kalvoda), osobnosti z řad moravské inteligence (Alois a Vilém Mrštíkové, Josef Herben). Sdružení spolupracovalo s moravskými etnology Josefem Klvaňou a Františkem Kretzem. V souladu se svým programem usilovalo SVUM o slovanskou vzájemnost, snažilo se prohlubovat moravsko-slovenské styky. Zdroj umělecké inspirace nalézalo v původní lidové kultuře a umění Moravy, ve které spatřovalo symbol národní svébytnosti.

³⁰ Pořádáním kurzů se Sdružení usilovalo o záchranu a šíření lidových řemesel směrem k veřejnosti. Těmito snahami se sdružení hlásilo k myšlenkám hnutí Wiener Werkstätte, středoevropskou obdobou anglického hnutí *Arts and Crafts*. Viz: HLAVÁČ, Martin, *Dům umělců a jeho význam pro Hodonín v první třetině 20. Století*. Brno 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filosofická fakulta, Ústav Hudební vědy.

³¹ V roce 1923 proběhla pod záštitou arcibiskupa Leopolda Prečana první samostatná Köhlerova výstava.

rohu Wurmovy ulice a Třidy 1.Máje. Z roku 1926 pochází Köhlerova malířská výzdoba radničního orloje na Horním náměstí.

Mimořádnou příležitost dostal Jano Köhler v roce 1932, kdy jej L.Prečan vyzval k provedení výzdoby v interiéru novostavby kostela v Olomouci-Hejčíně, projektované ho architektem Josefem Šálkem. V roce 1934 byl podle malířova návrhu dokončen rozměrný mozaikový obraz, jehož námět vzešel z podnětu arcibiskupa Prečana.³² Obraz *Chvalte Pána všichni národové* představuje výtvarné ztvárnění textu modlitby *Confiteor* (Vyznávám se). Ústřední postavy- Panna Maria Assumpta a Nejsvětější Trojice- jsou obklopeny světci a nejvýznamnějšími učiteli východní a západní církve. Výzdoba v chrámu pokračuje vitráží v centrálním trojosém okně v kapli Panny Marie.

V roce 1939–1940 byla podle Köhlerových návrhů provedena malířská výzdoba novobarokního interiéru kaple sv. Sarkandera v Olomouci.³³

V období od konce dvacátých let ubývalo objednávek na výzdobu veřejných budov. Ve třicátých letech převažovaly zakázky z církevního prostředí. Týkaly se většinou ornamentální nebo figurální výzdoby vnitřních prostor farních nebo filiálních kostelů, převážně v jihomoravském kraji. Objednávky přicházely od místních místních farářů a byly zadávány většinou u příležitosti přestaveb nebo stavebních úprav kostelů. Mezi nejrozsáhlejší práce patří malířská výzdoba interiéru kostela sv. Cyrila a Metoděje v Tršicích z roku 1933, výzdoba interiéru kostela Jana Nepomuckého ve Štramberku, provedená během let 1930–1935, nebo výzdoba interiéru kostela Povýšení sv. Kříže v Rajhradu, provedená během let 1934–1937. Köhlerova činnost na poli církevního umění byla v roce 1923 odměněna mimo jiné papežským řádem *Pro ecclesia et pontifice*.

Kromě prací monumentálního charakteru maloval oltářní obrazy. Jsou doloženy i jeho návrhy na vnitřní vybavení kostelů.³⁴

---

³² Obraz o rozměrech 8,7 x 7,20 m je proveden v technice benátské mozaiky. Byl realizován brněnskou firmou Vačkář za účasti čtyř italských dekoratérů. Internetový zdroj:<http://www.farnost-olomouc-hejcin.cz/historie.php>.

³³ Malby provedl Köhlerův spolupracovník Jan Ježek.

³⁴ Pro kostel sv.Cyrila a Metoděje v Prostějově navrhnul Jano Köhler nové vzory výšivek ornátů a reliéfní výzdobu zvonů v kostele. V předsíni tohoto kostela se dochovala i socha sv. Václava,

Závěr Köhlerova života poznamenalo revmatické onemocnění kloubů, které si léčil v lázních ve Slatinicích na Hané a v Trenčianských Teplicích. Poslední prací Jano Köhlera byla obnova vlastní malby, poškozené vlivem počasí, na štítu vily Ing. Součka v Prostějově v roce 1940.

Jano Köhler zemřel 20. ledna roku 1941 v brněnské nemocnici U svaté Anny na selhání srdce po operaci žaludku. Je pochován ve Strážovicích u Kyjova.

7. Poznámky k technice a stylu

Tato kapitola se zaměří na technickou stránku nástěnných maleb malíře Jano Köhlera, s vymezením na malby realizované technikou fresky, technikou secco a sgrafita. Keramickou nebo benátskou mozaiku zmíním pouze okrajově. Samostatný umělecký obor- techniku vitraje, ve které Köhler často dotvářel církevní interiéry, se mívá se zaměřením této práce.

Poznání technických aspektů Köhlerových nástěnných maleb vychází z průzkumových nebo z restaurátorských zpráv uložených v archivech územních odborných pracovišť NPÚ v Olomouci, Brně a Kroměříži, případně restaurátorských zpráv, poskytnutých kolegy-restaurátory. Možnosti poznání jsou limitovány skutečností, že vzhledem k celkovému množství restaurovaných nástěnných maleb představuje počet dohledaných restaurátorských zpráv jen malé množství.³⁵ Zprávy obsahují popis malířské techniky, případně exaktní informace, vzešlé z analytických metod přírodovědného průzkum. Tyto se týkají se většinou použitých pigmentů, méně už vypovídají o výstavbě podkladových a barevných vrstev, o průzkumu pojidel nebo o složení omítek.

Jak se zmiňuje literatura, Jano Köhler se s technikami fresky a sgrafita seznámil pod vedením architekta Kamila Hilberta. První zkušenosti s těmito technikami získal během let 1896–1899, kdy se podílel na Hilbertových stavbách

---

vytvořená Köhlerem při příležitosti milénia smrti světce. Jsou dochovány Köhlerovy studie kruchty a varhan v kostel sv. Jakuba v Želeticích u Kyjova.

³⁵ Z přibližně 59. restaurovaných maleb, provedených uvedenými technikami, se mi podařilo dohledat 11 restaurátorských zpráv. Počet realizací vychází z katalogu monumentálních maleb určených pro výtvarnou svetských a sakrálních staveb, sestaveného Silvií Malíkovou.

v Lounech jako ornamentální a figurální malíř. Fresková malba kombinovaná s barevným sgrafitem se stala jedním z hlavních Köhlerových vyjadřovacích prostředků, zejména pro první polovinu jeho malířské kariéry. Tuto kombinaci technik používal na fasádách i v interiérech převážně sakrálních staveb. Technika je popisována jako „kolorované sgrafito“ nebo „nepravé kolorované sgrafito“. Spočívá v proškrabání motivů do omítky a následném probarvení proškrabaných míst, případně kolorování povrchu sgrafit: „*Dvouvrstvá vápenná omítka se škrábaným plošným reliéfem je dodatečně kolorována, na rozdíl od sgrafit s probarvenou spodní omítkou.*“³⁶ Zmíněnou techniku použil také při výzdobě fasády tzv. Augustiniánského domu v Luhačovicích z roku 1904 nebo při výzdobě při výzdobě severní a východní strany radnice v Tišnově z roku 1905.³⁷ Z bližšího popisu techniky uvedeného v RZ o restaurování vnějšího pláště Augustiniánského domu vyplývá, že obrysové linie rostlinných ornamentů jsou ryté do vlhké režné (neprobarvené) omítky, ryté prohlubně jsou probarveny tmavě červenou barvou. Rostlinné motivy jsou stínovány výraznou štětcovou šrafurou, v ploše a v pozadí jsou dále kolorovány. Obrysové linie figurálního motivu v hlavním štítu jsou rovněž ryté. Malba byla pravděpodobně provedena do ještě vlhké omítky. V rámci restaurátorského průzkumu byl z malby ve štítu odebrán vzorek barevné vrstvy pro účely laboratorní analýzy. Mikrochemické testy neprokázaly ve vzorku malby přítomnost organických pojidel.³⁸

---

³⁶ DOBOŠOVÁ, Zlata, JAROŠ, Libor, *Sgrafitová výzdoba fasády domu ul. Hanačka 2. Prostějov*, 2006. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Olomouc.

³⁷ „...*fasáda je ze severní a východní strany zdobena nepravými kolorovanými sgrafity...*“ STEJSKAL, Jiří, *Závěrečná restaurátorská zpráva Tišnov*, Praha, 1995. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Brno.

³⁸ MÜLLEROVÁ, Markéta, *Restaurování vnějšího pláště Augustiniánského domu v Luhačovicích*. Ostrava, 2009. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu autorky.

³⁶ MÜLLEROVÁ, Markéta, *Restaurování zvonice na ostrožském předměstí*. Ostrava 2010. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu autorky.

Kromě techniky kolorovaného sgrafita prováděl také sgrafito obvyklým způsobem: proškrabáním světlé svrchní vrstvy do vrstvy spodní, probarvené. Restaurátorské zprávy také popisují variantu sgrafita tvořeného dvěma vrstvami omítek: spodní probarvenou a vrchní světlou a rovněž variantu, kdy spodní, (režná nebo probarvená) omítka je opatřena pouze vápenným nátěrem.

První variantu představují sgrafita tvořená dvěma omítkovými vrstvami, jako v případě fasády zvonice v Uherském Ostrohu, realizované v roce 1912: „...sgrafito dvouvrstvé, spodní omítka s vysokým obsahem červeného pigmentu, vrchní světlá.“[obr. 68, 69] ³⁹. Podobně je popisována technika sgrafita na fasádě kyjovského zámku: „...z větší části je sgrafitová výzdoba provedena klasicky, proškrabováním svrchní vrstvy do spodní probarvené.“ ⁴⁰

Vzpomínku na Köhlerovu práci při provádění sgrafitové výzdoby prostějovského zámku zaznamenal malíř Oldřich Lasák: „ Pracovat jsem ho rovněž viděl na místech, kde nemíval zastřeno, třeba celý ornamentální vlys pod římsou, jak škrabal do mokré malty, kde se mu pod rukou objevovala černá místa, která tvořila různé růžice a akantové listy vinoucí se kolem celého zámku. Potom i figurální obrazy jsem bedlivě sledoval, jak se poznenáhlu objevovaly na čelní stěně zámku z bílé malty, kterou mu zedník nahazoval na černou omítku. “ ⁴¹

Druhý způsob je popsán na příkladu výzdoby průčelí Moravsko-slezské banky v Olomouci-Denisově ulici, provedené v roce 1922: „...původní Köhlerovo sgrafito je neklasické /neitalské/. Sgrafito tvoří tmavší vrstva omítky, která je natřena na povrchu vápnem /nikoli vrstvou světlejší omítky/. Zavápněná vrstva byla

---

³⁷ HAMZÍK, Ivan, *Restaurování fasády Kyjovského zámku*. Kyjov, 1995. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Brno.

³⁸ LASÁK, Oldřich, *Z malířova zápisníku. Vzpomínkové črty na malíře, sochaře a literáty*. Olomouc, R. Promberger, 1946, s.75.

proškrabána na tmavou velmi mělkým reliéfem. Zmíněné figury snad byly též proškrabány do tmavé omítky. Přítomná kopie z r. 1974 je proškrabaná již do bílé vápenné omítky. Vryp byl vybarven tmavou barvou....“^{42,43}

Pro výzdobu chrámových interiérů používal i malbu typu secco. Příkladem této techniky jsou malby v hlavní lodi kaple Jana Sarkandra v Olomouci, pocházející z doby po přestavbě kaple (r.1910). Z výsledků chemicko-technologického průzkumu vyplývá, že pojivem pigmentů jsou vápno, kaolín nebo klíh^{44,45}. Techniku klišové malby potvrzuje také zpráva z průzkumu nástěnných maleb z kaple kláštera sester sv.Kříže v Napajedlích z roku 1925.⁴⁶ Další restaurátorské zprávy, popisující tuto techniku, se nepodařilo dohledat.⁴⁷

Kompozici většiny Köhlerových prací tvoří figurativní zobrazení doprovázené ornamentálním rámcem. Maluje zemité, sošné typy postav obdařené charakteristickými fyziognomickými rysy: oválnými obličejí s výraznými očima a rovným nosem. Postavy jsou většinou statické, zobrazené s příslušným atributem, jsou zdůrazněna jejich gesta. Pro Köhlerův rukopis je charakteristická pečlivě

---

⁴² DVOŘÁK, Lubomír, *Zpráva o restaurování sgrafitové a malířské výzdoby průčelí fasády domu v Denisově ulici č.p.273 v Olomouci*. Olomouc, 2000. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. v Olomouci.

⁴³ Podle detailních fotografií některých Köhlerových sgrafit lze soudit, že podobně postupoval i v dalších případech (sgrafita prováděl do omítky opatřené vápenným nátěrem), například na fasádě Občanské záložny v Žatci nebo na fasádě vily „Šumná“ v Plumově. Na těchto sgrafitech, dochovaných s velkou pravděpodobností v původním stavu, je možné rozeznat přirozeně sešlý, tenký vápenný nátěr [obr.78, 94].

⁴⁴ Škola restaurování a konzervačních technik v Litomyšli, *Restaurování v kapli bl.Jana Sarkandra v Olomouci* (zodpovědný restaurátor Jiří Látal), Litomyšl, 1994. RZ je uložena v archivu Katedry humanitárních věd Fakulty restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli.

⁴⁵ Během roku 1994 prováděli studenti Školy restaurování a konzervačních technik v Litomyšli, pod vedením ak.mal.Jiřího Látal, restaurování nástěnných maleb a štukové výzdoby v interiéru kaple bl.Jana Sarkandra. Restaurátorské zprávy jsou uloženy v archivu Katedry humanitárních věd Fakulty restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli pod signaturami A 17/94 a A 05/95.

⁴⁶ KÁŇA, Petr, *Průzkum kaple kláštera sester sv.Kříže v Napajedlích*. Restaurátorská zpráva. RZ je uložena v archivu Městského úřadu v Napajedlích.

⁴⁷ Domnívám se, že v druhé polovině své malířské kariéry vytvořil touto technikou většinu interiérových maleb.

vypracovaná obrysová linie- případně kresba v podobě čar rytých do omítky. Dalším typickým znakem jeho výtvarného projevu je modelace objemů postav i ornamentů šrafuou, kterou uplatňoval v kresbách, ve sgrafitech i v malbě.

K osobitému výrazu dospěl v ornamentu. Jeho dekorativní kompozice vychází ze spirálovitě stočených akantových listů a prvků volně převzatých z lidového ornamentu. Na plochách fasád rozvíjí soustavy vzájemně na sebe navazujících závitnic, doplněných květinovými srostlicemi (rozetami).

Köhlerův malířský styl spoluutvářely výrazové možnosti nástěnných technik fresky a sgrafita, které vyžadovaly určité zjednodušení výrazu, výtvarnou zkratku, kresebnou stylizaci, používání širších barevných ploch. Ačkoli tíhnul spíše k akademickému způsobu zobrazování, v některých dílech z počátků jeho samostatné malířské kariéry se projevují okrajově secesní výtvarné tendence.⁴⁸ Malba klišovými temperami umožňovala Köhlerovi větší barevnou expresi. Nanášel čisté, nelomené odstíny, i v zastíněných partiích. Typická byla obliba kobaltové modři, často v kontrastu ke žlutým nebo červeným plochám.

V období od konce 20. let převažují v díle Köhlerově díle práce pro církve. Většinu z nich tvoří zakázky na výzdobu vnitřních prostor farních nebo filiálních kostelů, pocházející ze stran místních farářů. Byly zadávány u příležitosti přestaveb nebo stavebních úprav kostelů. Malby z tohoto období mají společné rysy, charakterizované opakováním kompozičních a ikonografických řešení.⁴⁹ Malířský výraz, ovlivněný zakázkami vzešlými z konzervativnějšího prostředí farností, se přibližuje požadavkům na srozumitelnost a názornost církevní ikonografie.

---

⁴⁸ V případě nástěnných maleb v kněžišti kostela Povýšení sv.Kříže v Prostějově z roku 1906-1907 rezignoval na hloubku obrazu, pozadí biblických výjevů pojednává jako barevnou plochu oživenou rytými ornamenty v podobě vlnovek, jejichž prohlubně probarvuje. Ve scéně *Proměnění Páně* se projevuje symbolismus kontrastem světlých a tmavých postav [obr.51].

⁴⁹ Vytvořil si fyziognomické prototypy určitých světců, které pak opakovaně používal (sv.Cyřil a Metoděj, sv.Václav, sv.Mlada Přemyslovna).

7.1. Keramická mozaika

Jano Köhler realizoval své výtvarné návrhy také v keramické nebo v benátské mozaice. Práce s tímto médiem odpovídá rozšíření spektra materiálů, které se na fasádách v období pozdního historismu a secese uplatňují.

Osobitý výraz našel zejména v technice keramické mozaiky. Pro zpracování svých kompozic využíval možností dílen firmy Rako v Rakovníku. Firma Rako rozvíjela spolupráci s předními architekty a výtvarnými umělci, především profesory a absolventy Umělecko-průmyslové školy v Praze, zejména zásluhou jejího ředitele Emila Sommerschuha.⁵⁰ Spolupráce s keramickými závody představovala v životě Jana Köhlera významnou, téměř 30 let trvající kapitolu.

Při vytváření keramických obrazových kompozic uplatnil Jano Köhler princip techniky malovaných katedrálních oken na glazované keramice: „*Olovo oken nahradil spárami, skleněné výplně nahradil obkládačkami „za syrova“ vyřezanými do požadovaného tvaru, které byly po přežahu glazovány [...] Zvláštností této technologie je, že na absolutně rovných obkládačkách jsou přesně odděleny různé barevné plochy nesmírně pevnou grafickou linkou. Zejména v partii hlav a rukou je zřejmé, že je musel Köhler přímo předkreslovat na originální obkládačky a teprve pomocníci tyto přesné kresby vyplňovali glazurami ve velmi silné vrstvě (až 2mm).*“⁵¹

Emil Sommerschuh nechal tento postup v roce 1904 patentovat pod názvem *řezaná mozaika*. Keramické mozaiky jsou zpravidla signovány v levém dolním rohu „RAKO“, v pravém dolním rohu „JANO KOE“ (nebo: J. KOE, JAN KOEHLER), což dokládá společné autorství umělce a technologů rakovnické keramičky. Technické omezení v možnostech členění ploch i omezená barevná škála si vynutila zjednodušení malířské formy, a z toho vyplývající expresivní, naléhavý výraz Köhlerových kompozic.

---

⁵⁰ V letech 1898–1919 byl Emil Sommerschuh generálním ředitelem liechtensteinských keramických továren v Rakovníku a Poštorné u Břeclavi.

⁵¹ PAŘÍK, Dušan, Svatý Hostýn- Křížová cesta. In: *Sborník Národního památkového ústavu , územního odborného pracoviště v Kroměříži*. Kroměříž: NPÚ ÚOP v Kroměříži, 2010, s. 60–61.

V keramické mozaice Jano Köhler vytvořil řadu veřejných i církevních zakázek.⁵² Jednu z nejobsáhlejších realizací představuje dvanáct obrazů *Zastavení křížové cesty* na poutním místě Svatý Hostýn. Obrazy jsou zasazeny do kapliček, navržených architektem Dušanem Jurkovičem ve stylu inspirovaném valašskou lidovou architekturou. Jano Köhler začal na Zastaveních pracovat v roce 1912. Křížová cesta byla dokončena a vysvěcena až v roce 1933. Technika keramické mozaiky zde byla zvolena také z důvodu větší odolnosti vůči náročným klimatickým podmínkám na Hostýně.⁵³

8. Spolupráce s architekty

Architektura byla v duchu novorenesančních tradic chápána jako výtvar několika výtvarných disciplín, přičemž jí byla připisována vedoucí, celek formující úloha. Vzájemné propojení architektury, sochařství a malířství dokládá úsilí o ideál významného uměleckého díla. Smyslem výtvarné výzdoby architektury bylo symbolizovat moc, bohatství a kulturu jejich objednavatelů. Spolu s rostoucím významem národních hnutí a občanské společnosti reprezentovala i širší veřejnost jako svého potencionálního i skutečného uživatele.

Představa o součinnosti architektury s uměním neztrácela svou platnost ani v období pozdního historismu, jehož různorodé projevy zasahovaly až do 20. let 20. století, a rovněž v období secese i v období rané moderny. Poměr maleb k architektuře je ale volnější, vyobrazení již není svázáno pevně vymezeným rámcem, který určoval jeho kompozici a podřizoval je členění fasády.

---

⁵² Např. mozaiky na fasádě hotelu Paříž (1904), na fasádě gymnázia v Litovli (1904), na fasádě farní budovy v Poštorné (1910), na náhrobku Karla Dostála – Lutinova na městském hřbitově v Prostějově (*Kladení do hrobu*, 1925), nebo domovní znamení domů na náměstí T.G.Masaryka v Prostějově.

⁵³ Původně byl pro malířskou výzdobu kapliček vybrán malíř Joža Úprka. Jeho návrhy byly zčásti realizovány technikou poměrně nové a málo vyzkoušené malby na skle, která se ale ukázala být málo odolná. Z Úprkových Zastavení se na místě zachoval jediný obraz (XIII. *Ježíš své Matce na klín položen*).

Výtvarná výzdoba architektury vznikala ve složitém tvůrčím procesu. V něm měl rozhodující slovo objednavatel, který určoval její rozsah a zaměření. O umístění a náplni výzdoby zpravidla rozhodovali architekti staveb. Výtvarníky k návrhu či realizaci výzdoby získávali většinou stavitelé nebo architekti, pověřeni stavebníkem.

Architekti éry historismu a do určité míry také secese a moderny byli školeni v kreslení a výtvarném umění. Do jejich kompetence spadalo i navrhování podoby jednotlivých součástí výzdoby architektury. Rozšiřující se škála způsobů výzdoby staveb vedla na sklonku 19.století ke stírání hranic jednotlivých profesí. Některé obory byly také z hlediska profesionální kompetence hraniční: dekorační ambice architektů, malířů a sochařů se prolínaly.⁵⁴

Ve spolupráci s architekty na výzdobě fasád uplatňoval Köhler svůj vrozený smysl pro kresebnou stylizaci a ornament. Svě chápání úlohy dekorativního malíře dokládá Jano Köhler v dopise ze 4. října 1906, adresovaném Emilu Edgarovi: „...*Vím, že mám smysl pro dekorativní úlohy, a velmi rád pracuji s architektem ruku v ruce, ač mám nesmírně rád svobodu, ale to vše je mi pouze životní existenční otázkou. Na poli dekorativního umění možno dosud si opravdu mzdu zasloužiti, neboť ti, kteří práci honorují, velmi rádi vidí toho, kdo peníze přijímá, hodně namáhavě fyzicky pracovati.*“⁵⁵

Zakázky na dekorativní výzdobu fasád profánních staveb byly pro J. Köhlera určitým zdrojem obživy, zároveň představovaly nutnost podřizovat se jejich požadavkům, podmínkám a termínům. Jak vyplývá z jeho korespondence s prostějovským farářem K.D.Lutinovem, přibývající množství zakázek a tlak s nimi spojený pociťoval jako překážku realizaci vlastních uměleckých plánů (dekorativní

---

⁵⁴ Například sgrafito, v českém prostředí oblíbené, bylo odlišováno od malířství i sochařství. Návrhy figurálních dekorací prováděných v technikách mozaiky nebo glazované keramiky byly často svěřovány výtvarníkům- malířům. Viz: PRAHL, Roman a ŠÁMAL, Petr, *Umění jako dekorace a symbol: výzdoba reprezentačních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny*. [Praha]: Gallery, 2012, s. 210.

⁵⁵ EDGAR, Emil, *Vzpomínky na slovácké výtvarníky* In: *Časopis Matice moravské*. Brno: Matice moravská, 1958, Roč. 77, č. 1–4, s. 174.

práce dokonce nazývá „nutným zlem“).⁵⁶ Své umělecké cítění vkládal zejména do prací náboženského charakteru, jakými ho zaměstnával v rozmezí let 1906–1914 především K.D. Lutinov. Z dopisu adresovanému K.D.Lutinovi z 21.února 1913: „[...] *Rozhodl jsem se, že nebudu tak usilovně freskařit, nemá to pro mě žádného finančního efektu mimo namáhání: co vydělám, to projedím. Budu jen ve vyjimečných případech zedničit.*“⁵⁷

8. 1. Spolupráce s architektem Kamilem Hilbertem

Architekt Kamil Hilbert působil v letech 1895–1899 ve svých rodných Lounech. Založil si zde vlastní projekční a stavitelskou kancelář, ve které vznikly projekty na desítku převážně obytných domů i veřejných institucí. K malířské výzdobě svých staveb přizval Jano Köhlera, tehdy ještě studenta Umělecko-průmyslové školy, později Akademie výtvarných umění.⁵⁸ Köhlerova účast na Hilbertových zakázkách se odehrávala pravděpodobně v rámci jeho studijní praxe.

Kamil Hilbert se podílel na vybudování Poděbradovy ulice, která hrála významnou roli v nově založené uliční síti spojující centrum a nově založenou železniční zastávku. Na Poděbradově ulici vystavěl čtyři obytné domy, tři školy a sokolovnu v historizujících stylech – neogotice, neorenesanci a neobaroku.

Z doby Köhlerova působení v Lounech se zachovala malba ve štítu tzv. Vávrova domu čp. 636 na Poděbradově ulici. Jedná se o dvoupatrový dům z roku 1899, s portálem ve tvaru lomeného oblouku, na jehož fasádě Kamil Hilbert uplatnil neomítnuté cihly. Malba představuje krále Jiřího z Poděbrad na koni. Zachovala se také Köhlerova sgrafitová výzdoba fasády domu čp. 662, tzv. Ventovy tiskárny v ulici Na Valích. Tato realizace předznamenává Hilbertovy stavby vzniklé po roce 1900, zejména vyváženým rozvržením fasády a zapojením výrazných sochařských

---

⁵⁶ V dopise z 17.5.1911 : „, Začínám býti hledaným a mám mnoho práce.“ Viz : KÖHLER, Jano et al. *Korespondence Katolické moderny: dopisy Jana Köhlera a Karla Dostála-Lutinova z let 1902-1923*. Rosice: Gloria, 2010, s.106.

⁵⁷ Tamtéž, s. 134.

⁵⁸Hilbert spolupracoval také s lounským malířem Emilem Holárkem . FATKOVÁ Markéta, *Kamil Hilbert architekt. památkář*. Diplomová práce. Praha, 2010. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.

prvků. Střídmá, lineárně pojatá sgrafitová výzdoba rámuje okenní otvory patra [obr.36]. V roce 1906 provedl J.Köhler v nice Hilbertovy rodinné hrobky v Lounech malbu s biblickým námětem „Nebraňte maličkým přijít ke mně“. ⁵⁹

8.2. Spolupráce s architektem Vladimírem Fisherem

Architekt Vladimír Fischer (1870–1947) vytvořil ve svém díle pomyslnou spojnici mezi pozdním historismem, folklorismem, secesí a funkcionalismem. Navrhoval nejrůznější typy staveb, stěžejním objednavatelem jeho projektů se však stala katolická církev. Kromě památkových adaptací exteriérů i interiérů navrhl řadu sakrálních novostaveb, včetně některých kusů mobiliáře. ⁶⁰

Spolupráce s malířem Jano Köhlerem se odehrávala především v období před I.světovou válkou, kdy architekt ve své tvorbě čerpal a rozvíjel podněty z historického tvarosloví. K jejich prvnímu kontaktu došlo v Prostějově, kde Fischer prováděl stavební úpravy pernštejnského zámku (1900–1906). Jano Köhler dostal příležitost realizovat na fasádě zámku ornamentální a figurální sgrafitovou výzdobu. ⁶¹ V roce 1902 Fisher doporučil Köhlera k výzdobě štítu novorenesančního Součkova domu v Prostějově. ⁶²

Jano Köhler je také autorem malířském výzdoby Fischerova *Augustiniánského domu* v Luhačovicích. Projekt domu vycházel, v duchu okolních lázeňských budov, z vlivu anglických venkovských staveb. Objekt sloužil jako penzion převážně pro kněze a řeholníky. Ke stavbě přiléhá kaple *Panny Marie Utěšitelky*, jejíž sakrální funkce je zdůrazněna historizujícími novogotickými prvky.

---

⁵⁹ Přípravná kresba byla publikována v časopise *Nový Život* v roce 1904. Současný vzhled malby poznamenala celoplošná přemalba.

⁶⁰ OSOLSOBĚ Jana, FILIP, Aleš, Stylové proměny sakrálních staveb Vladimíra Fischera, in: *Dům Boží a brána nebe ve 20. století. Studie o sakrální architektuře*. Brno, 2009.

⁶¹ K výzdobě byl nejdříve osloven Mikoláš Aleš, ten ale odmítl kvůli obavám z přílišné svázanosti tématem. Náměty výzdoby se vztahují k dějinám prostějovska, zámku, i spořitelny sídlící v zámku.

⁶² Dům pro prostějovského stavitele Vladimíra Součka byl postaven podle Fischerova návrhu v novorenesančním slohu v roce 1902.

V roce 1904 zde provedl Jano Köhler výzdobu fasády a štítu hlavního průčelí technikou barevného sgrafita. Do kaple dodal olejový oltářní obraz Panny Marie s Ježíškem. V roce 1925 provedl v interiéru kaple bohatou, folklorně laděnou dekorativní výzdobu. Na boční stěny kaple namaloval dva nástěnné obrazy s náměty: *Pouť Nivničanů u sv. Antonínka* a *Poutníci z Lidečka na Pustevnách*

Svá barevná sgrafita uplatnil i při výzdobě severní a východní fasády novobarokní radnice v Tišnově z let 1905–1906, nebo při výzdobě fasády nájemního, tzv. Švédského domu ve Smetanově ulici v Brně z roku 1911.

K nejzdařilejším dílům spolupráce J.Köhlera a Vladimíra Fischera patří secesní kaple Nejsvětějšího srdce Ježišova, postavená v roce 1915 v areálu dnes již neexistující vojenské nemocnice v Brně- Králově Poli.⁶³ V tomto případě se Fischer přiklonil k *národním stylu*, pravděpodobně aby naplnil požadavek vojenské správy, která takto chtěla působit na vlastenecké city vojáků.⁶⁴ Loď kaple má obdélný půdorys, ke kterému přiléhá mělká, pravoúhle zakončená apsida. V hlavním průčelí je vsazena roubená zvonička se slepými arkádami, která svými prvky odkazuje k inspiraci valašským lidovým stavitelstvím.

J. Köhler je jediným autorem dekorativní i obrazové výzdoby kaple, její interiér proto působí uceleným dojmem a umocňuje folklorní výraz Fischerovy architektury. Ústřední motiv presbytáře tvoří patronizační obraz *Nejsvětější srdce Páně*, vytvořený technikou vitráže. Obraz obklopují dva adorující andělé. Stěny a valenou klenbu presbytáře pokrývá rastrová výmalba v duchu secesního geometrismu. Na čelní stěně před presbytářem jsou umístěny dva olejové obrazy. Po pravé straně je obraz s motivem *Posledního soudu* s ústřední postavou Vítězného Krista v čele nebeských zástupů, po levé straně je obraz *Immaculaty*. Náměty obou olejomalb jsou podivuhodně nekonvenční, obsahují civilní postavy a kryptoportrét

---

⁶³ Po letech chátrání, kdy byla kaple využívána dokonce i jako sklad vojenského materiálu, musela ustoupit, aby uvolnila místo pro rozšíření Vojenské akademie A. Zápotockého. V roce 1969 byla rozebrána a převezena do obce Oslovice na Znojemsku, která o ni projevila zájem. Z politických důvodů mohlo k sestavení a opětovnému vysvěcení dojít až v letech 1993–1996.

⁶⁴ FILIP, Aleš, *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900*. Brno, 2009, s.106.

autora.⁶⁵ Dřevěný strop a ostění oken zdobí malované stylizované rostlinné ornamenty. Na zábradlí dřevěné kruchty jsou zobrazeni svatá Barbora a Jiří, kteří mají působit proti strážním způsobeným válkou. Vlastenecký akcent představují zemské znaky ve středu kruchty.

Vlastenecká, historická a folklórní témata rozvíjí J. Köhler i při výzdobě soukromé kaple ve vile Dr. Bulína v Brně. Její strop, zaklenutý křížovou klenbou, vyzdobil vegetabilním ornamentem ve stylu středověkých iluminovaných rukopisů. Do ornamentální soustavy vkomponoval zemské znaky Čech, Moravy, Slezska, Slovenska, znak města Brna, kříž a polopostavu sv. Václava s orlicí.⁶⁶

Jano Köhler spolupracoval s Vladimírem Fischerem také na výzdobě interiéru kostela sv. Jana Nepomuckého v Brně- Starém Lískovci. Kostel byl postaven stavitelem Leopolem Čuprem podle Fischerova projektu v letech 1925–1926. Köhler vyzdobil kazetový podhledy železobetonového stropu stylizovanými lidovými ornamenty. Navrhl pravděpodobně také pět ze sedmi vitrážových oken s postavami svatých. V roce 1936 také namaloval pro hlavní oltář kostela olejový obraz Sv. Jana Nepomuckého.⁶⁷

---

⁶⁵ Obraz Imaculaty doprovází civilní postavy dvou vojáků a dvou žen, jejichž molitby Panna Maria přijímá. Postavy zde reprezentují národy postižené válkou. Na válečnou situaci upomíná výjev hořících trosek.

⁶⁶ Vila byla postavena podle projektu Vladimíra Fischera v letech 1924–1925 ve stylu redukováného neoklasicismu na Květné ulici č.8 v Brně-Pisárkách. Dnes zde sídlí Akademie věd ČR. Viz FILIP, Aleš, SCHMIDT, Norbert, *Dům Boží a brána nebe ve 20. století: studie o sakrální architektuře*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s.109.

⁶⁷ Původní architektova myšlenka a stylová jednota stavby byla v průběhu existence kostela narušena úpravami interiéru. K největším změnám patřilo odstranění původního mramorového oltáře a doplnění vnitřního zařízení v souladu s ustanoveními II. Vatikánského koncilu. Obraz Sv. Jana Nepomuckého byl přemístěn na levou boční stěnu kostela. Výmalba interiéru kostela byla zabílena. Viz FILIP, Aleš, SCHMIDT, Norbert, *Dům boží a brána nebe ve 20. století: studie o sakrální architektuře*. CDK, 2009, s.111-113.

8.3. Spolupráce s architektem Antonínem Blažkem

Ve tvorbě architekta Antonína Blažka (1874-1944) se projevuje inspirace vídeňskou a německou architekturou konce 19. a počátku 20. století. V období let 1908–1910 jeho styl dospěl k osobité směsici romanticky interpretovaných historizujících a secesních prvků, jehož malebnost umocňovalo časté použití ornamentálního sgrafita, vlysu, plastiky či štukových medailonů. Další polohu Blažkovy tvorby představovalo hledání moravského národního slohu, které souviselo s jeho moravským původem a iniciativní rolí aktivitami v hodonínském SVUM.⁶⁸

S Köhlerem se setkal při pracích na vnitřní výzdobě farního kostela Korunování Panny Marie v Ostravě-Mariánských Horách.⁶⁹ Objednavatelem výzdoby kostela byl ostravský kněz a katecheta Antonín Zamazal. Jeho představy o moderním sakrálním interiéru se inspirovaly mimo jiné také příkladem realizace výzdoby kostela Povýšení sv. Kříže v Prostějově. Zamazal celý projekt výzdoby konzultoval v Prostějově s iniciátorem tamní výzdoby, knězem K. D. Lutinovem a s Jano Köhlerem.⁷⁰ Návrh úpravy interiéru a vnitřního vybavení kostela byl zadán Antonínu Blažkovi. Na vnitřní výzdobě se podíleli pražští umělci i moravští umělci ze SVUM.⁷¹ Jano Köhler zde v roce 1908 provedl nástěnné malby kombinované se sgrafity. Jednotlivé malby jsou vsazeny do bohatého ornamentálního pásu a tvoří horizontální pásy po obou stranách oltářního retabula.⁷² Pod tímto pásem je ilusivní

---

⁶⁸ *Architekt Antonín Blažek: (1874-1944): [Výstavní síň Obce architektů, Brno, 20.6.-20.7.1997. Brno: Obec architektů, 1997.*

⁶⁹ Novobarokní kostel byl postaven podle návrhu architekta Otakara Béma v letech 1908–1910. Stavbu prováděli v letech 1905–1907 architekt Bohuslav Židlický, od roku 1907–1908 František Grossmann a František Fiala.

⁷⁰ FILIP, Aleš, *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900.* Brno, 2004, s. 110.

⁷¹ Sochy podle modelů Franty Úprky zhotovil J. L. Urban v Olomouci. Autory oltářních obrazů jsou Joža Úprka s Antonínem Frolkou a Zdeňka Vorlová-Vlčková. Vedle moravských umělců se na vnitřním vybavení podíleli pražští sochaři Karel Novák a Štěpán Zálešák. Tepaná osvětlující tělesa byla zhotovena prostějovskou firmou Vulkania podle návrhů architekta Jana Kotěry.

⁷² Nástěnné malby zobrazují invokace loretánské litanie, oslavující Marii jako královnu andělů, patriarchů, proroků, apoštolů, vyznavačů, mučedníků, všech svatých atd.

malba zavěšeného dekorativního koberce. Vedle toho Köhler provedl ornamentální výzdobu drobných podstavců hlavního oltáře.

Jano Köhler je rovněž autorem malířské výzdoby *Domu umělců* v Hodoníně, vybudovaném v letech 1911–1913 jako reprezentační sídlo SVUM. Tato stavba patří k vrcholům Blažkovy tvorby. Představuje syntézu starších prvků i počínající moderny, zároveň zohledňuje folklorní kolorit kraje. Köhlerova vnější i vnitřní dekorativní výzdoba, používající prvky lidové ornamentiky, podtrhuje celkový ráz budovy.⁷³

9. Příklady realizací

9.1. Malířská výzdoba fasády Součkova domu v Prostějově

9.1.1. Okolnosti vzniku stavby

Součkovu vilu, nazývanou také „*Hanačka*“, postavil v letech 1901–1902 architekt Vladimír Fischer v novorenesančním slohu. Stavebník, inženýr Václav Souček (1867- 1938) poznal architekturu podobného typu v době svých studií v Praze. Jeho představa o podobě stavby byla ovlivněna místními tradicemi, a rovněž probíhajícími historizujícími úpravami prostějovského renesančního zámku, na nichž se architekt V. Fischer v té době podílel. Václav Souček si na jeho doporučení přizval k malířské výzdobě fasády Jano Köhlera. Ten zde působil na přelomu let 1902 až 1903. Köhler od té doby udržoval s rodinou Součkovou přátelství a během svých pracovních cest na Hanou u nich často u nich pobýval.⁷⁴

9.1.2. Popis stavby

Trojkrídlý nárožní dům se pohledově uplatňuje v ulicích Pod Kosířem, Hanačka a v Rejskově třídě. V členění fasády převládají horizontální prvky (průběžná podokenní římsa a kordonová římsa nad parterem). Dům má bosovaná

---

⁷³ Malířské výzdobě *Domu umělců* v Hodoníně se věnuje kapitola 9.2.

⁷⁴ LASÁK, Oldřich, *Z malířova zápisníku. Vzpomínkové črty na malíře, sochaře a literáty*. Olomouc: R. Promberger, 1946, s. 81.

nároží. Jižní fasáda do ulice Hanačka je sedmiosá, s výrazným edikulovým portálem hlavního vstupu v druhé ose. Portál má po stranách dvě půlválcové niky, nad nimiž se klene kazetový oblouk s motivy vavřínových větvíček. Na hlavním klenáku je štuková polopostava klíčníka s velkými klíči v pravici. Portál je nahoře ukončen dvěma antikizujícími vázami.

V první ose vrcholí fasáda obloučkovým trojúhelníkovým štítem s piniovými šiškami, zakončeným kovovými žerděmi s malými plechovými praporky. Štít je z obou stran lemován baštami s klíčovými střílnami.

Do ulice Pod Kosířem je na nízké atice malý trojobloučkový štít. Do Rejskovy třídy je arkýř podpíraný ženskou hermou představující hlavu hanácké nevěsty. Nad arkýřem je věžička s lucernou složená z vysokého tamburu s okénky a zakončená malou kupolí.

Okna v přízemí jsou dvoj a trojdílná, půlkruhová nebo obdélná. Členění oken v prvním patře odpovídá členění oken v přízemí. Trojdílná okna jsou renesančně sdružená, se společným ostěním a společnou nadokenní římsou.

9.1.3. Popis malířské výzdoby

Malířská výzdoba fasády je soustředěna do trojúhelníkového útvaru štítu na jižní fasádě (do ulice Hanačka). Jano Köhler zde namaloval figurální fresku, do jejíhož středu zakomponoval sgrafitové sluneční hodiny. Malba představuje alegorii života mladé manželské dvojice.⁷⁵ V pravé polovině obrazu je zobrazen mladý pár na počátku společného života. Tento výjev nese v nápisové pásce po malbou označení „*Útěcha*“. Figurální kompozice na levé části obrazu je označena výrazem „*Svízel*“ a poukazuje na budoucí možné překážky v životě mladého páru. Skupina postav alegorizuje strasti a neřesti: *Marnivost* (ženská postava), *Válka* (voják), *Obžerství* (tloušťák), *Korupci* (muž v soudcovském taláru s nakloněnými vahami). V pozadí jsou *Závist* a *Strach*. Zcela vlevo dole je lebka, symbol tělesné smrti. Ve středu obrazu je polopostava stavitele Součka, který nahlíží do otevřené knihy a jako

---

⁷⁵ Dvojice nese potréní rysy manželů Součkových.

MALÍKOVÁ, Silvie, *Monumentální dílo a osobnost Jano Köhlera*. Olomouc, 2011, s. 55. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, Katedra dějin umění,

kronikář symbolicky zapisuje běh života a dějin. Po pravé i levé straně k němu přistupují děti, pravděpodobně je to syn Vladimír, který otci do knihy nahlíží, a jeho sestra. Na objednavatelovo povolání poukazuje architektura altánu na pozadí pravé poloviny štítu. Sluneční hodiny mají obdélníkový rám, který vyplňuje sgrafito s motivem anděla držícího symboly stavitelství - kružidlo a trojúhelník.

Výzdoba pokračuje na vlysu korunní římsy a v podokenních výplních, zdobených rostlinnými ornamenty. Na levé polovině západní fasády, v místě zaslepeného okna, je rytý figurální motiv mladého chlapce s mečem a uťatou hlavou. U nohou mu sedí opice a čáp.⁷⁶ Na nároží nad bosáží je vyryta ornamentální váza s květinami a ovocem. Novorenesanční sloh domu je podtržen rytými (sgrafitovými) antikizujícími ornamenty- motivem arkád doplňujícím nápisové pásky pod freskou a motivy vějířů na obloučcích atiky. Na pravém dolním okraji pod malbou je značení: *J. KOEHLER*, v parapetní výplni nad vchodem: *ING. VLAD. FISCHER DEL, ING. VÁCLAV SOUČEK FEC, JANO KOEHLER PIN.*

Malířský projev má spíše akademický ráz, který měl zřejmě odpovídat historizujícímu výrazu stavby. Malby s alegorickým obsahem použil J. Köhler na fasádách světských staveb několikrát: alegorii ročních období v lunetových výsečích na domě architekta Sojky na Masarykově třídě v Olomouci (1903) nebo na fasádě vily Šimečkových a Zaňátových v Kyjově (1927). Na fasádě Reálného gymnázia ve Veverí ulici v Brně provedl alegorii Vědy a Umění (1903). Alegorie řemesel vztahujících se k lokální tradici vytvořil na fasádě tišnovské radnice (1907), v lunetových výsečích na fasádě Občanské záložny v Žatci (1931) [obr. 94]

9.1.4. Technika malby

Figurální alegorie obklopující sluneční hodiny byla vytvořena freskovou technikou. Kompozice byla rozvržena hluboko rytou kresbou do vlhké omítky. Ryté linie byly probarveny červenou barvou. Základní barevné pojednání provedl autor také do vlhké omítky. Obdélníkové sluneční hodiny ve středu štítu včetně pletenců stuh po stranách a paprsků ve špičce štítu jsou vytvořeny technikou sgrafita. Sgrafito bylo dvouvrstvé, se spodní červenou probarvenou vrstvou a vrchní světlou vrstvou

---

⁷⁶ S. Malíková výjev interpretovala jako *Davidu s hlavou Goliášovou*, opice a čáp mají představovat symbol neřesti a naděje. MALÍKOVÁ, s.56.

omítky. Povrch sgrafita Köhler pravděpodobně dodatečně koloroval. Svědčí o tom fragment sgrafita s modrým stínováním v rytých prohlubních, který se dochoval po levé straně těsně pod atikovou římsou [obr.46].

Motiv chlapce s mečem na západní fasádě a dekorativních váz nad bosází je proveden kombinací rytí obrysových linií do omítky a malby.

9.1.5. Historie malířské výzdoby

V roce 1940 se Jano Köhler na Hanačku vrátil, aby malbu, která byla po téměř čtyřiceti letech ve špatném stavu, obnovil. V této době již trpěl revmatismem, který ho sužoval už od roku 1935. V roce 1940 podstoupil léčebnou kúru v lázních Slatinice na Hané. Odtud zamířil do Prostějova, kde během pobytu ve vile inženýra Součka obnovil poškozenou dekorativní výplň štítu.⁷⁷ Obnova vlastní malby byla jeho poslední prací.⁷⁸ Dvacátého ledna roku 1941 zemřel v brněnské nemocnici U svaté Anny.

Po necelých třiceti letech je malba opět ve špatném stavu, jak dokládá záznam v Technické zprávě bytového podniku v Prostějově, vypracovaný v roce 1969: „*Omítka Köhlerových barevných sgrafit je na štítě tak rozrušena, že bude nutno zdívo očistit až na cihly a provést barevné sgrafito na nové podkladní omítce. Rovněž tak některé části dekorativních sgrafit, které jsou zatékáním vody silně rozrušeny.*“⁷⁹

V roce 2004 proběhla rekonstrukce fasády a restaurování malířské výzdoby. Průzkumová zpráva, která restaurátorskému zásahu předcházela, označuje stav omítek a maleb za havarijní. Vlivem dlouhodobého zatékání vody, způsobeného neudržovaným oplechováním říms došlo, až na drobné fragmenty, k zániku sgrafita

---

⁷⁷ Podle svědectví manželky Köhlerova vnuka, paní Jany Köhlerové, natočil Václav Souček (syn zadavatele výzdoby) celý průběh obnovy na krátkometrážní film. Ten se dnes nachází pravděpodobně ve Švýcarsku, kam jej odvezl bývalý majitel Köhlerovy „Šmelcovny“ (Köhlerova domu ve Strážovicích u Kyjova) . MALÍKOVÁ, s.55.

⁷⁸ K obnově vlastní práce přistoupil také v roce 1934 v případě nástěnných maleb v interiéru farního kostela Povýšení sv.Kříže v Prostějově z let 1906–1907. STARÝ, František, *Prostějovský farní věstník*, roč. 4, 1939, č. 2-11.

⁷⁹ Zprávu vypracoval Josef Kypěna z Okresního stavebního podniku v Prostějově.

slunečních hodin. Působením vodorozpustných solí se na fresce vytvořily zákaly, povrch *intonaka* byl poškozen, téměř všechna barva byla vyplavena. Levá část freskové kompozice včetně štukové bašty byla ve výrazně horším stavu. Římsy a okenní ostění utrpěly nevhodným cementovým nátěrem s hrubým povrchem, pod kterým štuk degradoval [obr.40].

Restaurátorský zásah usiloval o obnovení výtvarné celistvosti novorenesanční fasády. V rámci tohoto záměru došlo k rekonstrukci figurální freskové malby a sgrafitových slunečních hodin. Podkladem pro rekonstrukci byla barevná fotografie barevné studie výzdoby štítu od J. Köhlera z roku 1902 a fotografie stavu dochování výzdoby štítu, pořízená pravděpodobně v polovině 20. století, kdy bylo ještě možné srovnávat studii s provedením. Dále se mohli restaurátoři opírat o rytou obrysovou kresbu alegorické figurální kompozice. Ryté čáry byly patrné, přes to, že povrch *intonaka* zvětrával. Na pravém okraji štítu se dochovaly zbytky barevnosti fresky [obr. 43 - 45]. Dochovaly se fragmenty sgrafita /pod římsou, která prochází štítem/, z nichž bylo možno vyčíst šířku a hloubku vrypu, sílu vrstvy svrchní omítky, a podle zbytku barevnosti i způsob, jakým bylo sgrafito povrchově malířsky pojednáno [obr. 46].

Rekonstrukčním pracem předcházelo odsolení a hloubková konsolidace dochovaných omítkových vrstev. Pro účely rekonstrukce sgrafita byl na základě těchto dokumentů zhotoven karton v měřítku 1 : 1. Na zpevněný podklad plochy slunečních hodin nanесли restaurátoři jádrovou omítku a 2 vrstvy omítky: spodní probarvenou a svrchní světlou. Do ní škrábali obrysové linie přenesené z kartonu. Vodítkem při obnově freskové části byly fragmenty rytých linií a barevné fragmenty. Po dokončení rekonstrukce sgrafita slunečních hodin byla provedena barevná povrchová lazura. Rekonstruovány byly i omítky a štukové prvky fasády- části říms, bašty, okenní ostění. Na základě výsledků restaurátorského průzkumu byla rovněž rekonstruována původní barevnosti fasády.

9.2. Malířská výzdoba Domu Umělců v Hodoníně

9.2.1. Okolnosti vzniku stavby

Sdružení výtvarných umělců moravských od počátku svého založení pocívalo potřebu vlastního spolkového domu, který by poskytoval kromě výstavních prostor i zázemí pro schůzovou a spolkovou činnost nebo prostory pro uměleckořemeslné dílny. Při zadání stavby zazněl požadavek, aby dům reprezentoval myšlenkové a ideové zaměření Sdružení. V roce 1910 byla vyhlášena veřejná anonymní soutěž, ze které vzešel vítězně návrh architekta Antonína Blažka. Jano Köhler byl jedním z šesti členů komise, která o vítězném návrhu rozhodovala. Základní kámen byl položen v květnu 1911, o dva roky později byla budova dokončena. Dům byl slavnostně otevřen 4. května 1913 u příležitosti jubilejní X. výstavy SVUM. Výstavba Domu umění by se nemohla uskutečnit bez velkého individuálního nasazení a obětavosti členů SVUM. Podobně J. Köhler přistoupil k úloze výzdoby interiéru a fasády stavby. „*Pracoval na ní s nadšením, s láskou a obětavě. Vyžádala si několik měsíců práce, všechnu ji Köhler udělal úplně zdarma, jakýkoliv honorář odmítal.*“⁸⁰

9.2.2. Popis stavby

Dům Umělců lze označit za individualisticky chápanou modernu s klasicizujícími tendencemi.⁸¹ Stavba je výjimečná dokonalým zvládnutím funkční dispozice, která odpovídala dobovým ideálům spojení umění a obrozených řemesel. A. Blažek zde zároveň použil prvky, které odkazují na folklorní kolorit kraje.

Architekt rozvrhl budovu do dvou obdélníkových křídel, jejíž půdorys tvoří písmeno V. Čelní styk dvou bočních křídel je prolomen zářezem, do kterého umístil hlavní vstup. Obloukovité zastřešení vstupu připomíná žudra, kterým se stavba hlásila k odkazu slovácké lidové architektury. Menší žudro je umístěno jako vedlejší

---

⁸⁰ ANDRYS, Jan, *Sladké s hořkým. Ze života umělecké družiny Domu umělců SVUM Hodoníně*. Boskovice: 2007. s. 90.

⁸¹ OSOLSOBĚ, Jana, *Dílo Antonína Blažka a jeho místo ve vývoji architektury 20. století*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 1995, s. 43.

vstup do křídla z Úprkovy ulice. Mohutná strmá střecha dodává stavbě monumentální vzhled a zdůrazňuje její horizontální charakter. Jako konstrukční materiál pro strop Blažek použil železobeton, krov je tvořen ocelovou konstrukcí. Velké výstavní prostory v prvním patře mají horní osvětlení díky prosklené střeše a zaskleným otvorům v železobetonových stropech. Díky tomuto řešení mohly být obvodové stěny ponechány bez okenních otvorů, které by narušovaly jejich hmotu.

Část interiéru v přízemí východního křídla budovy je stylizována do podoby slovácké chalupy. Rustikální ráz dodává interiéru použití modřínového dřeva na vnitřních prvcích- oknech, dveřích, stropních podhledech, nábytku. Osvětlení této místnosti zajišťují obdélníková okna sdružená do pásů.

9.2.3. Popis malířské výzdoby

Vnitřní a vnější dekorativní výzdoba Domu umělců představuje jeden z rysů, kterým stavba manifestuje lokální výtvarné tradice. J. Köhler zde uplatnil širokou škálu motivů převzatých z lidové ornamentiky. Kazetový strop vstupního vestibulu je vyzdoben jednoduchým geometrickým dekorem – okrajovým zoubkováním, meandrováním a motivem beraních rohů, který rámuje jednotlivá stropní pole a zdůrazňuje křížení žeber. Je zajímavé, že prvky folklorního charakteru jsou zde aplikovány na železobetonovou, tzn. moderně řešenou konstrukci stropu.

V podhledu širokého oblouku, oddělující vstupní halu a schodiště, je soustředěna výrazná ornamentální kompozice, složená ze spirálovitě stočených ratolestí a geometricky stylizovaných květů (středová osmicípá hvězdová růžice, variace růžic se zaokrouhlenými plátky, tulipány, závitnicové květy). Lem kompozice tvoří motiv za sebou řazených „esíček“. Pestrostí barev a tvarovým repertoárem připomínají slovácké krojové výšivky. Uplatňuje se zde zářivá kobaltová barva v kombinaci se žlutou a oranžovou.

Půlkruhové pole nad dveřmi do expozice je vyplněno dekorativní malbou s motivem pávů, jednoho ze symbolů secese. Výzdobu stropu schodiště tvoří spirálovitě svinuté závitnice, pravidelně řazené do rastru čtvercových polí. Vymalována je také okenní špaleta v zasedací síni, dnes kanceláři GVU.

Zvnějšku zvýraznil J. Köhler oblouky obou žuder, které akcentoval střídmostou rytou linkou. Pestrý ornament soustředil do jejich podhledů, zejména v podhledu

hlavního oblouku. Zářivě žlutá barva pozadí stylizovaných květů koresponduje se žlutými čtverci kazetového podhledu mohutné hlavní římsy. Pod římsou probíhá horizontální pás s ornamenty provedenými technikou barevného sgrafita [obr. 72. 77].

Folklorní prvky uplatnil Jano Köhler i v církevním prostředí, například ve vojenské kapli v Oslavicích, kde jeho malířská výzdoba umocňuje celkový „národní styl“ stavby. Ten zde posloužil jako prostředek k působení na vlastenecké city vojáků. Folklor a přestování a prezentování lidových tradic hrálo velkou roli i při hledání identity nového československého státu. Spojení folklorních a křesťanských motivů se odráží v námětech čtyř nástěnných maleb z první poloviny 20.let. Jano Köhler na nich zobrazil shromáždění vesničanů ve svátečních krojích při náboženských poutích. V klášterní kapli v Napajedlích namaloval *Zjevení Panny Marie Hostýnské a Pout' na Velehrad* (1922–1923). Námětem maleb v kapli augustiniánského domu v Luhačovicích byla *Pout' Nivničanů u sv.Antonínka* a *Poutníci z Lidečka na Pustevnách* (rok 1925).

V kapli *Augustiniánského domu* v Luhačovicích se dochovala dekorativní výzdoba, která figurální scénu obklopuje. Tvoří ji bohatý dekorativní koberec složený z rastru listových a závitnicových květů s beranými rohy. Plochý strop a obloukovitě zakončený závěr kaple pokrývá dekor, který na folklorní inspirace odkazuje kombinací zářivých barev- červené, zelené a žluté.

9.2.4. Technika malby

Dekorativní malba byla provedena pomocí šablon. Podle zjištění restaurátorského průzkumu, předcházejícího restaurování maleb v interiéru GVU, je současný stav maleb pravděpodobně nepůvodní.⁸² Pojidlo barev ani barevné pigmenty nebyly identifikovány.

---

⁸² BODANSKÁ, Magda a BODANSKÝ, Miroslav, *Restaurování dekorativní malířské výzdoby interiéru Galerie výtvarného umění v Hodoníně*. Restaurátorská zpráva, Zlín 2009.

9.2.5. Historie malířské výzdoby

Dům byl ve své historii dvakrát významně upravován. Po vypuknutí 1. světové války byla budova dána k dispozici Červenému kříži, který jej využíval jako špitál pro potřeby Červeného kříže. V roce 1915 byl přistavěn operační sál, který po skončení války sloužil jako výstavní prostory. Další významná stavební úprava, která dala Domu umělců konečný vzhled, proběhla v roce 1941. Zahrnovala nadstavbu do úrovně druhého patra, dvorní přístavbu východního křídla a přístavbu lodžie severního křídla. U žádné z těchto přestaveb nebyla provedena malířská výzdoba. V listopadu roku 1944 byl Dům těžce poškozen spojeneckým náletem. Poválečnou obnovu po úmrtí architekta A. Blažka už prováděl architekt Klaudius Madlmayr.

Současný stav maleb je výsledkem rekonstrukce podle původních Köhlerových návrhů, provedené během poválečné obnovy stavby, případně výsledkem pozdějších průběžně prováděných lokálních přemaleb. V roce 2009 proběhly v interiéru restaurátorské práce, v rámci kterých byla opravena lokální poškození maleb- trhliny, drobná mechanická poškození. Restaurátoři rovněž vyčistili a zkonsolidovali povrch barevné vrstvy.⁸³

9.3. Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Kroměříži

9.3.1. Popis stavby

Kostel sv. Cyrila a Metoděje v areálu psychiatrické léčebny v Kroměříži je příkladem stylově jednotné stavby, jejíž malířská výzdoba naplňuje záměr architekta. Autorem architektonického návrhu kostela je stoupenec vídeňského modernismu, architekt Hubert Gessner. Gessner spolu s inženýry Zemského stavebního ředitelství vypracoval rovněž projekt nemocničních pavilonů a celkového uspořádání léčebny.

Jako předloha pro stavbu kostela posloužil Gessnerovi kostel sv. Leopolda, dílo jeho vídeňského učitele architektury Otto Wagnera, realizované krátce před tím

---

⁸³ Tamtéž.

ve vídeňském Steinhofu.⁸⁴ Wagnerův projekt, monumentální kupolová stavba inspirovaná byzantským výtvarným konceptem, se stala jednou z nejvýznamnějších církevních staveb rané moderny. Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Kroměříži je ve srovnání se svým vídeňským vzorem celkově subtilnější, kompaktnější. Představuje typ centrální sálové stavby nad půdorysem řeckého kříže s odsazeným pravouhlým kněžištěm. Po stranách hlavního průčelí předstupují dvě nízké polygonální věže s malými kupolemi, v nichž byly zavěšeny zvony. Boční ramena lodi jsou završena trojúhelnými štíty s oválnými okny. Centrální prostor je zaklenut vysokou betonovou kupolí s lucernou (nyní uzavřenou), nasedající na nízký tambur prolomený obdélnými okny. Střecha kostela byla původně pokryta žlutými glazovanými taškami, které na kopuli přidržovaly drátěné háčky. Ramena sálu a presbytář jsou zaklenuta valenou klenbou.

Svým vídeňským vzorem se H. Gessner inspiroval i při uplatňování dominantní role architekta při vytváření interiéru. Vnitřní vybavení kostela je jednotné a účelné. Kazatelna i hlavní oltář jsou řešeny architektonicky, bez sochařských nebo malířských ozdob. Sjednocujícím prvkem interiéru je obložení hlavního oltáře, bočních tribun a kazatelny šedými mramorovými deskami. Přízemní kazatelna má řečniště obloženo deskami z růžového mramoru. Boční ramena jsou přepažena dřevěnými emporami.

9.3.2. Popis malířské výzdoby

Köhlerova freska vyplňuje půlkruhovou horní část závěrové stěny kněžiště. Jejím námětem je *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*. Zobrazuje věrozvěsty slavící mši svatou s moravskými venkovany v krojích. V centru obrazu je sv. Metoděj v biskupském ornátu s dvouramenným křížem v ruce. Sv. Cyril je oblečen do mnišského roucha. V ruce drží knihu, kterou poukazuje na skutečnost, že přeložil Písmo do slovanského jazyka. Na oltáři mezi oběma bratry je zobrazen relikviář s ostatky sv. Klimenta. Jeho zobrazení odkazuje na událost, kdy Cyril a Metoděj donesli na Moravu domnělé světcovy ostatky, nalezené na Krymu. Postavě

---

⁸⁴ Kostel sv. Leopolda byl vystavěn v letech 1905–1907 jako součást psychiatrické kliniky ve Steinhofu na západním okraji Vídně.

klečícího muže s kadidelnicí propůjčil malíř svoji podobu. Do levého dolního rohu umístil Köhler znak moravské orlice, v pravém dolním rohu se nalézají datace a signatura autora.

Dekorativní výzdoba Jano Köhlera zdůrazňuje geometrický řád architektury. Kupole je podpořena geometrizovanými ornamenty, které se paprscitě sbíhají do jejího středu, zvýrazněného deseticípou hvězdici. V jejím středu je motiv holubice sv. Ducha. Podhledy oblouků a valené klenby jsou zdobeny podélnými dekorativními pásy s variacemi na motiv vepsaného kříže. V trojúhelníkových útvarech tvořených klenebními náběhy jsou namalovány stylizované kytice s hroznými vína, čtyřlístky a s obilnými klásky. Spodní části stěny kněžiště pokrývá ilusivní malovaný koberec. V barevnosti převažují žluté a okrové tóny, některé prvky jsou zlatené.

Další Köhlerovou prací jsou patrně i oválné mozaiky s figurami adorujících andělů. Benátské mozaiky jsou umístěny nad pilířky podpírající parapety empory v bočních ramenech lodi. Skleněná vitráž dvojice klečících andělů v průčelí kostela není pravděpodobně Köhlerovou prací.

Dekorativní výraz, uplatněný v případě kroměřížského kostela, rozvíjel Jano Köhler v mnoha dalších chrámových interiérech. Figurální výjevy doprovází jednoduchá, tvarově vytříbená výzdoba, která podtrhuje konstrukční prvky stavby: vítězný oblouk, podhledy, klenební náběhy, případně vyplňuje plochy klenebních výsečí nebo stropu. Dekor tvoří soustava jednoduchých geometrických tvarů v kombinaci s geometrizovanými rozvilinovými motivy. Uplatňuje se zde často motiv vepsaného kříže, květinových rozvilin, obilných klasů nebo hroznů vinné révy.

9.3.3. Malířská technika

Malba je provedena freskovou technikou. Na fotografiích pořízených v průběhu restaurování, které proběhlo v roce 1993, je možné rozeznat hranice

jednotlivých freskových dílů [obr. 62]. Některé partie jsou namalovány v technice secco. Ornamentální pás, který lemuje obraz, je proveden v sgrafitu.⁸⁵

9.3.4. Historie malířské výzdoby

Malířskou výzdobu interiéru kostela si od J. Köhlera objednalo Zemské stavební ředitelství v srpnu 1908. V listopadu 1908 představil návrh v temperě.⁸⁶ Stavba kostela probíhala v závěrečné části budování ústavu, v letech 1908–1909. Dvanáctého června 1909 kostel vysvětil olomoucký arcibiskup František Bauer.⁸⁷

Dekorativní výzdoba kostela byla obnovena pravděpodobně v průběhu 30.ých let⁸⁸

V roce 1962 došlo k odsunu řádových sester z léčebny ústavu sociální péče pro mládež na sv. Hostýně. Po jejich odchodu byl kostel uzavřen. V roce 1968 ředitel léčebny kostel znovu otevírá, ale s nástupem normalizace na počátku 70. let byl kostel opět uzavřen. Dne 22. února 1979 byla, v tehdy již chátrajícím kostele, otevřena síň tradic.⁸⁹

Interiér kostela vážně poškodila pára a horká voda, když v lednu 1985 prasklo těleso ústředního topení. V té době již z kopule kostela padaly keramické tašky, voda

---

⁸⁵ DOČEKAL, Josef, SYSEL, František, *Závěrečná zpráva o restaurátorských pracích provedených na nástěnné malbě od Jano Köhlera z r.1909 na východní stěně kaple areálu Psychiatrické léčebny v Kroměříži*. Restaurátorská zpráva, Kroměříž 1994.

⁸⁶ Návrh odkoupil Jan Kachník z olomoucké bohoslovecké fakulty. MALÍKOVÁ, s. 181.

⁸⁷ VYBÍRAL, Jindřich, *Mladí mistři: architekti ze školy Otto Wagnera na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002.

⁸⁸ FILIP, Aleš, *Secesní chrámy chrámy na Moravě a ve Slezsku: sakrální výtvarné umění kolem roku 1900*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2004. s.159.

⁸⁹ Při jejím budování byly zničeny původní secesní zpodobnění, které stály pod kůrem. V tomto období z kostela zmizela polychromovaná socha Panny Marie Lourdské, na oltáři zůstaly z původních šesti secesních svícňů jen dva a zmizel původní secesní křišťálový lustr nad kněžištěm. BRYCHTOVÁ, Petra, *Secesní architektura souboru staveb Psychiatrické léčebny v Kroměříži*. Brno, 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filosofická Fakulta, Ústav hudební vědy.

protékající děravými okapy poškodila fasádu a z hlavního průčelí odpadávaly dlaždičky. Ve špatném stavu byly i mozaiky andělů u hlavních kostelních dveří.

Kolem roku 1987 byly zahájeny práce na opravě kostela, během kterých došlo k obnově dekorativní výzdoby v interiéru. Dvacátého prosince 1991 byl kostel znovu vysvěcen olomouckým světícím arcibiskupem Josefem Hrdličkou.⁹⁰

Během roku 1993 byla restaurována Köhlerova freska v závěru kněžiště. Podle zjištění restaurátorů byla malba v minulosti již opravována. Fixáže pocházející z předešlých restaurátorských zásahů vytvořily živnou půdu pro plísně. Ty s vrstvou nečistot zapříčinily celkové ztmavnutí a znečistění detailů malby [obr. 58, 60]. Podstatnou újmu malbám způsobila vlhkost, která dlouhodobě pronikala do interiéru kostela vadnou střešní krytinou. Vlivem vlhkosti zvětrala pojídla barevných vrstev secca a také omítková vrstva tvořící podklad pro malbu. Tato vrstva se na několika místech uvolnila od zdiva. V pravém dolním rohu část malby dokonce odpadla. Restaurátoři upevnili uvolněné vrstvy, odstranili nečistoty, plísně, staré fixáže a nevhodné tmely. Chybějící odpadlá část malby spolu s částí sgrafita byla rekonstruována podle zvětšeniny dobové fotografie. Součástí restaurování byla obnova poškozené dekorativní výzdoby sloupů v prostoru kaple.⁹¹ Záslouhou vedení Psychiatrické léčebny nahradily v lednu roku 2009 chybějící svícny na oltáři jejich autentické repliky.

10. Závěr

Jano Köhler spatřoval svoje umělecké poslání především tvorbě náboženského rázu. Tato oblast zahrnovala malířskou a dekorativní výzdobu chrámových interiérů, návrhy vitráží, mozaik, výjimečně i návrhy mobiliáře. Nástěnnému malířství na církevní objednávku se věnoval v průběhu celého

---

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ DOČEKAL, Josef, SYSEL, František, *Závěrečná zpráva o restaurátorských pracech provedených na nástěnné malbě od Jano Koehlera z r.1909 na východní stěně kaple areálu Psychiatrické léčebny v Kroměříži*. Restaurátorská zpráva, Kroměříž 1994.

profesního života. Prováděl nástěnné malby v kostelích různých stavebních slohů- maloval na stěny presbytáře gotického kostela, v interiérech barokních kostelů, v secesní kapli, zdobil kostely rané moderny. Do sakrálních prostor vnesl osobitý malířský přednes, rozeznatelný díky pojetí postav a specifickému způsobu stínování. Rovněž v dekorativním projevu dospěl k nezaměnitelnému stylu, který zahrnoval i použití stylizovaného moravského ornamentu. V rámci možností, danými tradičními nároky a požadavky církve, se snažil uskutečňovat vlastní představy o výzdobě chrámových prostorů.

Náměty svých prací reagoval na potřeby a proměny kultu katolické církve. Týkaly se národních témat v podobě zemského patriotismu, nebo témat lidové zbožnosti. Stal se jedním z umělců, kteří se podíleli na propagaci cyrilometodějské myšlenky. Nejúspěšnějším počinem v tomto směru bylo vydání litografie sv. Cyrila a Metoděje v roce 1913, který se stal nejznámějším a hojně šířeným náboženským obrazem těchto světců. V průběhu třicátých let se zabýval tématem sv. Václava, především v souvislosti s oslavami svatováclavského milenia v roce 1929.

V období prvních dvou desetiletí 20. století se stal se vyhledávaným malířem-dekorátorem fasád radnic, škol, sokoloven, bankovních ústavů, měšťanských domů, soukromých vil. Jednalo se o stavby doznívajícího historismu nebo různých forem secese. Stavby příslušející těmto slohovým proudům měly smysl pro malebnost, jejich fasády byly řešeny jako svébytný výtvarně- kompoziční celek. Malířská složka vyjadřovala společenský účel a prestiž budov. Veřejné budovy- radnice nebo školy- byly stavěny převážně v novorenesančním nebo novobarokním slohu, jejichž povaze přizpůsoboval i tvarosloví ornamentů (sgrafitová psaníčka na fasádách přestavovaných renesančních zámků v Kyjově a v Prostějově, rozviliny a úponky s polopostavami na fasádě radnice v Pardubicích nebo na fasádě záložny v Žatci).

Náměty těchto maleb podléhaly požadavkům objednavatele. Vztahovaly se k historii staveb nebo blízkého okolí (radnice v Tišnově, zámek v Kyjově), nebo k vlastenecké, zemské tradici (soubor sgrafitů na fasádě prostějovského zámku). Častými byly také nejrůznější alegorie. Oblíbeným tématem, zejména na školních budovách nebo na měšťanských domech, bylo zobrazení moravských patronů Cyrila a Metoděje. S cyrilometodějskou tradicí bylo spojeno také národopisné hnutí na Moravě. Zájem o lidové umění Slovácka a příklon k "Moravanství" sdílel Jano Köhler se svými kolegy i v rámci programového zaměření Sdružení výtvarných umělců Moravy.

Další výrazná a působivá poloha jeho výtvarného projevu je inspirována prvky lidového ornamentu, které do svých dekorativních kompozic citlivě transponoval (vnitřní a vnější výzdoba *Domu umělců* v Hodoníně, vnitřní malířské výzdoba secesní kaple *Nejsvětějšího srdce Ježíšova* v Oslavicích).

V průběhu dvacátých let postupně ubývalo veřejných zakázek. Architektura tohoto období směřující k úspornosti a účelnosti, poskytovala méně příležitostí k dekoraci fasád. Malíř se soustředil především na zakázky z církevních kruhů.

Mezi Köhlerova nejpůsobivější díla patří ta, která vznikla jako výsledek těsné spolupráce s architektem, a kterými se podílel na naplnění nebo spoluvytvoření architektonického konceptu. Příkladem takovéto spolupráce je malířská výzdoba secesní kaple *Nejsvětějšího Srdce Ježíšova*, postavená architektem Vladimírem Fischerem v roce 1915, nebo malířská výzdoba kostela *sv. Cyrila a Metoděje* v areálu psychiatrické léčebny v Kroměříži architekta Huberta Gessnera z roku 1909. Dlouhodobě spolupracoval zejména s architektem Vladimírem Fischerem, se kterým sdílel podobná výtvarná východiska a názory na roli umělecké výzdoby.

Důležité objednatele církevního umění, kteří poskytovali dostatek zakázek i potřebnou uměleckou svobodu, našel Jano Köhler v osobě prostějovského faráře Karla Dostála Lutinova a olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana.

Jano Köhler ovládl disciplínu fresky i sgrafita. Schéma dekorativní výzdoby fasád tvoří obvykle figurální zobrazení provedené ve fresce, orámované ornamentálním sgrafitovým rámem. Technické postupy sgrafita i fresky také kombinoval: obrysové linie figurální kompozice jsou ryté do vlhké omítky, a prohlubně jsou konturované barvou. Plochu malířsky zpracoval, částečně ještě do vlhkého povrchu omítky. Plasticitu ornamentu zdůraznil štětcovou šrafurou. Tato technika je v restaurátorských zprávách popisována jako /nepravé/ kolorované sgrafito. Tradičnější, "černo-bílé" sgrafito prováděl ve dvou technických variantách. První představovala sgrafito založené na dvou vrstvách omítek: spodní probarvené a vrchní světlé. Druhý typ sgrafita představoval variantu, kdy spodní, (rezná nebo probarvená) omítka byla opatřena vápenným nátěrem.

Ve svých četných interiérových sakrálních malbách prováděných během 20tých a 30tých let během dával přednost technice secco. Osvojil si také techniku keramické a benátské mozaiky.

Dílo Jana Köhlera je velmi rozsáhlé. Jeho práce jsou koncentrovány především na jižní Moravě, svým výskytem však tento region přesahují- malíř působil například v Lounech, v Praze, v Rakovníku nebo v Ostravě-Mariánských Horách. Přesto jen malý zlomek jeho nástěnných maleb se dochoval v původním stavu, řada jeho prací byla nenávratně poškozena nebo zanikla. Jedna z příčin je ve zvolené technologii – exteriérové fresky v kombinaci se sgrafity těžko odolávaly povětrnostním vlivům. Další příčinou neuspokojivého stavu dochování Köhlerova díla je náboženská tematika jeho maleb a v důsledku toho zanedbání péče o tyto malby. Množství maleb ve venkovských kostelích, farách nebo zvoničkách zaniklo často i přičiněním samotných farníků. Například dekorativní malby byly zabitely, buď v souvislosti s nařízeními II. vatikánského koncilu, nebo v důsledku změny vkusu. Řada maleb prošla nekvalifikovanými restaurátorskými zásahy, spočívajících v rozsáhlých přemalbách, s malým pochopením pro výtvarné kvality maleb.⁹²

11. Literatura a prameny

11.1. Literatura k praktické části bakalářské práce

BALÍK, Michael, *Vysušování zdiva*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995

HOŠEK, Jiří a LOSOS, Ludvík, *Historické omítky: průzkumy, sanace, typologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007.

JAKUBEC, Ondřej, ed. a kol, *Ku věčné památce: malované renesanční epitafy v českých zemích*: [Muzeum umění Olomouc - Arcidiecézní muzeum

---

⁹² Chátrání své malby na štítu prostějovské vily pozoroval Köhler ještě za svého života. V havarijním stavu je sgrafitová výzdoba Vrlova domu v Prostějově z roku 1912 (náměstí E. Husserla 1640/8). Na městském hřbitově ve Velkých Bílovicích prakticky zanikla zobrazení 14ti zastavení křížové cesty a 10ti růžencových zastavení z roku 1920, kdy se do dnešní doby se zachovaly ve fragmentárním stavu pouze tři.

Olomouc, Galerie, 17. května - 26. srpna 2007: katalog. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2007.

KAUEROVÁ, Vlasta a KOUDELA, Miroslav, *Památky staré Litovle*. Olomouc: Danal, 1998.

MAŇAS, Vladimír a BLÁHOVÁ, Zdenka, *Gotické klenoty v kapli sv. Jiří v Litovli*. Litovel: Římskokatolická farnost Litovel, 2012.

ŠLÉZAR, Pavel, *Kostely a sakrální stavby v Litovli*. 1. vyd. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc, 2008.

VANĚČEK, Ivan, *Nástěnné malby*. Vyd. 1. Praha: Společnost pro technologie ochrany památek, 2000.

ZÁPALKOVÁ, Helena, *Kristus z Litovle: restaurování 2007-2010*: [katalog k výstavě Victimae Paschali laudes - velikonoční liturgie a výtvarné umění: Muzeum umění Olomouc - Arcidiecézní muzeum Olomouc: 20. dubna - 21. srpna 2011. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2011.

Internetový zdroj

JAKUBEC, Ondřej, *Smrt a vzkříšení jako epitaf. Renesanční malované epitafy a jejich výklad*, in: *Dějiny a současnost* [on line]. 2008, č. 11 [cit. 13.8.2013]. Dostupné na www: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/11/smrt-a-vzkriseni-jako-epitaf/>

11.2. Literatura k teoretické části bakalářské práce

ANDRYS, Jan a TUNKLOVÁ, Ilona, ed., *Sladké s hořkým: ze života umělecké družiny Domu umělců SVUM v Hodoníně*. Vyd. 1. V Boskovicích: Albert, 2007. 236 s.

BATŮŠEK, Stanislav, *Katolická moderna: Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci*. Vyd. 1. Třebíč: Arca JiMfa, 1996.

EDGAR, Emil, Vzpomínky na slovácké výtvarníky, in: *Časopis Matice moravské*, roč. 77, 1958.

EDGAR, Emil, Jano Köhler, in: *Moravsko-slezská revue*, roč.III, 1907.

EGERMAIER, Jiří, *Zapomenutý Josef Bosáček a jeho galerie pod širým nebem*. V Písku: Prácheňské nakladatelství, 2004.

FILIP, Aleš, ed. a SCHMIDT, Norbert, ed., *Dům Boží a brána nebe ve 20. století: studie o sakrální architektuře*: [texty z kolokvia pořádaného Mikulovským centrem pro evropskou kulturu ve spolupráci se Státním archivem Břeclav se sídlem v Mikulově, 5. - 6.11.2005]. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

FILIP, Aleš, ed. a MUSIL, Roman, ed., *Neklidem k Bohu: náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914*: [Muzeum umění Olomouc, Arcidiecézní muzeum, 19. října - 30. prosince 2006: Západočeská galerie v Plzni, Výstavní síň "13", leden - březen 2007]. 1. vyd. Praha: Arbor vitae ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc a Západočeskou galerií v Plzni, 2006.

FILIP, Aleš, *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku: sakrální výtvarné umění kolem roku 1900*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2004.

HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. 1. vyd. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2005.

HEIMRICHOVÁ, Ljuba, *Köhlerovo sgrafito v Bohuslavicích u Kyjova*, in: *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, 2000, 10, s. 111-112.

HOZDECKÝ, Vladimír, Malíř Jano Köhler a Ždánicko, in: *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, 2004, 13, s. 78-81.

CHYTIL, Miroslav, ed. a BELŠÍK, Ondřej, *Slavné stavby Prostějova*. Vyd. 1. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2009.

HORÁČEK, Martin, Poznámky k barevným průčelím v architektuře 19.století na Moravě, zvláště k polychromii a sgrafitu, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, 2 Studia Moravica II. Olomouc: Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, 2004.

HORÁČEK, Martin, Totální umělecké dílo a/nebo národní sloh: sgrafito a malba průčelí v české diskusi o architektuře v 19.století, in: *Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*. [příspěvky ze semináře Sgrafito 16.-20. století a workshopu Sgrafito Litomyšlského zámku, konaných 16. a 17. dubna 2009 v Kongresovém sále zámku Litomyšl], Pardubice: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2009.

KÖHLER, Jano et al, *Korespondence Katolické moderny: dopisy Jana Köhlera a Karla Dostála-Lutinova z let 1902-1923*. Rosice: Gloria, 2010.

KÖHLEROVÁ, Jana, Jano Köhler, "malíř od ruky": (vzpomínky), in: *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, 1999, 8, s. 48-52.

LASÁK, Oldřich, *Z malířova zápisníku*. 2., přeprac. vyd., (v Nakl. čs. výtvarných umělců 1. vyd.). Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1959.

MATHON, Jaroslav. *Jano Köhler a jeho dílo*. Olomouc: Družina literární a umělecká, 1948.

OLIČ, Jiří. *Antimodernisté*. Vyd. 1. Praha: Arbor vitae, 2009.

OSOLSOBĚ Jana, FILIP, Aleš, Stylové proměny sakrálních staveb Vladimíra Fischera. In: *Dům Boží a brána nebe ve 20. století. Studie o sakrální architektuře*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

Architekt Antonín Blažek: (1874-1944): [Výstavní síň Obce architektů, Brno, 20.6.-20.7.1997. Brno: Obec architektů, 1997.

OSOLSOBĚ, Jana, *Architektonické a pedagogické dílo profesorů odboru architektury a pozemního stavitelství na ČVŠT v Brně v letech 1919-1939* = The architectural and pedagogical work of the professors of architecture of the Technical University in Brno 1919-1939. V Brně: Vysoké učení technické, Fakulta architektury, 2000.

PAŘÍK, Dušan, Svatý Hostýn- Křížová cesta, in: *Sborník Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště v Kroměříži*. Kroměříž: NPÚ ÚOP v Kroměříži, 2010.

PRAHL, Roman a ŠÁMAL, Petr, *Umění jako dekorace a symbol: výzdoba reprezentačních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny*. [Praha]: Gallery, 2012.

SEDLÁK, Jan, *Brno secesní: deset kapitol o architektuře a umění kolem roku 1900*. Brno: ERA, 2004.

SEDMIDUBSKÝ, Jiří, Umělci a architekti spolupracující s RAKO, in: *Keramika a sklo: časopis pro design a umění*. 2003, roč.3, č.2.

SEDLÁŘ, Jiří, Cyrilometodějské umělecké památky v Římě, in: *Slovácko: společenskovědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, [1959], 1990, 31.

VYBÍRAL, Jindřich, *Mladí mistři: architekti ze školy Otto Wagnera na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002.

VYBÍRAL, Jindřich, *Česká architektura na prahu moderní doby: devatenáct esejů o devatenáctém století*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002.

WEICHET, Eduard, *Prvky našeho svérázu: sbírka základních motivů lidové ornamentiky československé*. V Praze: B. Kočí, 1919.

ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.

11.2.1. Studentské závěrečné práce

BRYCHTOVÁ, Petra, *Secesní architektura souboru staveb Psychiatrické léčebny v Kroměříži*. Brno, 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filosofická Fakulta, Ústav hudební vědy.

FATKOVÁ Markéta. *Kamil Hilbert architekt. památkář*. Diplomová práce. Praha, 2010. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.

HLAVÁČ, Martin, *Dům umělců a jeho význam pro Hodonín v první třetině 20. Století*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Filosofická fakulta, Ústav Hudební vědy, 2011.

MALÍKOVÁ, Silvie. *Monumentální dílo a osobnost Jano Köhlera*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, Katedra dějin umění, 2011.

11.2.2. Restaurátorské zprávy

BODANSKÁ, Magda, BODANSKÝ, Miroslav, *Restaurování dekorativní malířské výzdoby interiéru Galerie výtvarného umění v Hodoníně*. Zlín, 2009. RZ je uložena v archivu autorů.

DOBOŠOVÁ, Zlata, JAROŠ, Libor, *Sgrafitová výzdoba fasády domu ul. Hanačka 2*. Prostějov, 2006. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Olomouc.

DOČEKAL, Josef, SYSEL, František, *Závěrečná zpráva o restaurátorských pracích provedených na nástěnné malbě od Jano Koehlera z r. 1909 na východní stěně kaple areálu Psychiatrické léčebny v Kroměříži*. Kroměříž 1994. RZ je uložena v archivu autorů.

DVOŘÁK, Lubomír, *Zpráva o restaurování sgrafitové a malířské výzdoby průčelí fasády domu v Denisově ulici č.p.273 v Olomouci*. Olomouc, 2000. RZ je uložena v archivu NPÚ-Ú.o.p. Olomouc.

HAMZÍK, Ivan, *Restaurování fasády Kyjovského zámku*, 1995. RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Brno.

KÁŇA, Petr, *Průzkum kaple kláštera sester sv. Kříže v Napajedlích*. RZ je uložena v archivu městského úřadu v Napajedlích.

MÜLLEROVÁ, Markéta, *Restaurování vnějšího pláště Augustiniánského domu v Luhačovicích*. Ostrava, 2009. RZ je uložena v archivu autorky.

MÜLLEROVÁ, Markéta, *Restaurování zvonice na ostrožském předměstí*. Ostrava, 2010. RZ je uložena v archivu autorky.

STEJSKAL, Jiří, *Závěrečná restaurátorská zpráva Tišnov*, Praha, 1995.
RZ je uložena v archivu NPÚ- Ú.o.p. Brno.

Škola restaurování a konzervačních technik Litomyšl (zodpovědný restaurátor Jiří Látal), *Restaurování maleb bl. Jana Sarkandera v Olomouci*, Litomyšl, 1994.
RZ je uložena v archivu Katedry humanitních věd Fakulty restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli.

Internetový zdroj:

Farnost Olomouc Hejčín 2008. Z historie hejčinského chrámu [on line].
Publikováno dne...[cit.dne 13.8.2013]

Dostupné na www: <http://www.farnost-olomouc-hejcin.cz/historie.php>

12. Seznam vyobrazení

12.1. Obrazová příloha I.

Grafická dokumentace k praktické části bakalářské práce

Graf.1. Grafické vyznačení úseku vymezeného k restaurování.

Graf.2. Grafické znázornění míst odběru vzorků.

Graf.3. Grafické znázornění rozsahu doplňků a rekonstrukcí v textové části epitafu.

Fotodokumentace k praktické části bakalářské práce

- Obr. 1: Epitaf v pravé polovině presbytáře, celkový pohled. Stav před zahájením restaurátorských prací. 82
- Obr. 2: Konsekrační kříž po levé straně epitafu, stav před restaurováním. ... 82
- Obr. 3: Konsekrační kříž, detail s překrývající mladší barevnou vrstvou. 83
- Obr. 4: Stratigrafická sonda. 83
- Obr. 5: Fotografie v bočním nasvícení odhaluje strukturu povrchu a souslednost nátěrových vrstev. 84
- Obr. 6: Zvlnění omítky v bočním nasvícení. 84
- Obr. 7: Český text ve spodní polovině epitafu, v průběhu odkrývání. 85
- Obr. 8: Epitaf v průběhu odkrývání. 86
- Obr. 9: Detail iluzivního orámování v průběhu odkrývání. Napravo od rámu je stratigrafická sonda. 0-omítka, 1-bílá vápenná vrstva, 2-vrstva s malbou. 87
- Obr. 10: Stratigrafická sonda: 1-vrstva s malbou, 2-bílý vápenný nátěr, 3-hnědý vápenný nátěr, 4-šedý nátěr. 87
- Obr. 11: Pohled na horní část epitafu v průběhu odkrývání mladších nátěrových vrstev. 88
- Obr. 12: Písmena v nástavci epitafu. Detail poškození odpadnutím podkladu malby. 88
- Obr. 13: Klečící postavy v pravém dolním rohu epitafu v průběhu odkrývání mladších nátěrových vrstev. 89
- Obr. 14: Český text epitafu v průběhu odkrývání. 89
- Obr. 15: Malba po odkrytí, dočištění a vyjmutí sádrových vysprávek. 90

Obr. 16: Průzkum v UV světle. Pohled na fragmenty červené štětcové malby v UV světle.....	91
Obr. 17: Fragmenty červené štětcové kresby v rozptýleném světle.	91
Obr. 18: Průzkum v UV světle. Klečící postavy v pravé dolní části epitafu.	92
Obr. 19: Klečící postavy v pravé dolní části epitafu v rozptýleném světle....	92
Obr. 20: Průběh odsolování.....	93
Obr. 21: Zkouška konsolidantu na ploše s písmeny:.....	93
Obr. 22: Zkouška konsolidantu na barevné vrstvě. A/ I. CaLoSil 25 v lihu v koncentraci 1:3. A/II. CaLoSil 25 v lihu v koncentraci 1:1.....	94
Obr. 23: Zkouška konsolidantu na barevné vrstvě. Paraloid B72, 3%.....	94
Obr. 24: Malba po vytmelení hloubkových defektů.	95
Obr. 25: Malba po vytmelení hloubkových defektů. Fotografie v bočním nasvícení.....	95
Obr. 26: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem, celkový pohled.....	96
Obr. 27: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem. Detail textu v pravé horní části epitafu.	97
Obr. 28: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem. Pohled na horní část epitafu s nástavcem.	97
Obr. 29: Stav po restaurování. Celkový pohled.	98
Obr. 30: Pohled na textové pole epitafu. Stav po restaurování.	99
Obr. 31: Detail textového pole. Stav po restaurování.	100
Obr. 32: Světící kříž po levé straně epitafu. Stav po restaurování.	100
Obr. 33: Detail textového pole. Stav po restaurování.	101
Obr. 34: Pravá dolní část epitafu s klečícími postavami. Stav po restaurování.	101
Obr. 35: Celkový pohled do presbytáře kaple. Stav po restaurování.	102
Obr. 36 : Louny, Ventova/Strombachova tiskárna, ornamentální výzdoba fasády, 1899	103
Obr. 37: Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, pohled na sluneční hodiny na jihovýchodním nároží zámku, 1900–1901.....	104
Obr. 38 Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, alegorická postava s erbem pánů z Lichtenštejna, 1900–1901.....	105

Obr. 39: Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, ornamentální výplň na východní fasádě, 1900–1901.....	106
Obr. 40: Prostějov, dům Vladimíra Součka, pohled na jižní fasádu do ulice Hanačka. Stav z roku 2004.....	107
Obr. 41: Studie návrhu na malířskou výzdobu štítu domu Vladimíra Součka od Jano Köhlera, rok 1902.	108
Obr. 42: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na sluneční hodiny a na levou část figurální kompozice. Fotografie dokumentuje stav dochování malby z poloviny dvacátého století.....	108
Obr. 43: Prostějov, dům Vladimíra Součka. Malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na pravou dolní část figurálního výjevu s autorovou signaturou a s nápisovou páskou. Ryté linie figurální kompozice jsou probarveny červenou barvou.	109
Obr. 44 : Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě. Detail červeně probarvené ryté kresby na levé straně štítu. Stav během restaurování.....	109
Obr. 45: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na levou část figurální kompozice. Detail poškození intonaka s rytou kresbou způsobeného dlouhodobým zatékáním.	110
Obr. 46: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na levou část slunečních hodin. Detail poškození sgrafita způsobeného dlouhodobým zatékáním. Pod atikovou římsou se dochovalo modré stínování v rytých prohlubních.....	111
Obr. 47: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě. Stav po restaurování v r 2004.	112
Obr. 48: Tišnov, budova radnice, sgrafitová výzdoba fasády, 1905.....	112
Obr. 49: Tišnov, sgrafitová výzdoba fasády radnice, figurální výjev na severní straně budovy, 1905.	113
Obr. 50: Tišnov, budova radnice, sgrafito na východní straně budovy, 1905.	114
Obr. 51: Prostějov, kostel Povýšení sv. Kříže, nástěnné malby v kněžišti, obraz Proměnění Páně na evangelijní straně presbytáře, 1906–1907.....	114
Obr. 52 Prostějov, kostel Povýšení sv.Kříže, nástěnné malby v kněžišti, obraz Ukřižování Ježíše Krista na epištolní straně presbytáře, 1906–1907.....	115

Obr. 53 Prostějov, kostel Povýšení sv. Kříže, sgrafitová výzdoba na stěnách lodi kostela, 1906–1907.....	115
Obr. 54 : Kyjov, kaple sv.Josefa Kalasanského, keramická mozaika s námětem Krista obklopeného anděly v tympanonu portálu v průčelí kostela, 1906–1911.....	116
Obr. 55: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje v areálu psychiatrické léčebny.	116
Obr. 56: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> , 1909. ..	117
Obr. 57: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, ornamentální výzdoba kupole, 1909.....	117
Obr. 58 : Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> . Fotografie z průběhu restaurování. Pohled na levý okraj malby s částečným odstraněním zákalů, plísní a nečistot.....	118
Obr. 59 : Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> . Hlava sv.Cyrila s retušemi pocházejícími z pozdějších oprav.	119
Obr. 60 Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> , 1909. Postavě klečícího muže s kadidelnicí na pravém okraji obrazu propůjčil malíř svoji podobu. Fotografie z průběhu restaurování dokumentuje odstraňování nečistot, zákalů a plísní.....	120
Obr. 61 Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> , 1909...	121
Obr. 62: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem <i>Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu</i> , 1909. Pohled na střední část obrazu s ohraničením dílů fresk.	121
Obr. 63: Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv.Cyrila a Metoděje. nástěnná malba ve sgrafitovém rámu v průčelí kostela, 1910	122
Obr. 64: Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba ve sgrafitovém rámu v průčelí kostela, 1910	123

Obr. 65 Brno, nájemní dům na Smetanově ulici 593/41, sgrafitová výzdoba na čelní straně domu, 1911. Námětem hlavního výjevu je obrana Brna proti Švédům.	124
Obr. 66: Prostějov, Vrlův dům na nám. E. Husserla, 1640/8. Ornamentální výzdoba fasády, 1912.....	125
Obr. 67 : Prostějov, Vrlův dům na nám. E. Husserla, 1640/8. Ornamentální výzdoba fasády. Pohled na pravou část fasády s motivem šaška opírajícího se o sloup se jmény stavitelů domu. Figura nese Köhlerovy autoportrétní rysy.....	126
Obr. 68 : Uherský Ostroh - Předměstí (okres Uherské Hradiště), zvonice, ornamentální výzdoba fasády, 1912.....	127
Obr. 69: Uherský Ostroh - Předměstí (okres Uherské Hradiště), zvonice, ornamentální výzdoba fasády. Fotografie dokumentuje stav omítky před restaurováním.....	127
Obr. 70 Svatý Hostýn (okres Kroměříž), Zastavení křížové cesty, VII. zastavení, 1912–1933.....	128
Obr. 71: Svatý Hostýn (okres Kroměříž), Zastavení křížové cesty, VII. zastavení, 1912–1933.....	128
Obr. 72: Hodonín, budova Galerie výtvarného umění. V letech 1913–1959 spolkový dům Sdružení výtvarných umělců moravských.	129
Obr. 73: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba fasády, 1912–1913.....	129
Obr. 74 : Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru, 1912–1913. Podhled oblouku u schodiště do patra.....	130
Obr. 75: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru, 1912–1913. Detail povrchu malby na podhledu oblouku u schodiště do patra.	131
Obr. 76: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru budovy, 1912–1913. Pohled na strop vestibulu a na malovanou výplň oblouku nad vstupními dveřmi.	131
Obr. 77: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru budovy, 1912–1913. Strop nad schodištěm do druhého patra.	132
Obr. 78 : Plumov (okres Prostějov), dekorativní výzdoba fasády vily “Šumná”. Sgrafito na severním štítu vily, 1914.....	132
Obr. 79 : Oslovice (okres Znojmo), kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova, dekorativní výzdoba interiéru, pohled do presbytáře, 1915–1918.....	133

Obr. 80: Oslnovice (okres Znojmo), kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova, obraz Nenebevzetí Panny Marie na epištolní straně vítězného oblouku, 1915–1918.	134
Obr. 81: Bílovice (okres Uherské Hradiště), Mariánská zastavení v nikách po obvodu městského hřbitova, obraz Žehnajícího Krista, 1920.....	135
Obr. 82: Napajedla, kaple bývalého kláštera Milosrdných sester sv.Kříže (nyní koncertní síň Rudolfa Firkušného).Malířská výzdoba stropu kaple, 1922–1923.	135
Obr. 83: Napajedla, kaple bývalého kláštera Milosrdných sester sv.Kříže (nyní koncertní síň Rudolfa Firkušného), nástěnná malba (Pouť venkovanů ke sv. Hostýnu) na pravé straně kaple, 1922–1923.....	136
Obr. 84 Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, výjev Ukládání do hrobu, 1925.....	136
Obr. 85: Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, výjev Ukládání do hrobu, detail (kryptoportrét Jana Köhlera).	137
Obr. 86: Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, detail se signaturou.....	138
Obr. 87 Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9. Malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, obraz s námětem České nebe na východní stěně kaple, 1926–1927.	139
Obr. 88: Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9, malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, obraz s námětem <i>České nebe</i> na východní stěně kaple, detail.	139
Obr. 89: Olomouc, Arcibiskupský palace, Biskupské náměstí 9. malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, detail s rozvilinou vinné révy se signaturou na severní stěně kaple.	140
Obr. 90:Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9. Malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, detail rozvilinou vinné révy se signaturou na severní stěně kaple.....	141

13. Obrazová příloha I.

Grafická dokumentace k praktické části bakalářské práce

Graf.1: Grafické vyznačení úseku vymezeného k restaurování.
Celkový rozměr plochy určené k restaurování je 3,8m².

Graf.2: Lokalizace míst odběru vzorků barevné vrstvy pro chemicko – technologický průzkum:

- č. 1 - zelená z plochy rámu, č. 2 - černá z malovaného písmene,
- č. 3 - modrá ze stuhu nad nástavcem, č. 4 - červená z šatů klečící dívky
- č. 5 - omítka s vápennými nátěry

Lokalizace míst odběrů vzorků pro stanovení obsahu vodorozpustných solí: před odsolováním S1 – S3, po odsolování S4 - S6

Graf.3: Textová část epitafu. Rozsah rekonstrukcí vrstvy tvořící podklad pro malbu včetně doplnění částí písmen.

Fotodokumentace k praktické části bakalářské práce

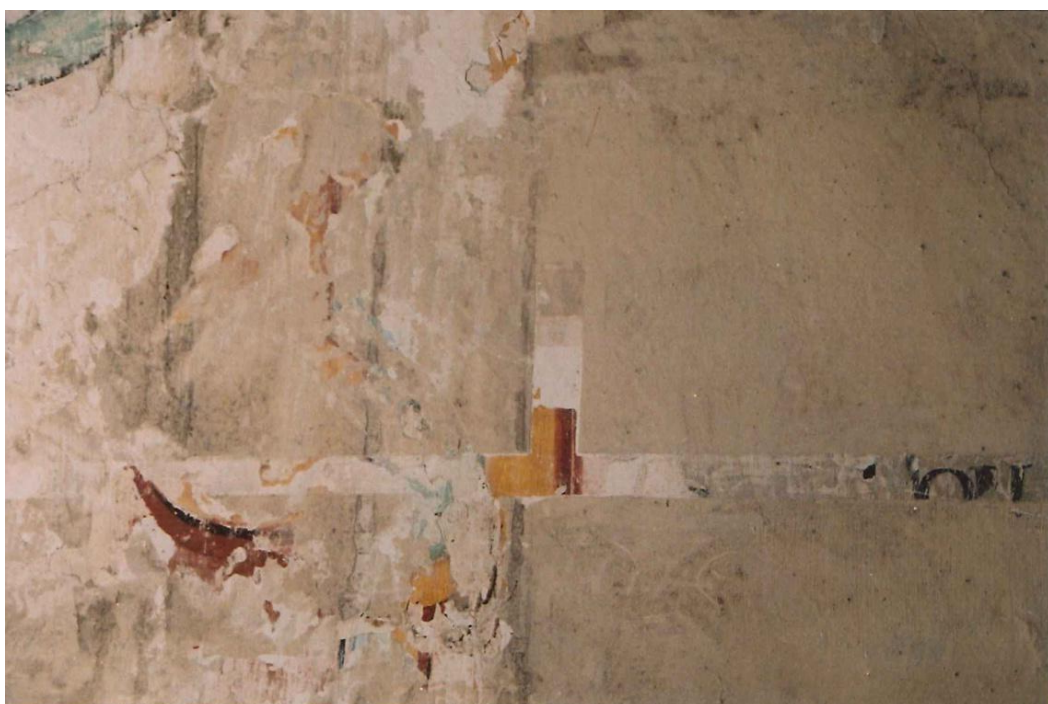
Obr. 1: Epitaf v pravé polovině presbytáře, celkový pohled.
Stav před zahájením restaurátorských prací.

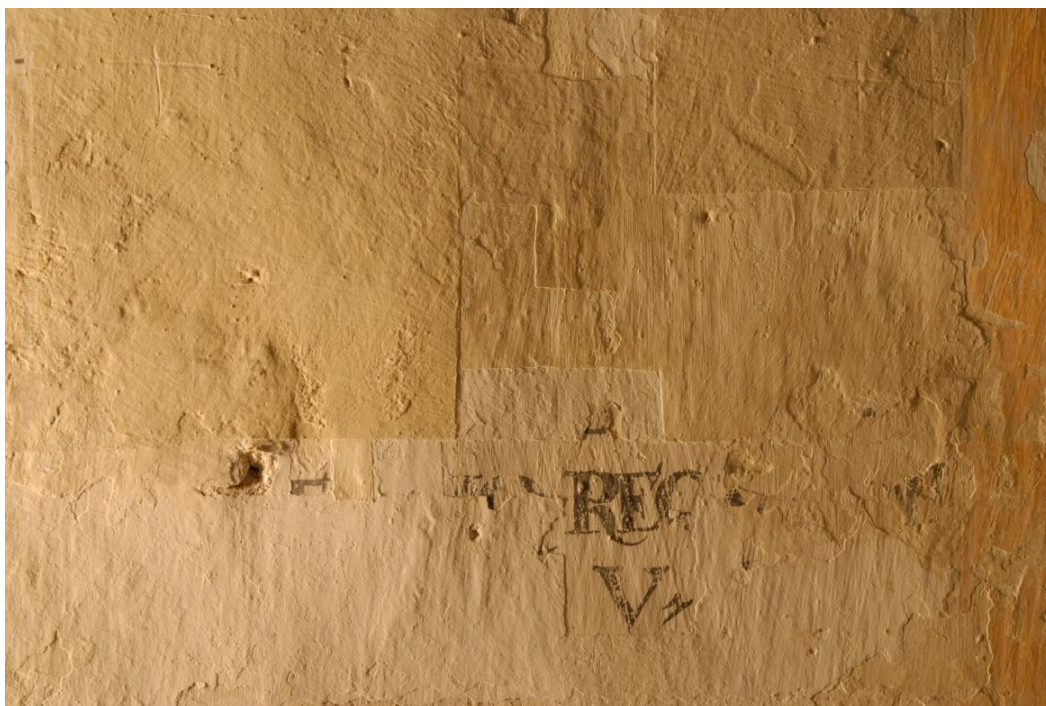
Obr. 2: Konsekrční kříž po levé straně epitafu, stav před restaurováním.

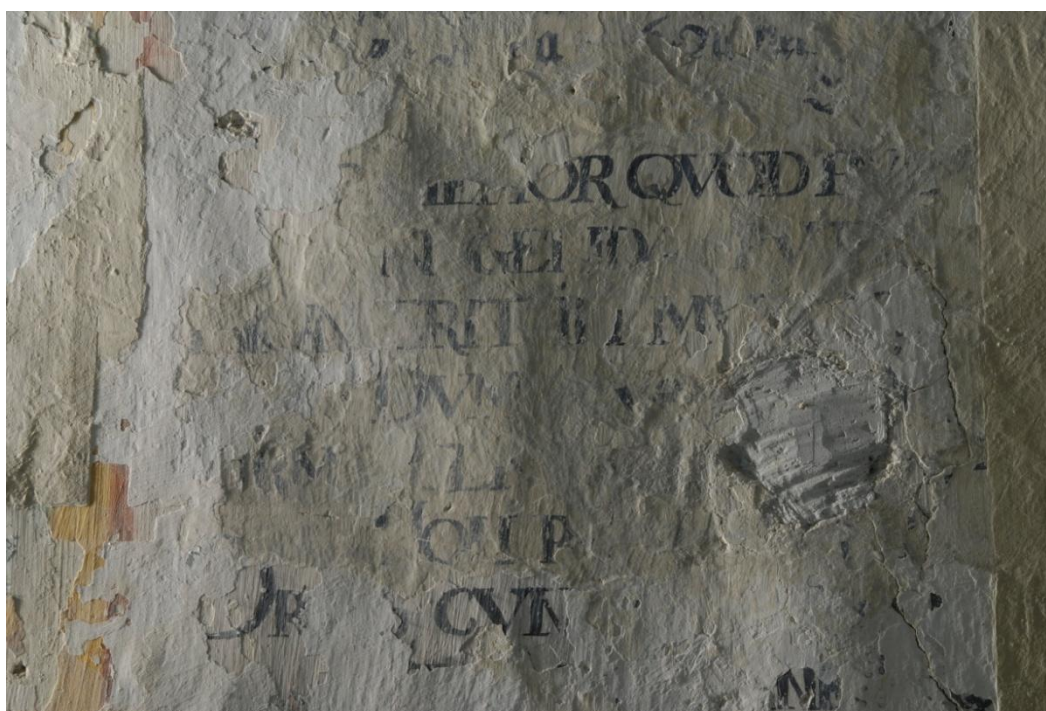
Obr. 3: Konsekrační kříž, detail s překrývající mladší barevnou vrstvou.

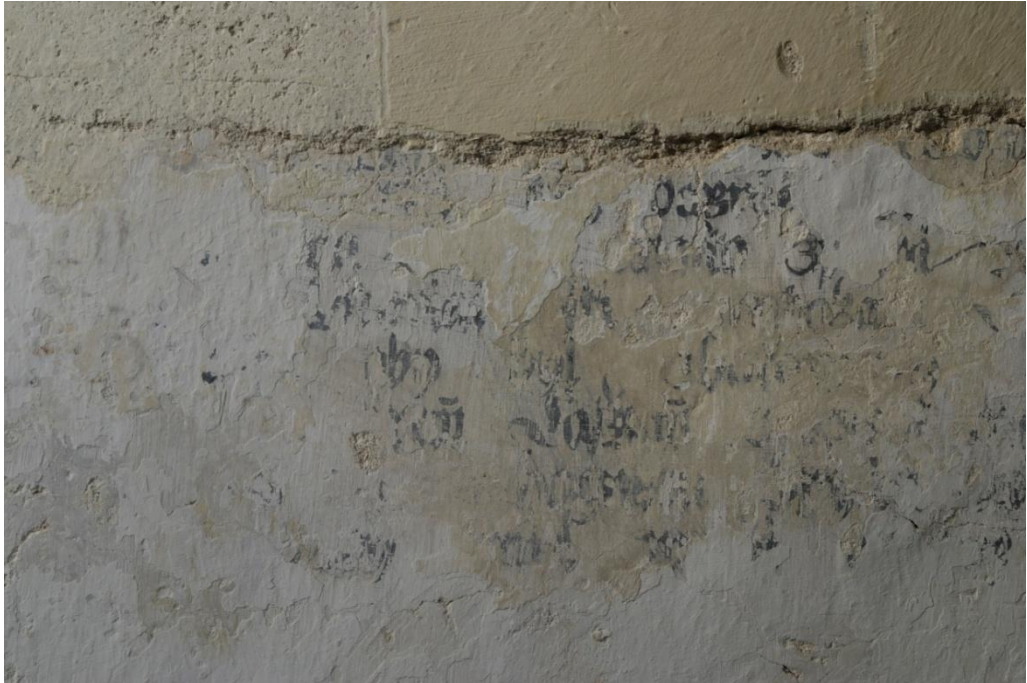
Obr. 4: Stratigrafická sonda.

Obr. 5: Fotografie v bočním nasvícení odhaluje strukturu povrchu a souslednost nátěrových vrstev.

Obr. 6: Zvlnění omítky v bočním nasvícení.

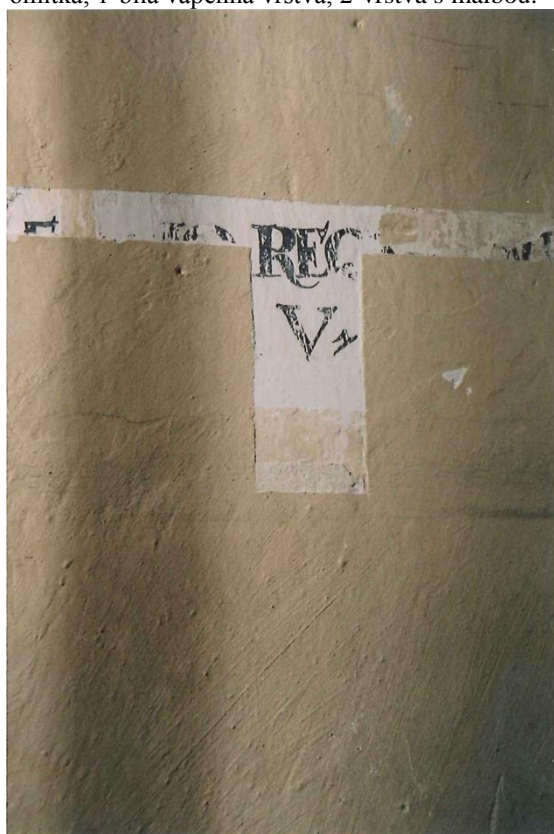

Obr. 7: Český text ve spodní polovině epitafu, v průběhu odkrývání.

Obr. 9: Detail iluzivního orámování v průběhu odkrývání. Napravo od rámu je stratigrafická sonda. 0-omítka, 1-bílá vápenná vrstva, 2-vrstva s malbou.

Obr. 10: Stratigrafická sonda: 1-vrstva s malbou, 2-bílý vápenný nátěr, 3-hnědý vápenný nátěr, 4-šedý nátěr.

Obr. 11: Pohled na horní část epitafu v průběhu odkrývání mladších nátěrových vrstev.

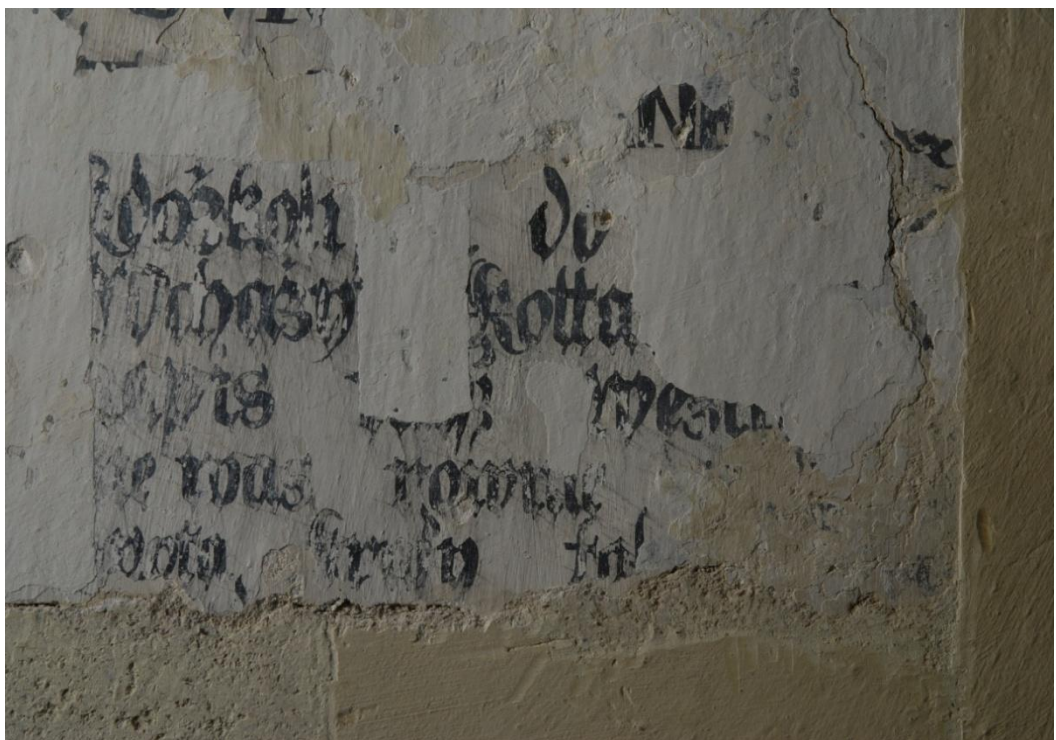

Obr. 12: Písmena v nástavci epitafu. Detail poškození odpadnutím podkladu malby.

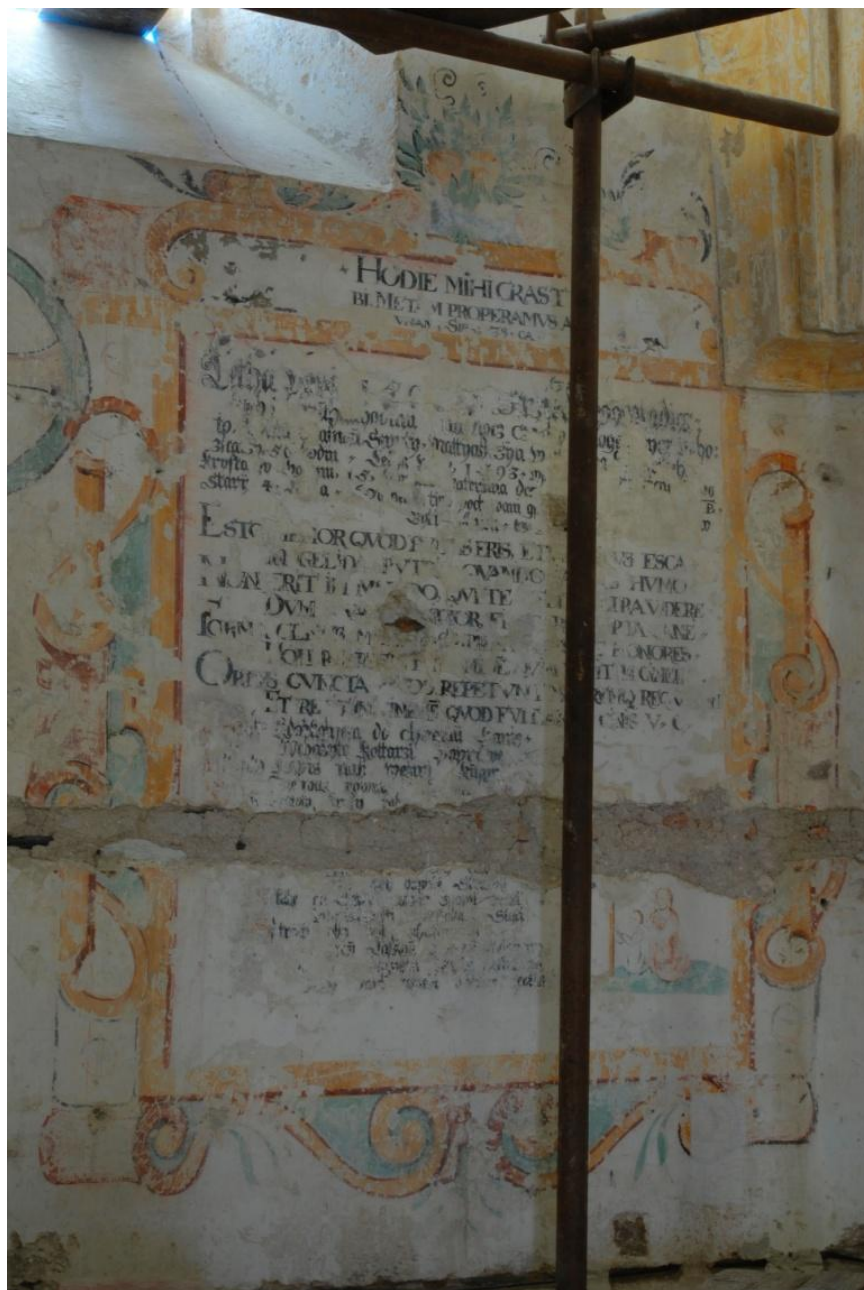

Obr. 13: Klečící postavy v pravém dolním rohu epitafu v průběhu odkrývání mladších nátěrových vrstev.

Obr. 14: Český text epitafu v průběhu odkrývání.

Obr. 15: Malba po odkrytí, dočištění a vyjmutí sádrových vysprávek.

Obr. 16: Průzkum v UV světle. Pohled na fragmenty červené štětcové malby v UV světle.

Obr. 17 Fragmenty červené štětcové kresby v rozptýleném světle.

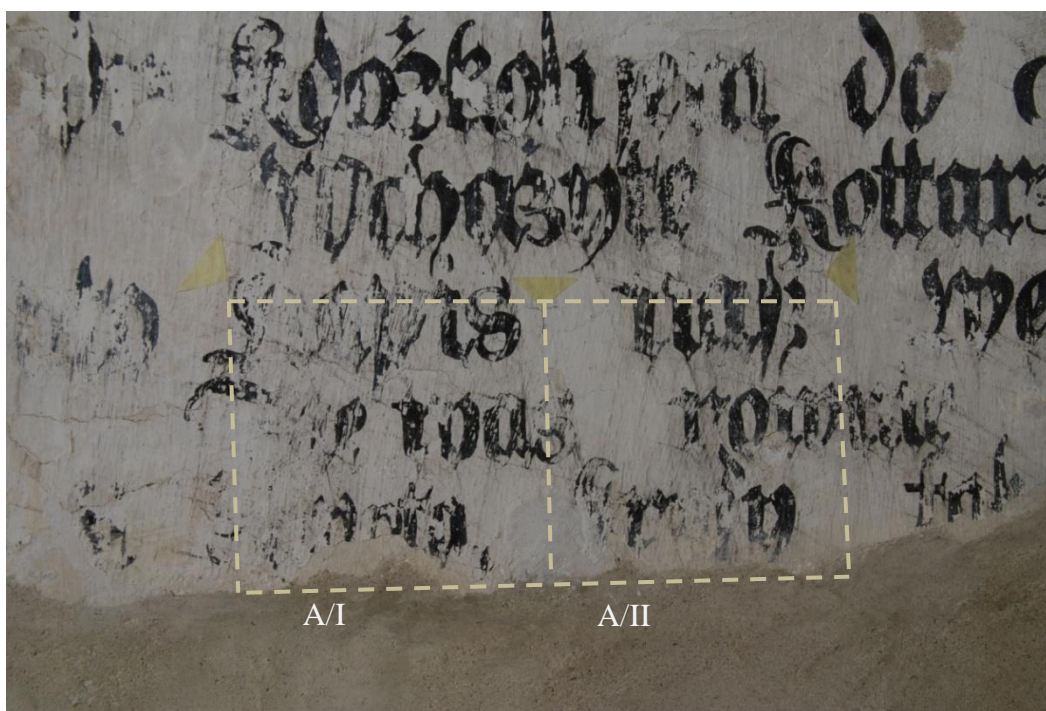
Obr. 18: Průzkum v UV světle. Klečící postavy v pravé dolní části epitafu.

Obr. 19: Klečící postavy v pravé dolní části epitafu v rozptýleném světle.

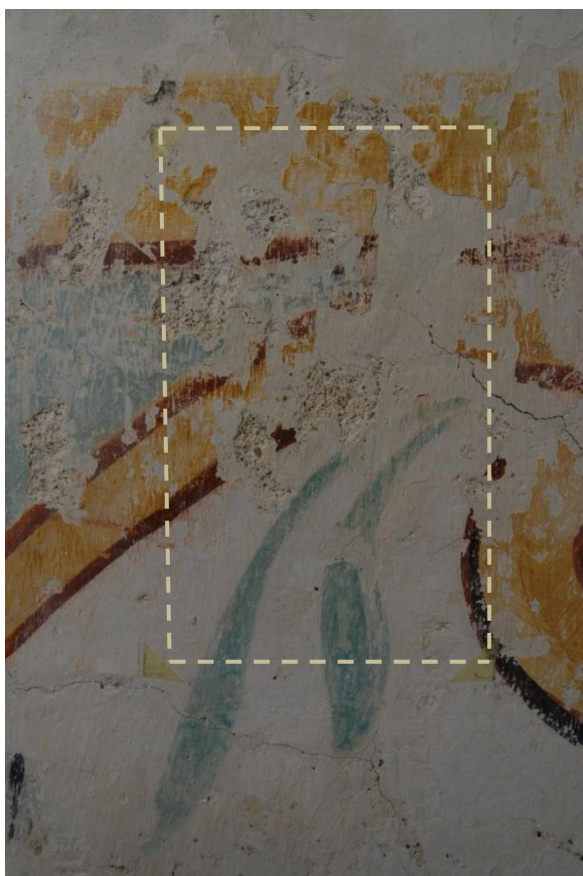
Obr. 20: Průběh odsolování.

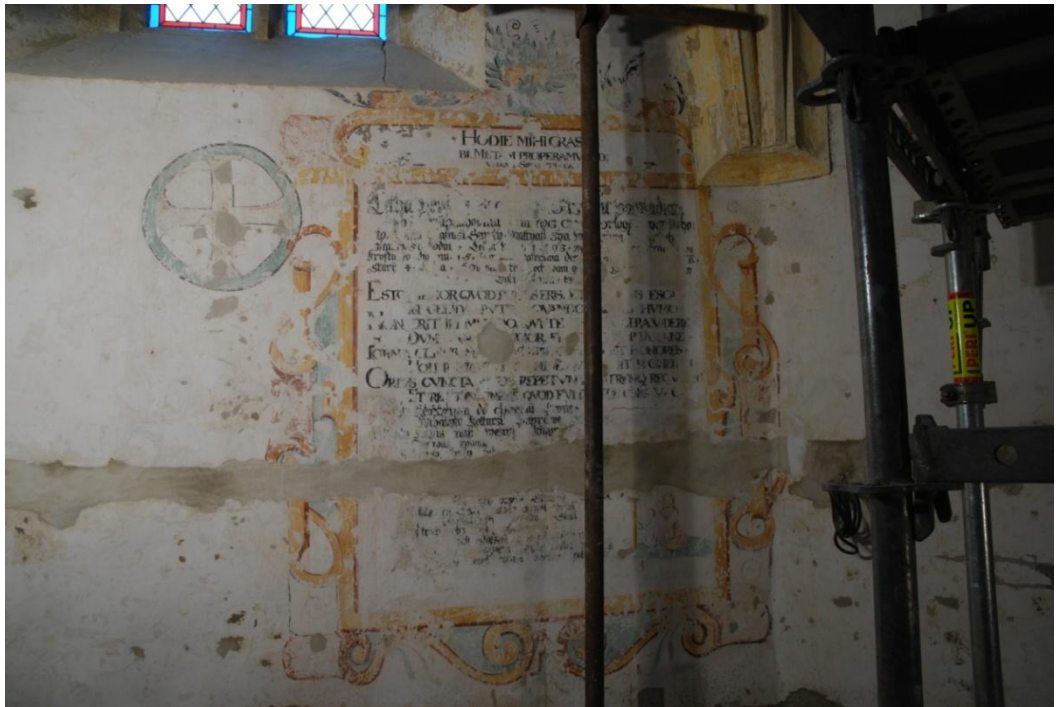
Obr. 21: Zkouška konsolidantu na ploše s písmeny:
A/ I. CaLoSil 25, v poměru 1:3 s etanolem,
A/II. CaLoSil 25, v poměru 1:1 s etanolem

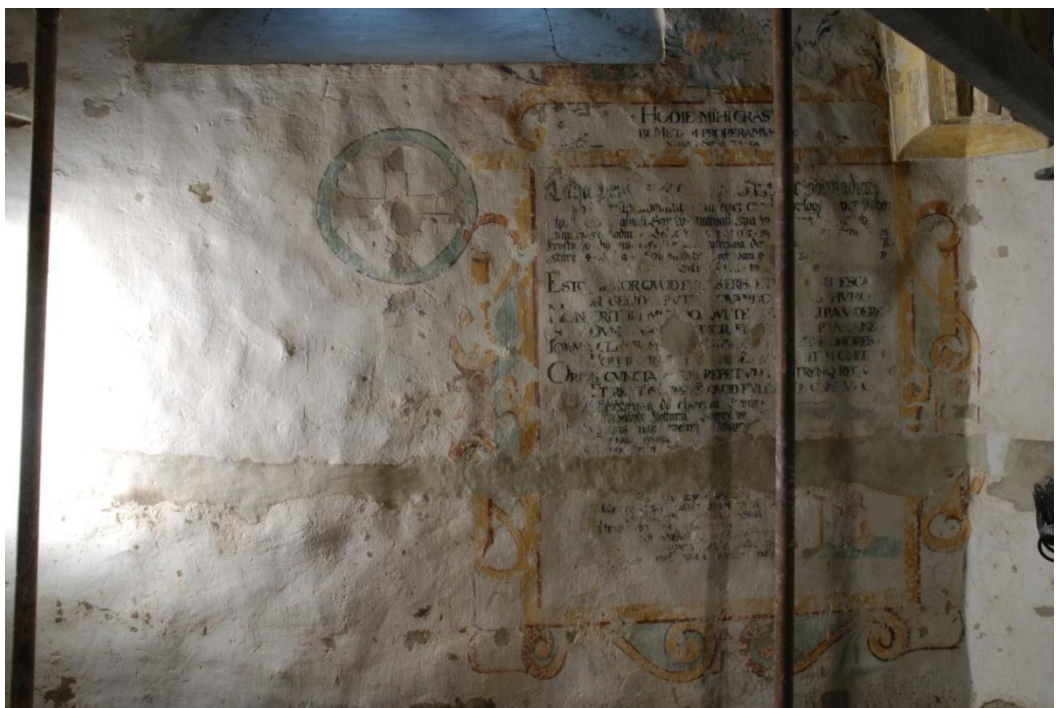
Obr. 22: Zkouška konsolidantu na barevné vrstvě. A/ I. CaLoSil 25, v poměru 1:3 s etanolem, A/II.CaLoSil 25, v poměru 1:1 s etanolem

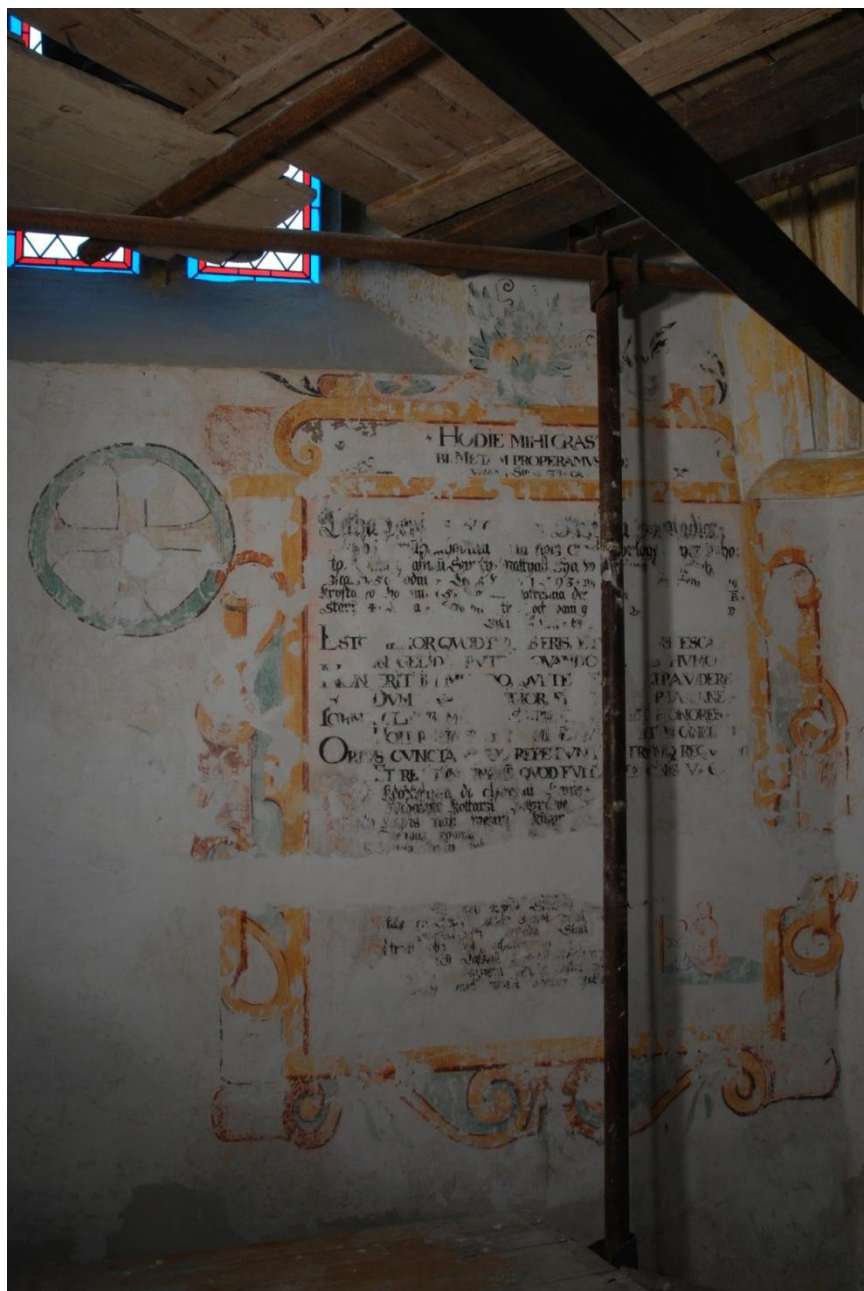
Obr. 23: Zkouška konsolidantu na barevné vrstvě. Paraloid B72, 3%.

Obr. 24: Malba po vytmelení hloubkových defektů.

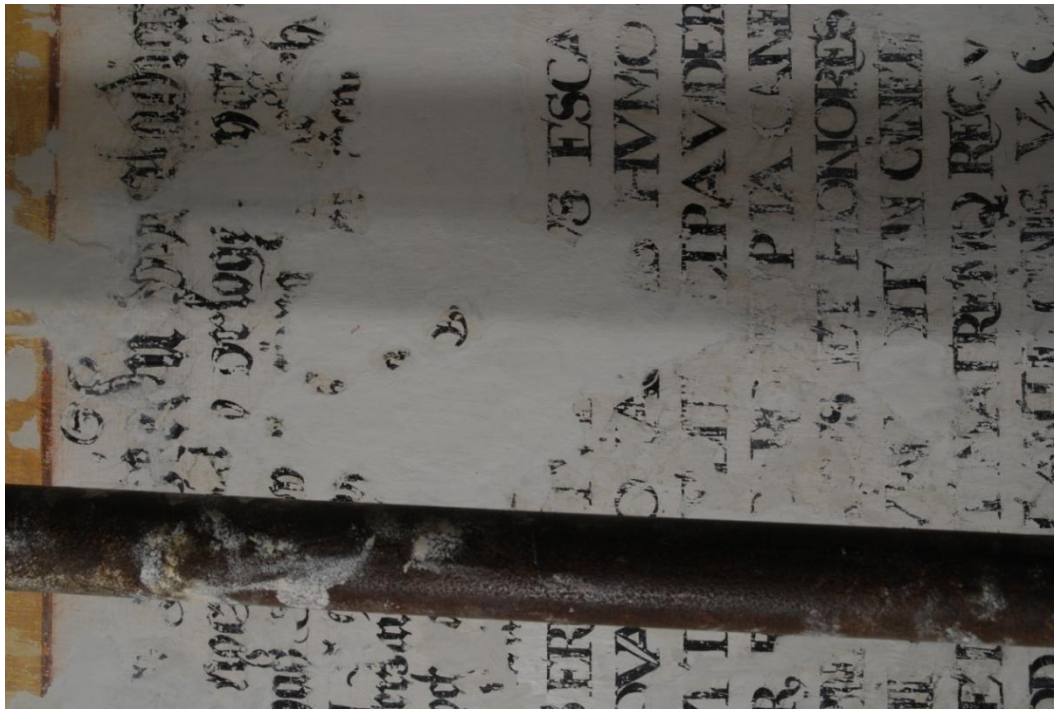

Obr. 25: Malba po vytmelení hloubkových defektů. Fotografie v bočním nasvícení.

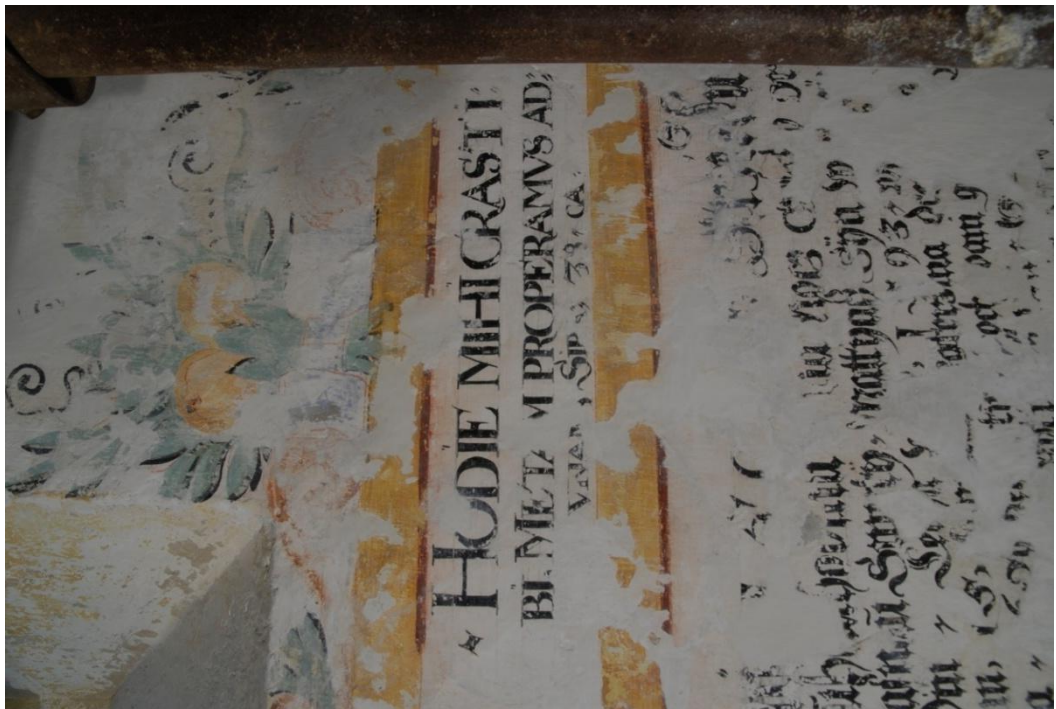

Obr. 26: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem, celkový pohled.

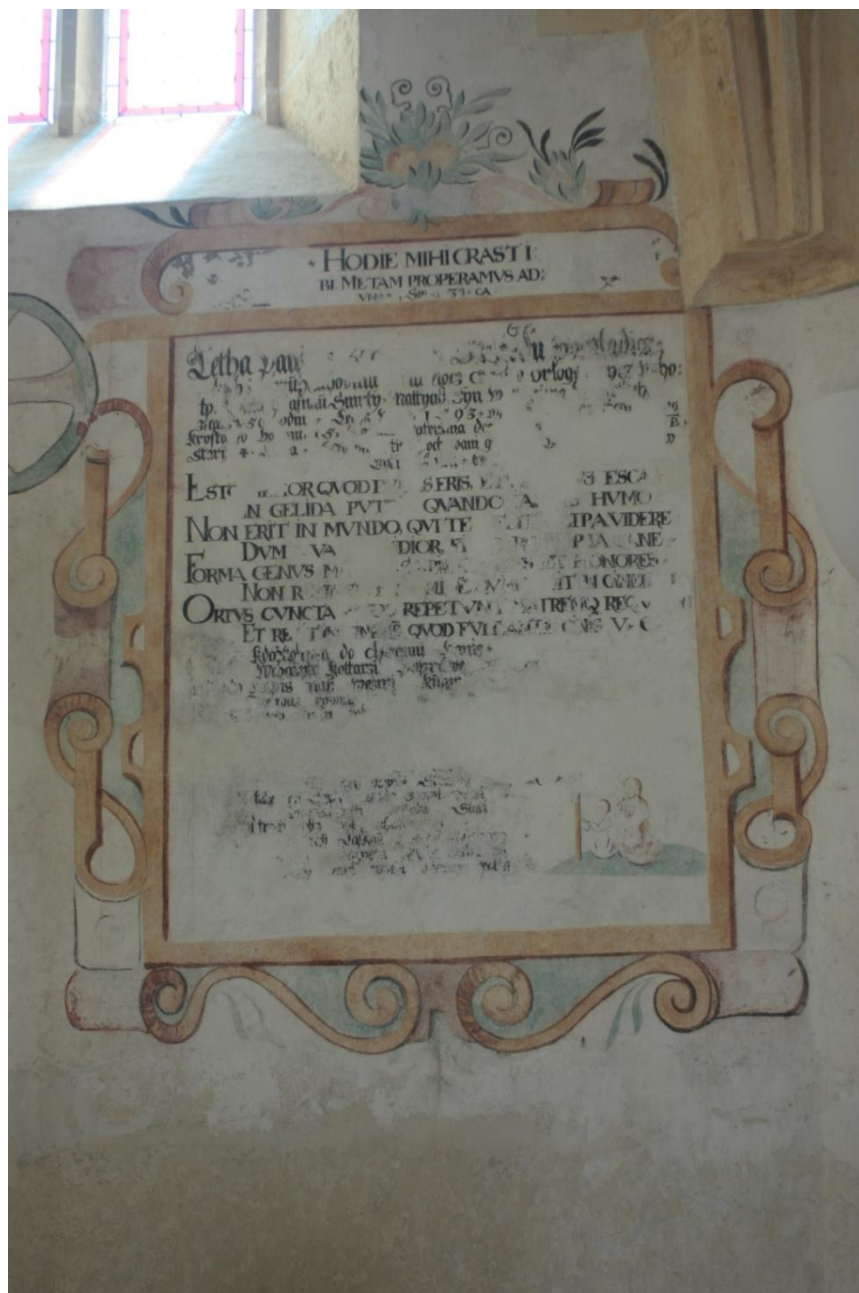

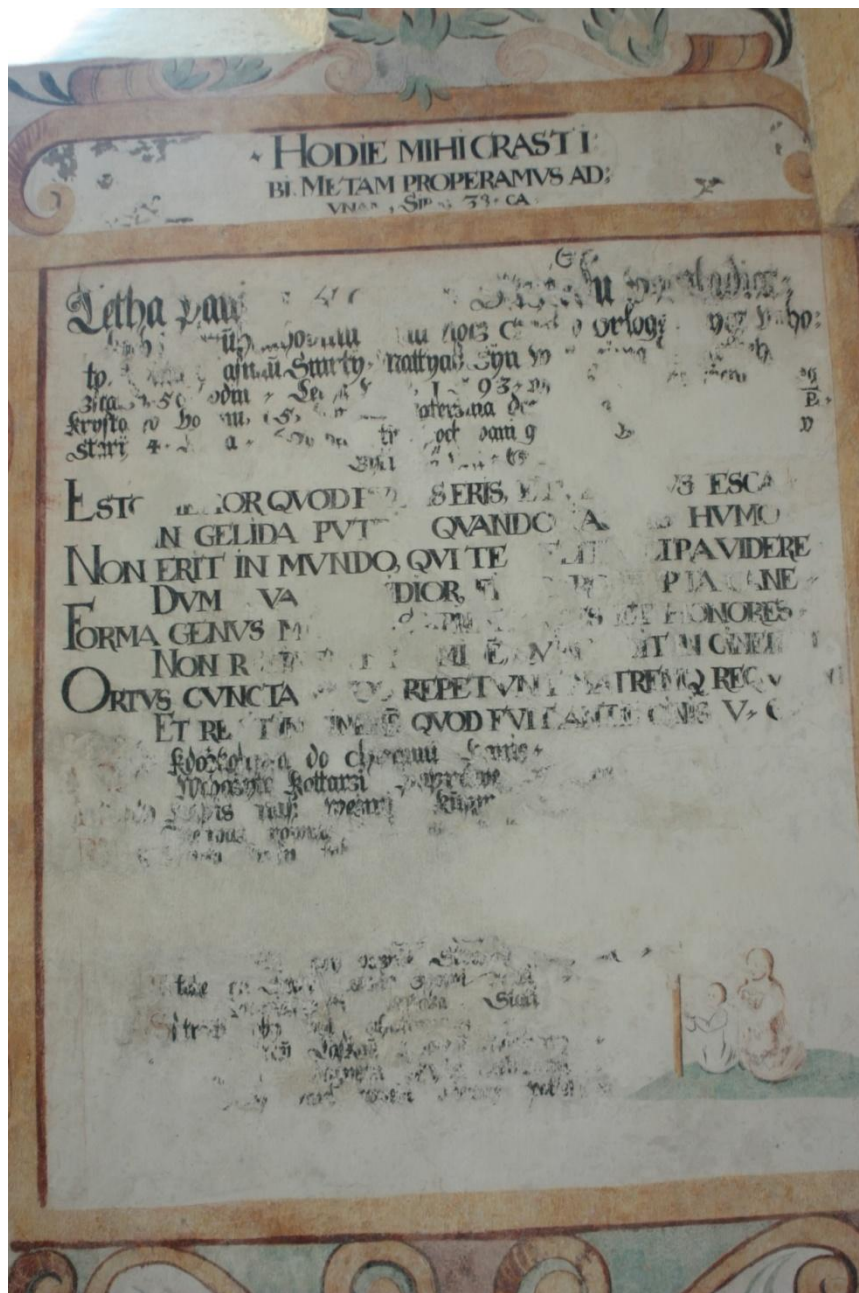
Obr. 27: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem. Detail textu v pravé horní části epitafu.

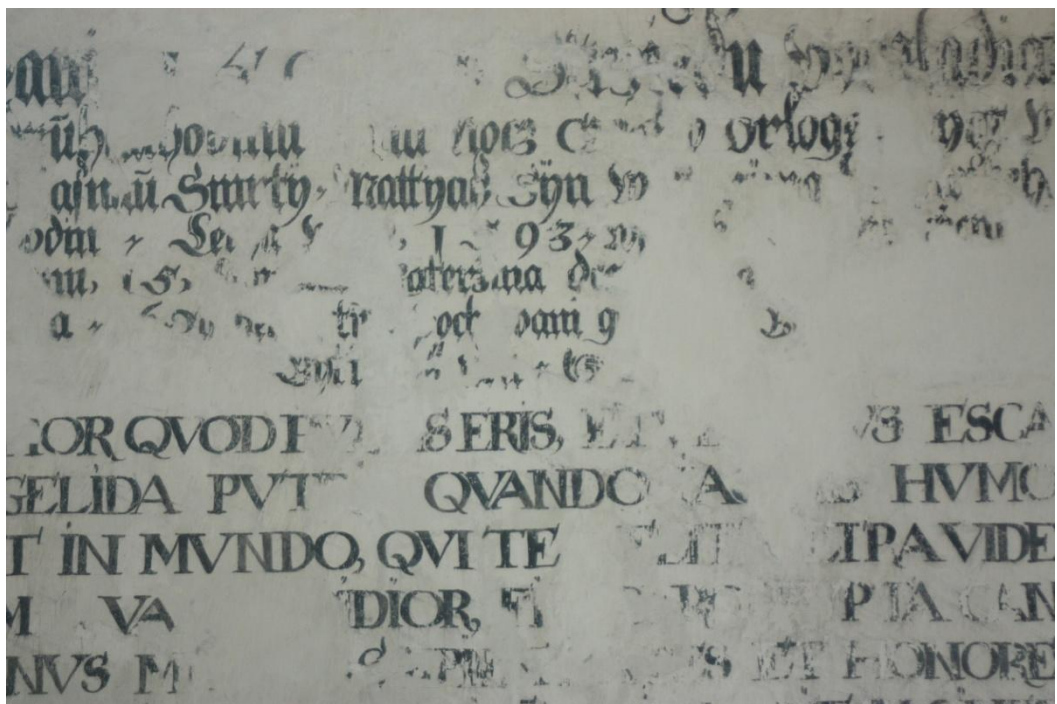
Obr. 28: Malba po úpravě povrchu tmelů vápenným pačokem. Pohled na horní část epitafu s nástavcem.

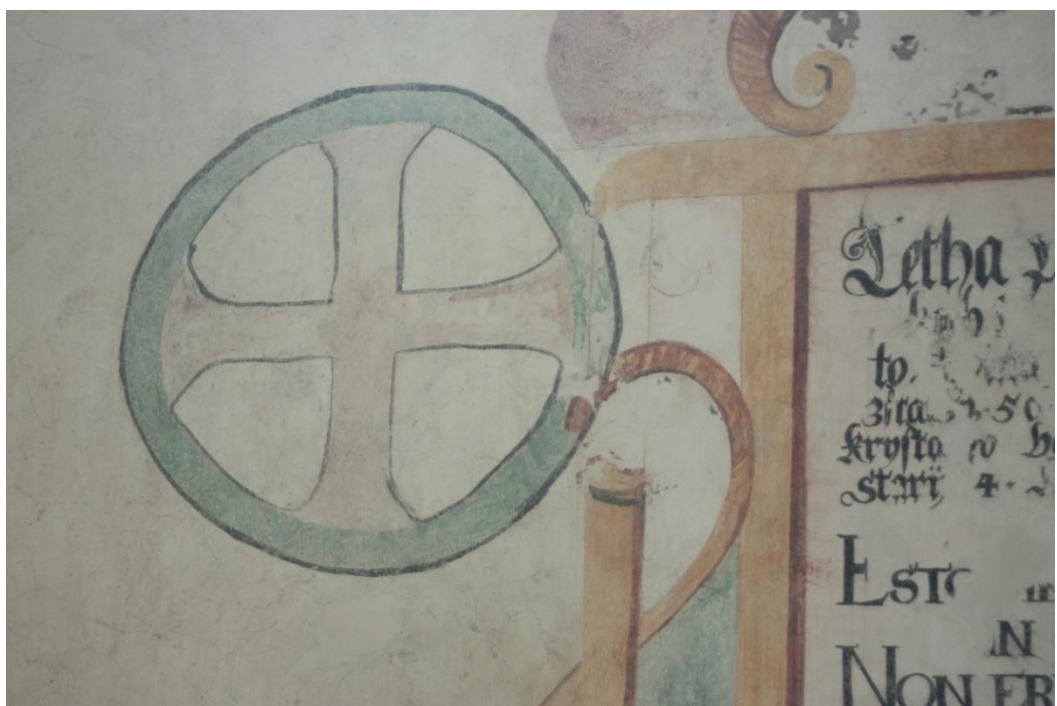
Obr. 29: Stav po restaurování. Celkový pohled.

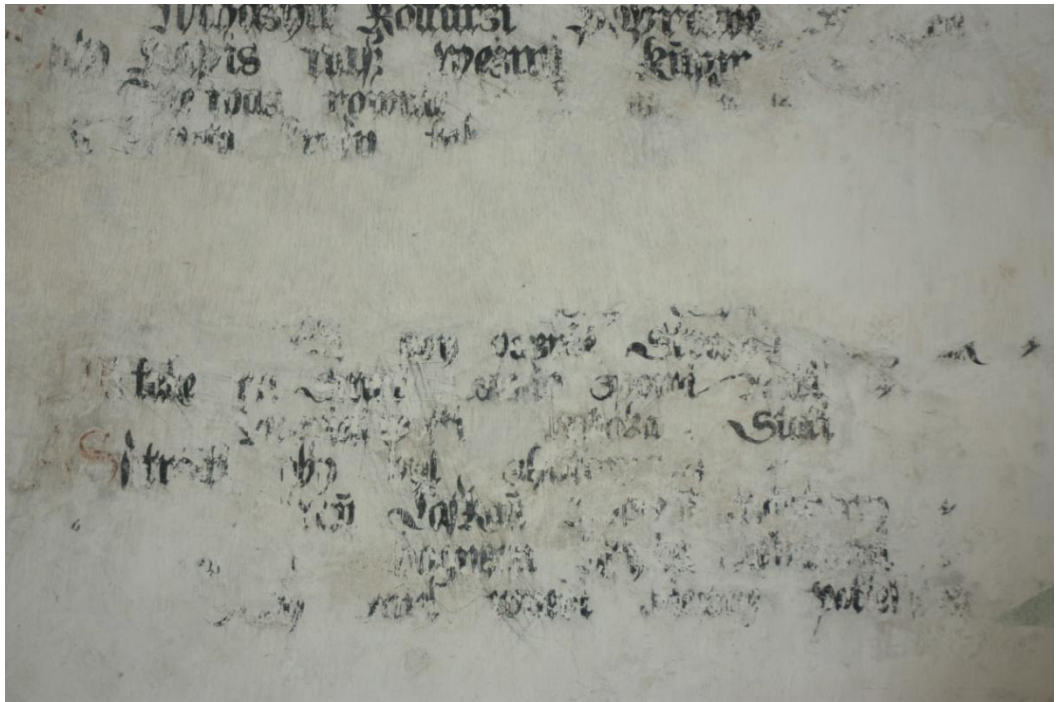
Obr. 30: Pohled na textové pole epitafu. Stav po restaurování.

Obr. 31: Detail textového pole. Stav po restaurování.

Obr. 32: Světící kříž po levé straně epitafu. Stav po restaurování.

Obr. 33: Detail textového pole. Stav po restaurování.

Obr. 34: Pravá dolní část epitafu s klečícími postavami. Stav po restaurování.

Obr. 35: Celkový pohled do presbytáře kaple. Stav po restaurování.

14. Obrazová příloha II.

Fotodokumentace k teoretické části bakalářské práce

Obr. 36 : Louny, Ventova/Strombachova tiskárna, ornamentální výzdoba fasády, 1899

Obr. 37: Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, pohled na sluneční hodiny na jihovýchodním nároží zámku, 1900–1901

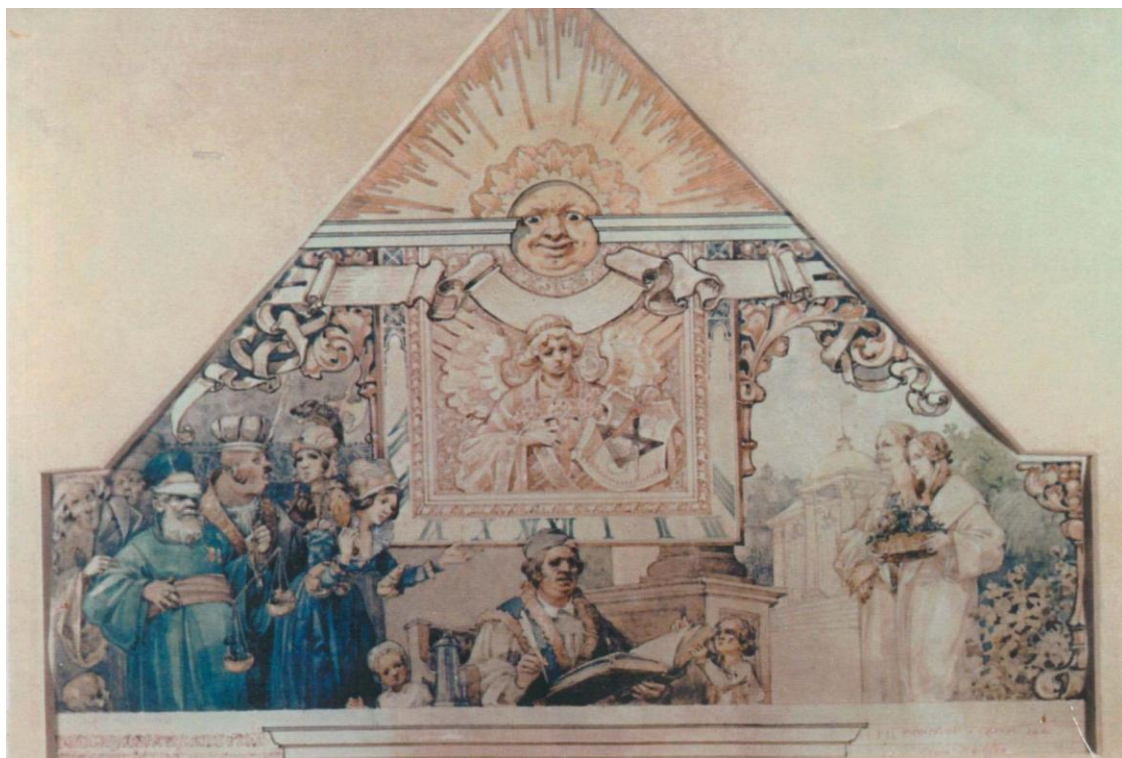
Obr. 38 Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, alegorická postava s erbem pánů z Lichtenštejna, 1900–1901.

Obr. 39: Prostějov, sgrafitová výzdoba Pernštejnského zámku, ornamentální výplň na východní fasádě, 1900–1901.

Obr. 40: Prostějov, dům Vladimíra Součka, pohled na jižní fasádu do ulice Hanačka. Stav z roku 2004.

Obr. 41: Studie návrhu na malířskou výzdobu štítu domu Vladimíra Součka od Jano Köhlera, rok 1902.

Obr. 42: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na sluneční hodiny a na levou část figurální kompozice. Fotografie dokumentuje stav dochování malby z poloviny dvacátého století.

Obr. 43: Prostějov, dům Vladimíra Součka. Malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na pravou dolní část figurálního výjevu s autorovou signaturou a s nápisovou páskou. Ryté linie figurální kompozice jsou probarveny červenou barvou.

Obr. 44 : Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě. Detail červeně probarvené ryté kresby na levé straně štítu. Stav během restaurování.

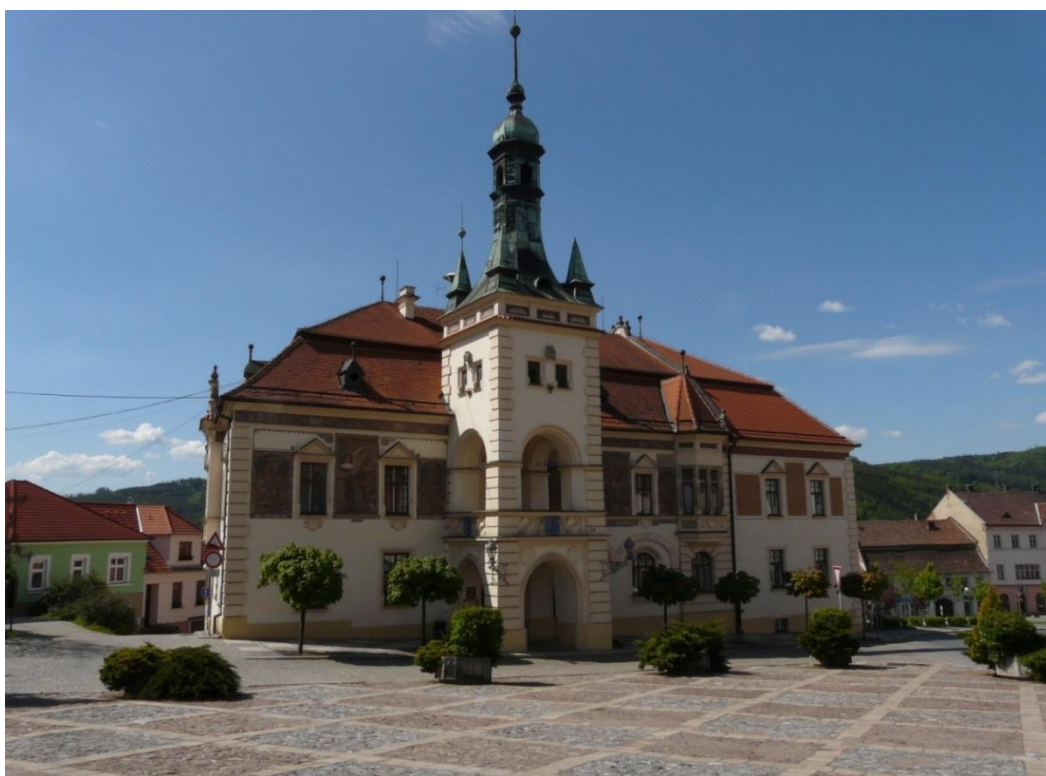
Obr. 45: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na levou část figurální kompozice. Detail poškození intonaka s rytou kresbou způsobeného dlouhodobým zatékáním.

Obr. 46: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě, pohled na levou část slunečních hodin. Detail poškození sgrafita způsobeného dlouhodobým zatékáním. Pod atikovou římsou se dochovalo modré stínování v rytých prohlubních.

Obr. 47: Prostějov, dům Vladimíra Součka, malířská výzdoba štítu na jižní fasádě. Stav po restaurování v r 2004.

Obr. 48: Tišnov, budova radnice, sgrafitová výzdoba fasády, 1905.

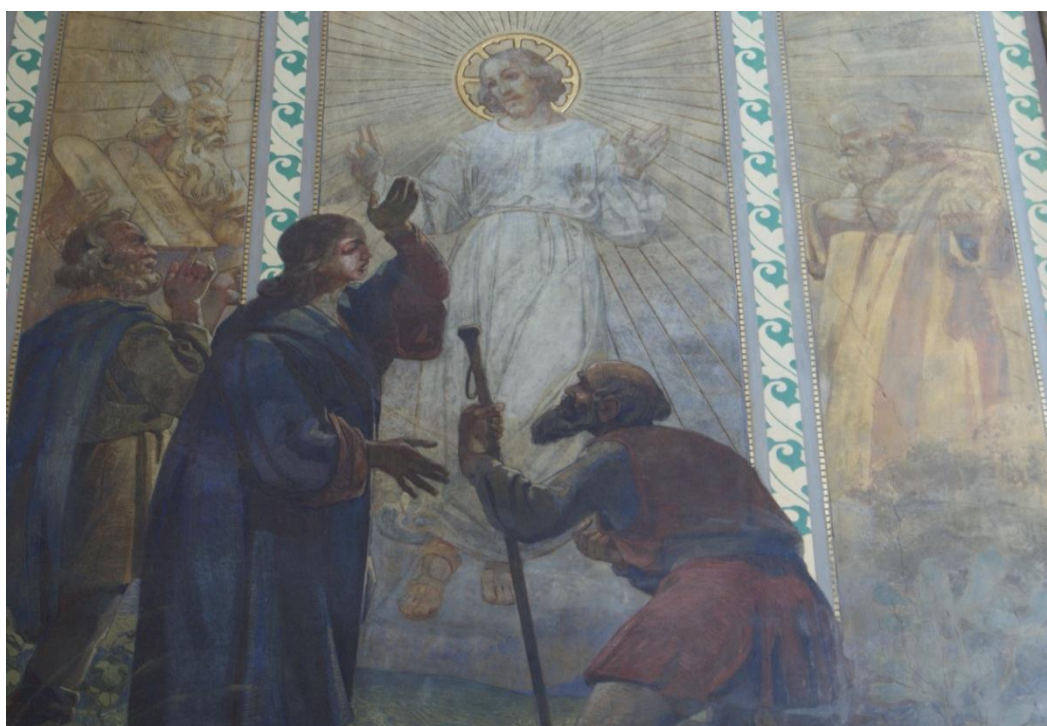

Obr. 49: Tišnov, sgrafitová výzdoba fasády radnice, figurální výjev na severní straně budovy, 1905.

Obr. 50: Tišnov, budova radnice, sgrafito na východní straně budovy, 1905.

Obr. 51: Prostějov, kostel Povýšení sv. Kříže, nástěnné malby v kněžišti, obraz Proměnění Páně na evangelijní straně presbytáře, 1906–1907..

Obr. 52 Prostějov, kostel Povýšení sv. Kříže, nástěnné malby v kněžišti, obraz Ukřižování Ježíše Krista na epištolní straně presbytáře, 1906–1907.

Obr. 53 Prostějov, kostel Povýšení sv. Kříže, sgrafitová výzdoba na stěnách lodi kostela, 1906–1907.

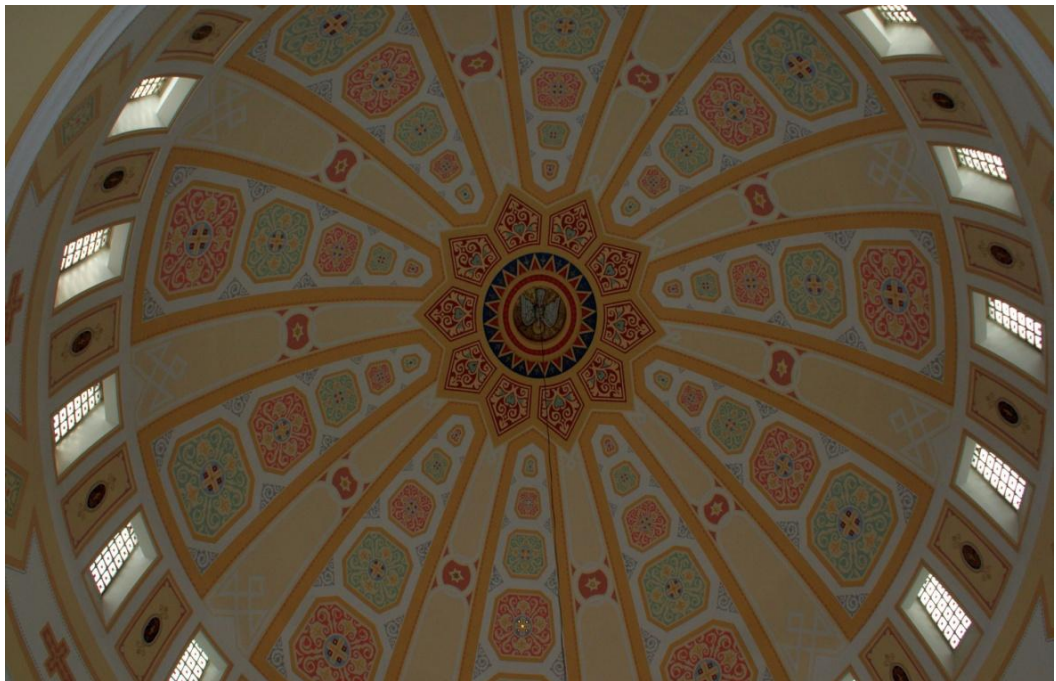
Obr. 54 : Kyjov, kaple sv. Josefa Kalasanského, keramická mozaika s námětem Krista obklopeného anděly v tympanonu portálu v průčelí kostela, 1906–1911.

Obr. 55: Kroměříž, kostel sv. Cyrila a Metoděje v areálu psychiatrické léčebny.

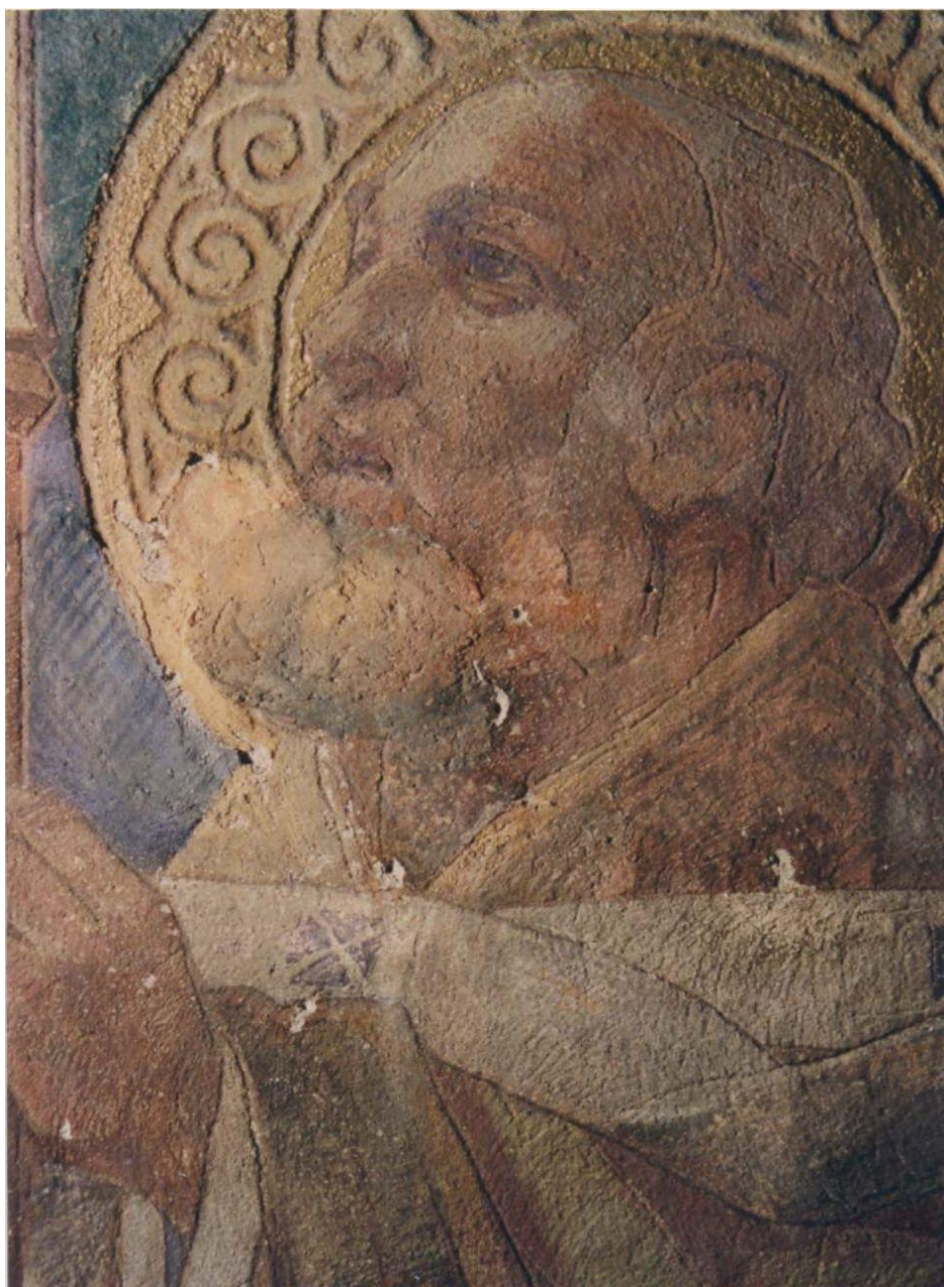
Obr. 56: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*, 1909.

Obr. 57: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, ornamentální výzdoba kupole, 1909.

Obr. 58 : Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*. Fotografie z průběhu restaurování. Pohled na levý okraj malby s částečným odstraněním zákalů, plísní a nečistot.

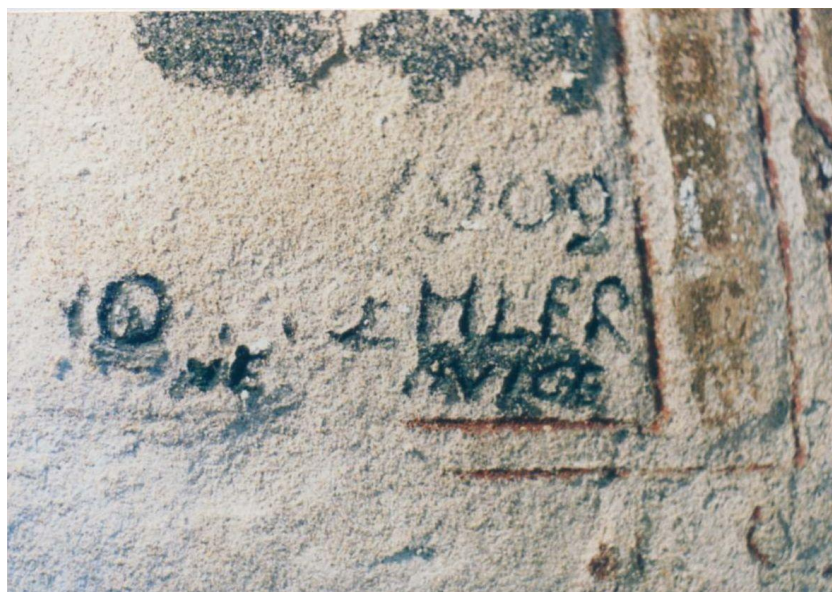

Obr. 59 : Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*. Hlava sv.Cyrila s retušemi pocházejícími z pozdějších oprav.

Obr. 60 Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*, 1909. Postavě klečícího muže s kadidelnicí na pravém okraji obrazu propůjčil malíř svoji podobu. Fotografie z průběhu restaurování dokumentuje odstraňování nečistot, zákalů a plísní.

Obr. 61 Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*, 1909. Zbytky datace a signatury autora u pravého, spodního okraje malby.

Obr. 62: Kroměříž, kostel sv.Cyrila a Metoděje, nástěnná malba na závěrové stěně kněžiště s námětem *Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu*, 1909. Pohled na střední část obrazu s ohraničením dílů fresk.

Obr. 63: Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv.Cyrila a Metoděje. nástěnná malba ve sgrafitovém rámu v průčelí kostela, 1910

Obr. 64: Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje, nástěnná malba ve sgrafitovém rámu v průčelí kostela, 1910

Obr. 65 Brno, nájemní dům na Smetanově ulici 593/41, sgrafitová výzdoba na čelní straně domu, 1911. Námětem hlavního výjevu je obrana Brna proti Švédům.

Obr. 66: Prostějov, Vrlův dům na nám. E. Husserla, 1640/8. Ornamentální výzdoba fasády, 1912.

Obr. 67 : Prostějov, Vrlův dům na nám. E. Husserla, 1640/8. Ornamentální výzdoba fasády. Pohled na pravou část fasády s motivem šaška opírajícího se o sloup se jmény stavitelů domu. Figura nese Köhlerovy autoportrétní rysy.

Obr. 68 : Uherský Ostroh - Předměstí (okres Uherské Hradiště), zvonice, ornamentální výzdoba fasády, 1912.

Obr. 69: Uherský Ostroh - Předměstí (okres Uherské Hradiště), zvonice, ornamentální výzdoba fasády. Fotografie dokumentuje stav omítky před restaurováním.

Obr. 70 Svatý Hostýn (okres Kroměříž), Zastavení křížové cesty, VII. zastavení, 1912–1933.

Obr. 71: Svatý Hostýn (okres Kroměříž), Zastavení křížové cesty, VII. zastavení, 1912–1933.

Obr. 72: Hodonín, budova Galerie výtvarného umění. V letech 1913–1959 spolkový dům Sdružení výtvarných umělců moravských.

Obr. 73: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba fasády, 1912–1913

Obr. 74 : Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru, 1912–1913. Podhled oblouku u schodiště do patra.

Obr. 75: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru, 1912–1913. Detail povrchu malby na podhledu oblouku u schodiště do patra.

Obr. 76: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru budovy, 1912–1913. Pohled na strop vestibulu a na malovanou výplň oblouku nad vstupními dveřmi.

Obr. 77: Hodonín, Galerie výtvarného umění, dekorativní výzdoba interiéru budovy, 1912–1913.
Strop nad schodištěm do druhého patra.

Obr. 78 : Plumov (okres Prostějov), dekorativní výzdoba fasády vily “Šumná”. Sgrafito na severním štítu vily, 1914.

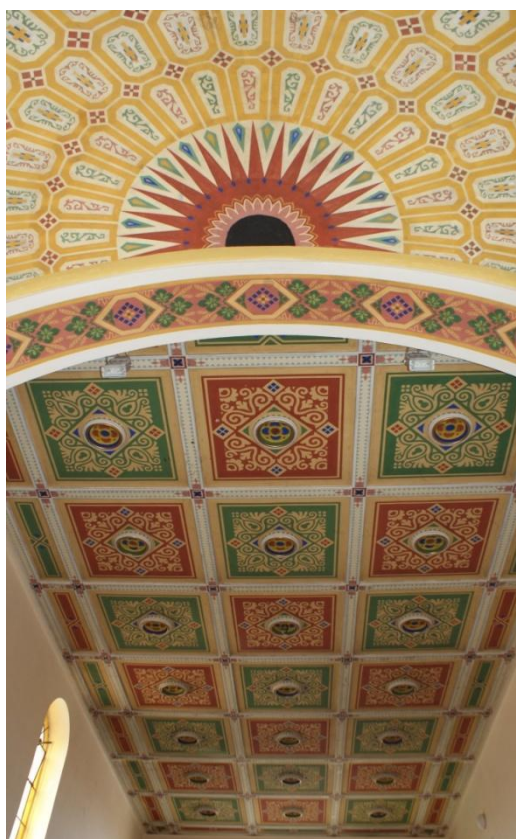
Obr. 79 : Oslovice (okres Znojmo), kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova, dekorativní výzdoba interiéru, pohled do presbytáře, 1915–1918.

Obr. 80: Oslovice (okres Znojmo), kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova, obraz Nenebevzetí Panny Marie na epištolní straně vítězného oblouku, 1915–1918.

Obr. 81: Bílovice (okres Uherské Hradiště), Mariánská zastavení v nikách po obvodu městského hřbitova, obraz Žehnajícího Krista, 1920

Obr. 82: Napajedla, kaple bývalého kláštera Milosrdných sester sv.Kříže (nyní koncertní síň Rudolfa Firkušného).Malířská výzdoba stropu kaple, 1922–1923.

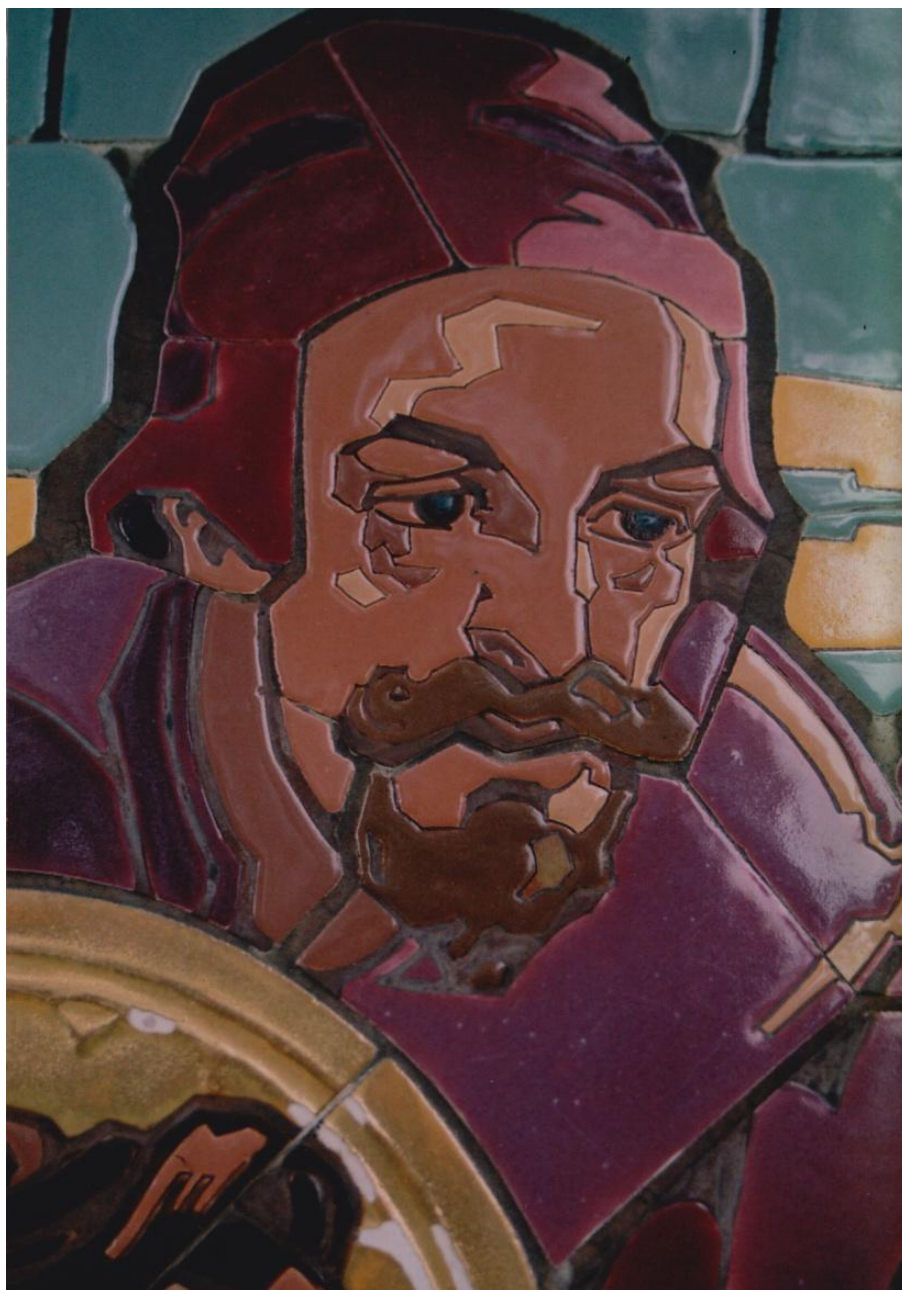

Obr. 83: Napajedla, kaple bývalého kláštera Milosrdných sester sv.Kříže (nyní koncertní síň Rudolfa Firkušného), nástěnná malba (Pout' venkovanů ke sv. Hostýnu) na pravé straně kaple, 1922–1923.

Obr. 84 Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, výjev Ukládání do hrobu, 1925.

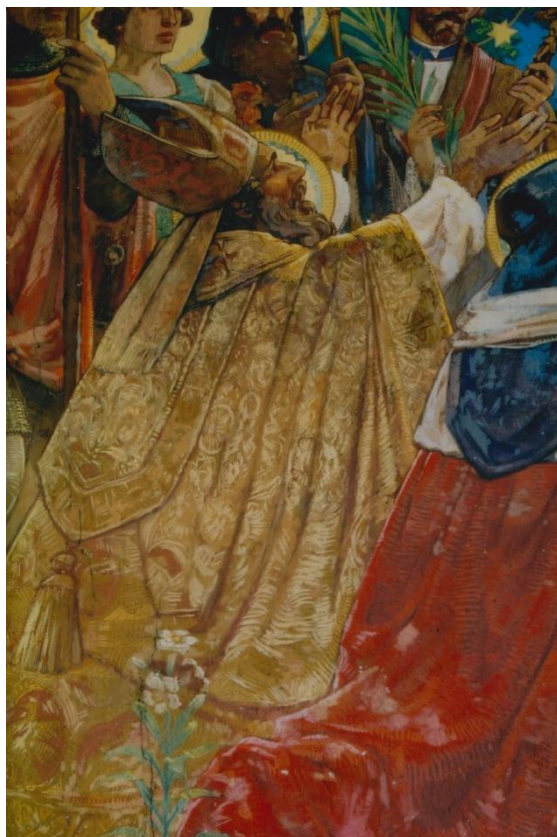
Obr. 85: Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, výjev Ukládání do hrobu, detail (krytoportrét Jana Köhlera).

Obr. 86: Prostějov, městský hřbitov, náhrobek Karla Dostála – Lutinova, detail se signaturou.

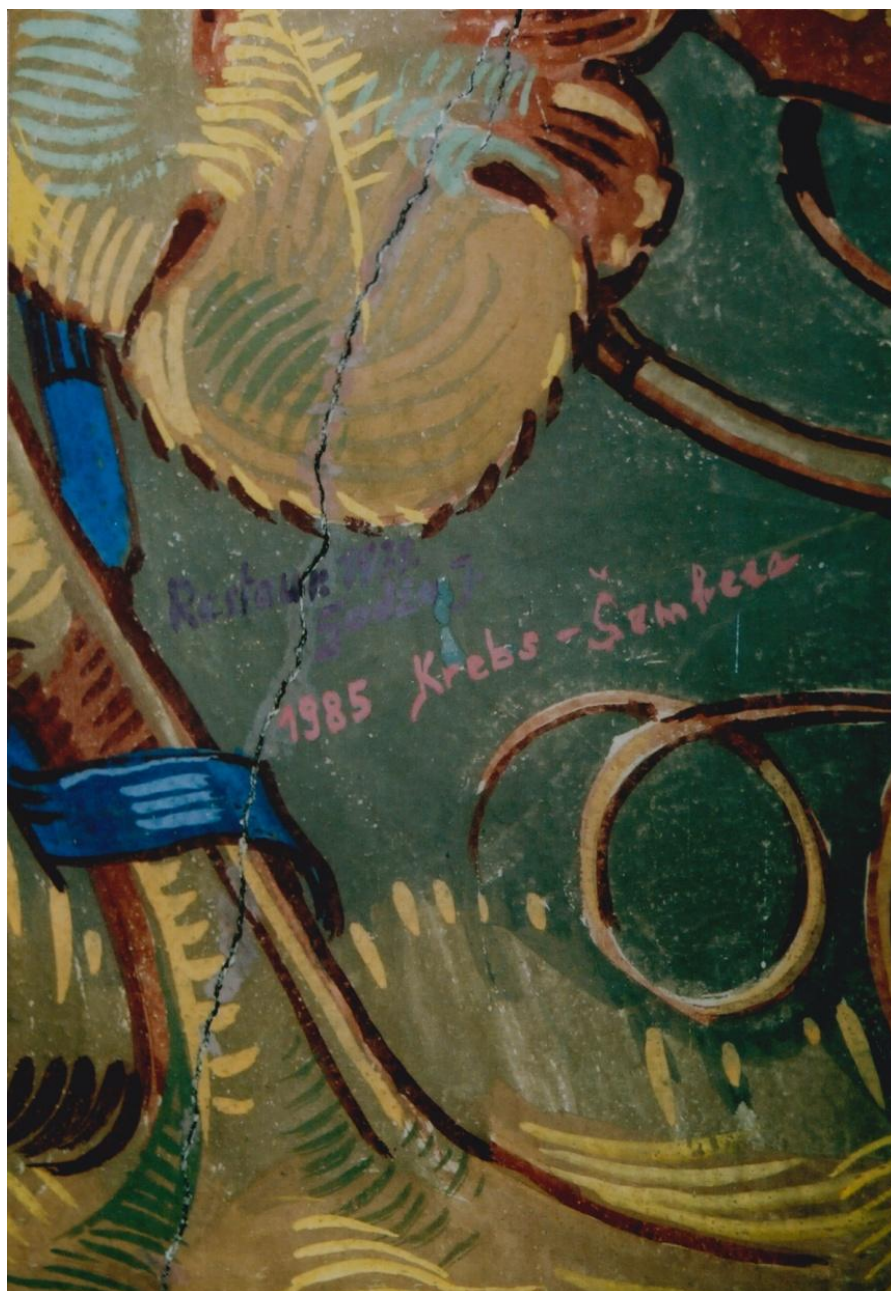
Obr. 87 Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9. Malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, obraz s námětem České nebe na východní stěně kaple, 1926–1927.

Obr. 88: Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9, malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, obraz s námětem *České nebe* na východní stěně kaple, detail.

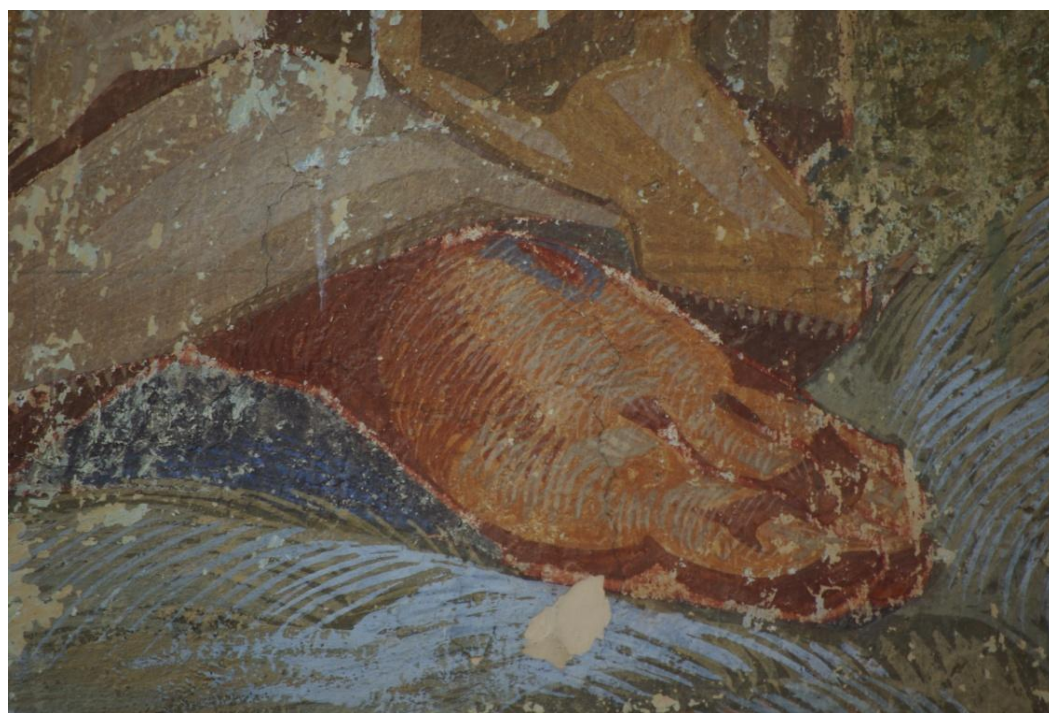
Obr. 89: Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9. malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv.Kříže, detail s rozvilinou vinné révy se signaturou na severní stěně kaple..

Obr. 90: Olomouc, Arcibiskupský palác, Biskupské náměstí 9. Malířská výzdoba kaple řádových sester Kongregace sv. Kříže, detail rozvilinou vinné révy se signaturou na severní stěně kaple.

Obr. 91: Přerov, kostel sv. Vavřince, nástěnná malba s motivem sv. Václava na evangelijní straně presbytáře, 1928–1929.

Obr. 92: Střílky (okres Kroměříž), nástěnná malba nad hlavním oltářem hřbitovní kaple s námětem *Krista Vykupitele*, 20. léta 20. století. Detail malířského rukopisu.

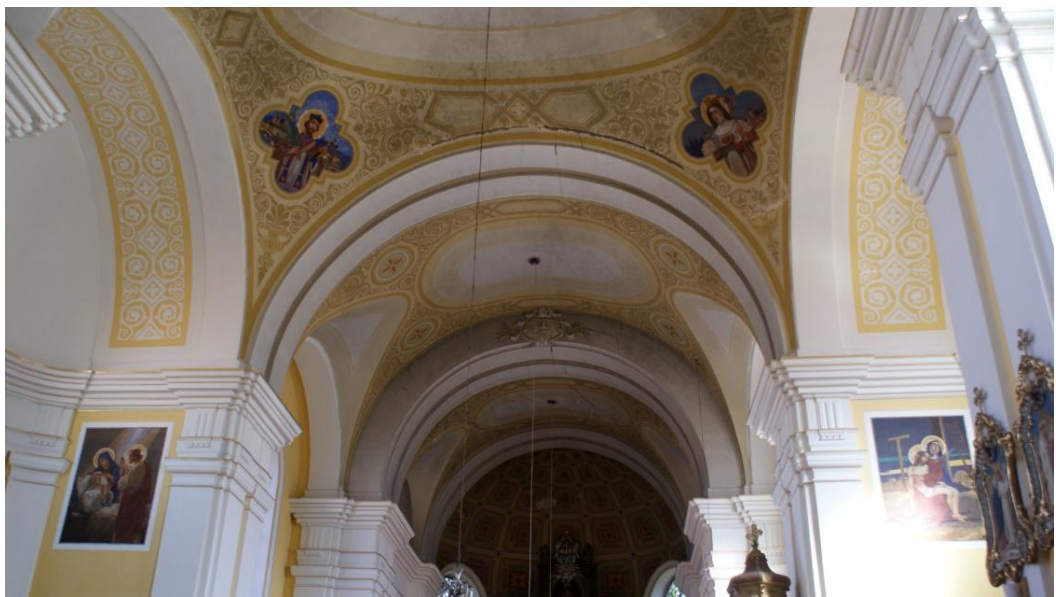
Obr. 93: Střílky (okres Kroměříž), nástěnná malba nad hlavním oltářem hřbitovní kaple s námětem Krista Vykupitele, 20.léta 20.století. Detail malířského rukopisu.

Obr. 94 : Žatec (okres Louny), Občanská záložna, sgrafitová výzdoba fasády, alegorie stavitelství, 1931

Obr. 95: Štramberk, kostel sv.Jana Nepomuckého, malířská výzdoba interiéru,

Obr. 96: Tršice (okres Olomouc), kostel sv.Cyrila a Metoděje, malířská výzdoba interiéru, 1933.

Obr. 97: Tršice (okres Olomouc), kostel sv.Cyrila a Metoděje, malířská výzdoba interiéru, medailon s vyobrazením sv.Vojtěcha, 1933.

Obr. 98: Tršice (okres Olomouc), kostel sv.Cyrila a Metoděje, malířská výzdoba interiéru, medailon s vyobrazením Mlady Přemyslovny, 1933.

Obr. 99: Blatnice pod sv. Antonínkem (okres Hodonín), kaple sv. Antonína Paduánského, nástěnná malby s motivem Sv. Antonín káže v Padově, 1936–1937.

15. Textová příloha

Seznam textových příloh

Textová příloha č.1.- *Laboratorní zpráva*

Textová příloha č.2.- *Mikroskopické vyšetření, spektrální analýza*

Textová příloha č.3.- *Stanovení koncentrace vodorozpustných solí (24.6.2010)*

Textová příloha č. 4.- *Stanovení koncentrace anionů vodorozpustných solí (10.11.2011)*

L a b o r a t o r n í z p r á v a

Kaple sv. Jiří
nástěnné malby presbytáře
Litovel
zadavatel: Stará Pavlína

Pro chemicko-technologický průzkum nástěnných maleb presbytáře v kapli sv. Jiří v Litovli byly odebrány tyto vzorky:

- vz. č. 1 – zelená, malovaný epitaf
- vz. č. 2 – černá, malovaný epitaf
- vz. č. 3 – fialová, malovaný dekorativní rám
- vz. č. 4 – omítka

Analytické metody

příprava příčných řezů zalitím úlomku vzorku do dentální pryskyřice SPOFACRYL a po vybroušení zhotovení barevných mikrofotografií digitálním fotoaparátem NIKON COOLPIX 4500

mikrofotografie v UV světle

mikroskopická a mikrochemická analýza

zkoušky rozpustnosti

Mikroskopická analýza obsahovala prohlídku příčného řezu v normálním a UV světle, popis a změření vrstev. Mikroskopický preparát byl připraven rozetřením úlomku vzorku na mikroskle a po zakápnutí imersní tekutinou pozorován v normálním a polarizovaném světle. Mikrochemické reakce byly směřovány na identifikaci anorganických součástí malby působením zředěných kyselin, alkálií a kapkové reakce na důkaz prvků obsažených v pigmentech.

Výsledky

Vzorek č. 1 – zelená, malovaný epitaf – na bílé vápenné vrstvě je tenká zelená linka měďnatého pigmentu pravděpodobně jemně třeného azuritu (typický vzhled částic a pozitivní test na měď). U některých úlomků je překryta vápenným nátěrem. Je prokázáno, že azurit je méně stabilní modifikace uhličitánu a má schopnost na vzduchu přecházet na malachit absorpcí oxidu uhličitého z ovzduší.

Vzorek č. 2 – černá, malovaný epitaf – v bílé vápenné vrstvě je tenká okrová linka. Na povrchu je černá linka obsahující jemné částice uhlíkaté černi.

Vzorek č. 3 – fialová, malovaný dekorativní rám – na bílé vápenné vrstvě je tmavočervená, kterou tvoří železitá červeň (pozitivní test na železo po působení kyselinou chlorovodíkovou).

Vzorek č. 4 – omítka – na silné vrstvě vápenného štuku jsou vápenné nátěry oddělené šedými linkami pravděpodobně nečistot. Na nich je světleokrová linka obsahující žlutý okr. Je přetřena třemi vápennými nátěry, na kterých je tenká okrová linka. Ve vápenné vrstvě je velmi malé množství jemných černých částic (cca 2 v úločku 2x2 cm). Zda se jedná o příměs uhlí nelze jednoznačně určit. Kromě křemenných zrn z písku nebyly nalezeny žádné další příměsi např. chlupy.

Historie výroby a použití některých identifikovaných pigmentů

Azurit – přírodní, zásaditý uhličitan měďnatý, $\text{Cu}(\text{OH})_2 \cdot 2\text{CuCO}_3$ – získává se rozemletím minerálu azuritu. Hrubě mletý poskytoval tmavý odstín, jemně mletý je světlejší. Vyskytuje se na celém světě, obvykle společně s malachitem. Byl používán již ve 4. dynastii v Egyptě a ve středověké evropské malbě byl nejdůležitějším modrým pigmentem. Na malbách z období od 15. století do poloviny 17. století byl identifikován častěji než ultramarín. Od poloviny 17. století je užíván vzácně.

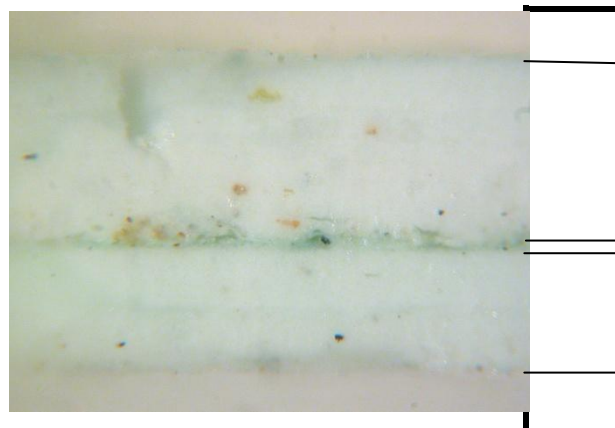
Zpracovala:
Pechová

Praha 6

Dorothea

Čs. armády 18

V Praze dne 22. července 2010

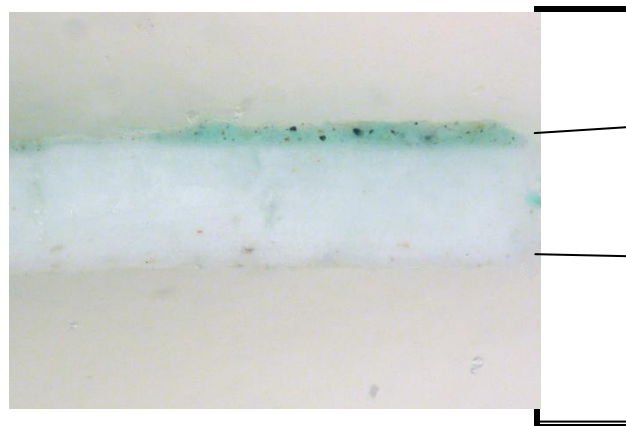

vz. č. 1 – zelená, malovaný epitaf

vápenná vrstva, 0,2 mm

tenká zelená linka měďnatého pigmentu pravd. azuritu, 0,016 mm

bílá vápenná vrstva, 0,16 mm

vz. č. 1 – zelená, malovaný epitaf, jiný úlomek

modrozelená – modré částice azuritu a čerň, 0,03 mm

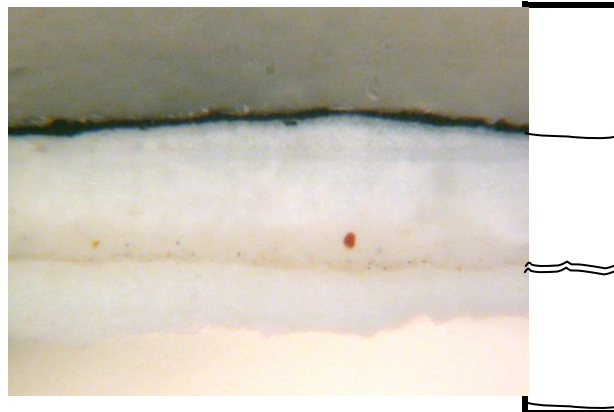
bílá vápenná vrstva, 0,09 mm

vz. č. 1 – zelená, malovaný epitaf, jiný úlomek, UV světlo

modrozelená – modré částice azuritu a čerň, 0,03 mm

bílá vápenná vrstva, 0,09 mm

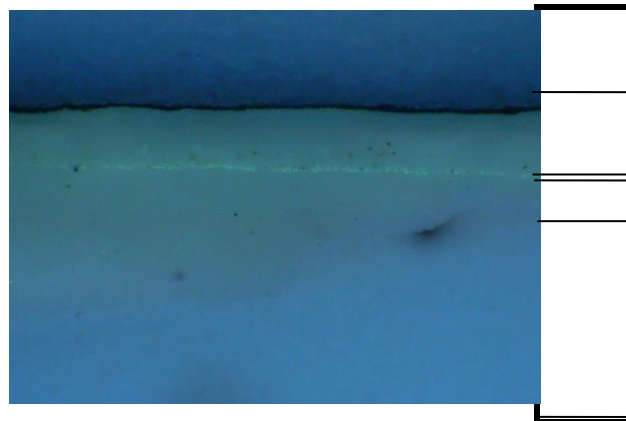
vz. č. 2 – černá, malovaný epitaf

černá linka – jemné částice
uhlíkaté černi, 0,03 mm

bílá vápenná vrstva, 0,18 mm

tenká okrová linka, 0,012 mm

bílá vápenná vrstva, 0,08 mm

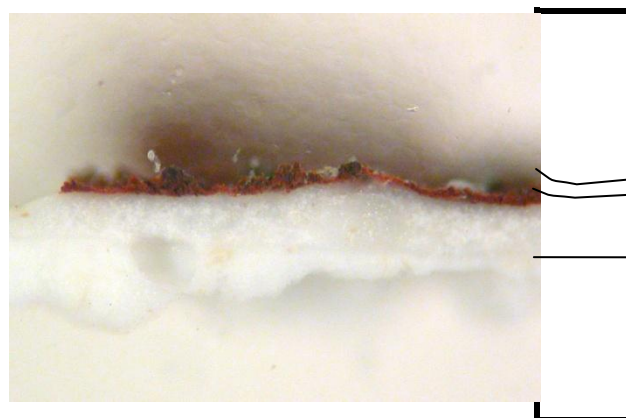
vz. č. 2 – černá, malovaný epitaf,
UV světlo

černá linka – jemné částice
uhlíkaté černi, 0,03 mm

bílá vápenná vrstva, 0,18 mm

tenká okrová linka, 0,012 mm

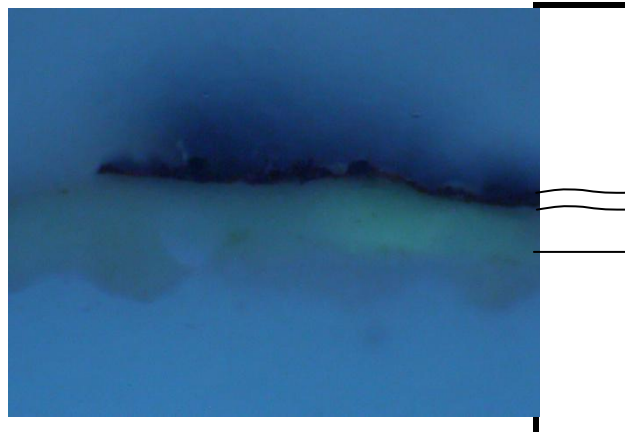
bílá vápenná vrstva, 0,08 mm

vz. č. 3 – fialová, malovaný
dekorativní rám

tmavočervená – železitá
červeň, 0,024 mm

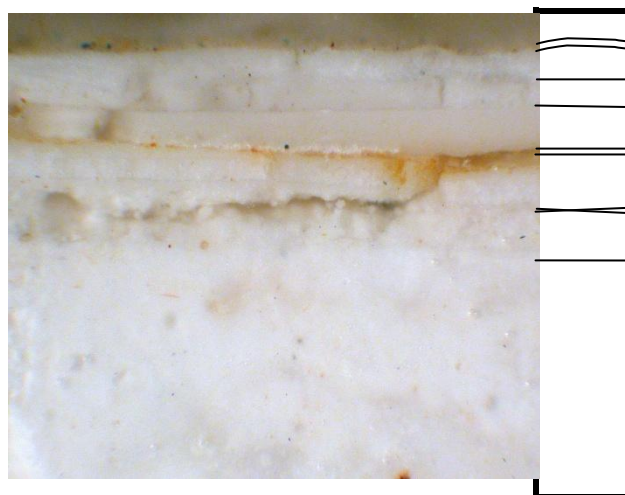
bílá vápenná vrstva, 0,13 mm

vz. č. 3 – fialová, malovaný
dekorativní rám, UV světlo

tmavočervená – železitá
červeň, 0,024 mm

bílá vápenná vrstva, 0,13 mm

vz. č. 4 – omítka

tenká okrová linka

3 vápenné nátěry,
0,03, 0,025 a 0,045 mm

světleokrová linka –

žlutý okr, 0,012 mm

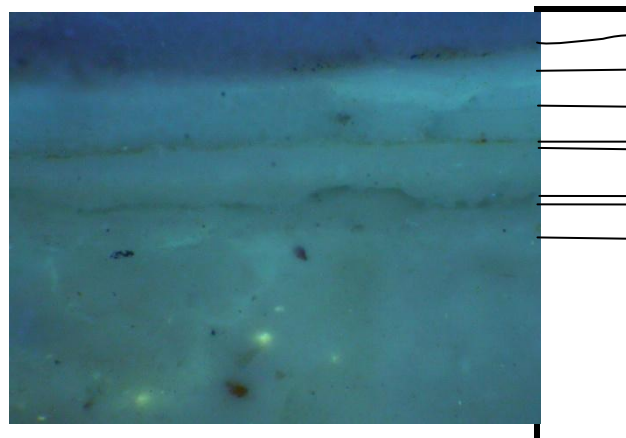
vápenná vrstva, 0,06 mm

šedá linka

vápenná vrstva, 0,075 mm

vápenný štuk

vz. č. 4 – omítka, UV světlo

tenká okrová linka

3 vápenné nátěry,
0,03, 0,025 a 0,045 mm

světleokrová linka,

žlutý okr, 0,012 mm

vápenná vrstva, 0,06 mm

šedá linka

vápenná vrstva, 0,075 mm

vápenný štuk

PETR MAŘÍK, HANA TAUEROVÁ
156 00 PRAHA 5 – ZBRASLAV, PODÉŠŤOVA 772
IČO 60175613, 62569821

MIKROSKOPICKÉ VYŠETŘENÍ SPEKTRÁLNÍ ANALÝZA

Předmět, lokalita: interiérové malby
kaple sv.Jiří, Litovel

Objednává: ak.mal.marie Dočekalová
706 01 Kroměříž, Svatopluka Čecha 23

Hana Tauerová, Petr Mařík, mikroskopické vyšetření a spektrální analýza
156 00 Praha2 – Zbraslav, Podešťova 772, tel 257923119

Předmět, lokalita: interiérové malby
kaple sv.Jiří, Litovel

Objednává: ak.mal.Marie Dočekalová
767 01Kroměříž, Svatopluka Čecha 23

Zadání: vyhodnocení stratigrafie, identifikace anorganických složek
nátěrů, zhotovení mikrofotodokumentace

Vzorky:

- 1 – zelená oblast malby,
kamenný klenební svorník klenby kostelní lodi
- 2 – modrá oblast malby sv. Archanděla Michaela kamenný
klenební svorník klenby kostelní lodi
- 3 – žlutá oblast malby erbu pánů z Vlašimi, kamenný
klenební svorník klenby presbytáře
- 4 – modrá oblast malby epitafu na pravé stěně presbytáře
- 5 – malba červeného šatu ženy na epitafu na pravé stěně
presbytáře

Postup práce

Dodané vzorky interiérových maleb nástěnných (vzorky č. 4 a 5) a maleb na kamenných svornících klenby (vzorky č.1 až 3) byly po předběžném vyhodnocení pod preparačním stereomikroskopem zpracovány na patnáct nábrusů – preparátů, které umožňují studium vzorků na příčném řezu. Poté byly tyto preparáty podrobeny mikroskopickému vyšetření pod badatelskými mikroskopy v dopadajícím světle. Po vyhodnocení stratigrafie a zhotovení mikrofotografií byly určovány anorganické komponenty vrstev (v nálezů jsou u jednotlivých vrstev po středníku uvedené složky, které byly prokázány). Tyto identifikace byly provedeny na základě jejich optických vlastností a morfologických znaků zjištěných v dopadajícím světle a také v procházejícím polarizovaném světle na zhotovených roztěrech, dále výsledků mikrochemických reakcí, optické emisní spektroskopie (Q 24 a UBI1) a externě provedených analýz na elektronovém rastrovacím mikroskopu PHILIPS XL 30 CP s energiově disperzním analyzátozem rtg.zářením (ing.Jan Šubrt, Ústav anorganické chemie, Řež u Prahy). Některé výpisy z těchto externích analýz jsou k této zprávě přiložené.

Nález

Vzorek č. 1

Číslo vrstvy

tloušťka vrstvy (mm)

0 -	zlomek pískovce	
1 -	malba zelené barvy a modrým odstínem; atakamit (event. paratakamit), stopy černě	0,020-0,055
2 -	nesouvislá vápenná vrstva bílé barvy, lokálně je patrné, že je nanesená více nátěry; uhličitán vápenatý	0,007-0,040

Vzorek č.2

1 -	malba modré malby; azurit, stopy kupritu a malachitu	0,070-0,095

Vzorek č.3

0 -	zlomek pískovce	
1 -	malba žluté barvy; olovnatocínčitá žluť kolísavého složení, malá přítomnost olovnaté běloby	0,015-0,065

Vzorek č.4

0 -	zlomek vápenopískového štku bílé barvy	
1 -	vápenná vrstva bílé barvy nanesená minimálně pěti nátěry; uhličitán vápenatý	0,120-0,230
2 -	malba světle modré barvy; smalt, uhličitán vápenatý	0,020-0,025

Vzorek č.5

0 -	zlomek vápenopískového štku bílé barvy	
1 -	vápenný nátěr bílé barvy; uhličitán vápenatý	0,005-0,20
2 -	nátěr bílé barvy; olovnatá běloba	0,007-0,020
3 -	malba červené barvy; rumělka	0,008-0,025

Závěr

Vzorky maleb ze svorníků (vzorky č.1 až 3) obsahují staromistrovské pigmenty azurit, atakami (event.paratakamit), olovnatocínčitou žluť a olovnatou bělobu. Atakamit (i paratakamit), je pigment vzácněji prokazovaný na uměleckých malbách. Jedná se o zásaditý chlorid měďnatý, buď přírodní či uměle vyrobený. Jsou také popsány případy, kdy vznikl druhotně až v malbě z jiného měďnatého pigmentu. Byl identifikován také na nástěnných malbách gotického období. Také ostatní výše uvedené pigmenty byly identifikovány na gotických nástěnných malbách, ale mnohem častěji až hojně. U vzorku č. 2 doprovodný malý obsah kupritu (kysličníku měďného) potvrzuje přírodní původ azuritu.

Také pigmenty identifikované na vzorcích z epitafu jsou staromistrovské. Jedná se o rumělku, olovnatou bělobu a smalt. Smalt byl v regionu Čech a Moravy používán především v období renesance a baroka. Na vzorku č. 5 z červeného pláště je vlastní červená vrstva malby podložena bílým nátěrem s olovnatou bělobou. Tato technika se hojně používala zvláště u deskových maleb, kde bílý nátěr s olovnatou bělobou uložený pod vrstvu vlastní malby působil svojí bělostí jako optické zrcadlo a následná barevná malba pak měla zářivou barvu.

Tato zpráva, která se předává ve dvou shodných vyhotoveních, se skládá z nečíslovaného titulního listu, tří číslovaných listů vlastní zprávy a tří nečíslovaných listů mikrofotodokumentace a přílohy (dvou nečíslovaných listů výpisů analýz EDAXu).

V Praze dne 2. 11. 2010

PETR MAŘÍK
mikroskopické vyšetření
spektrální analýza
156 00 PRAHA 5, PODĚŠTOVÁ 772
IČO: 60175613 tel./fax 57 92 31 19

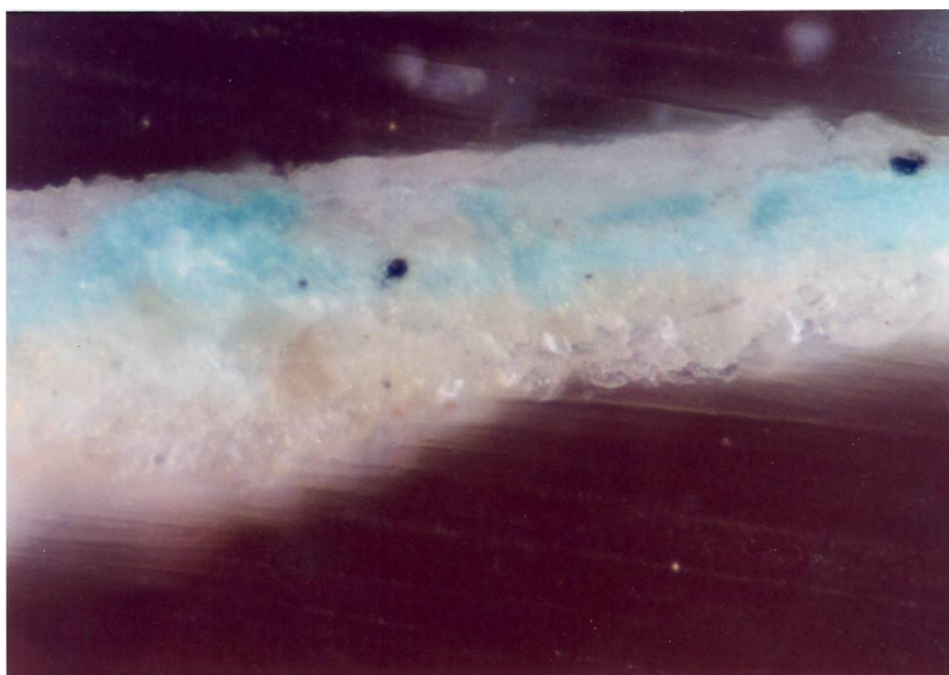

HANA TAUEROVÁ
fyzikální - chemické analýzy
156 00 PRAHA 5, PODĚŠTOVÁ 772
tel.: 57923119. IČO: 62569821

Mikrofotodokumentace

Vzorek č.1

m – 327 :1

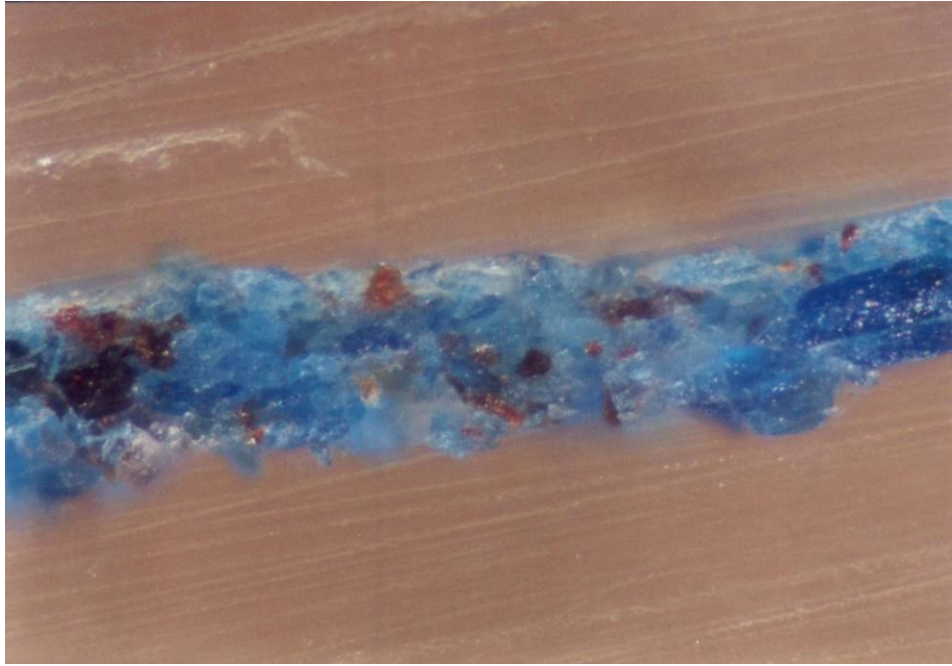
2

1

0

Vzorek č.2

m – 327 : 1

1

Vzorek č.3

m – 327 : 1

1

2

Vzorek č.4

m – 209 : 1

2

1

0

Vzorek č.5

m – 209 : 1

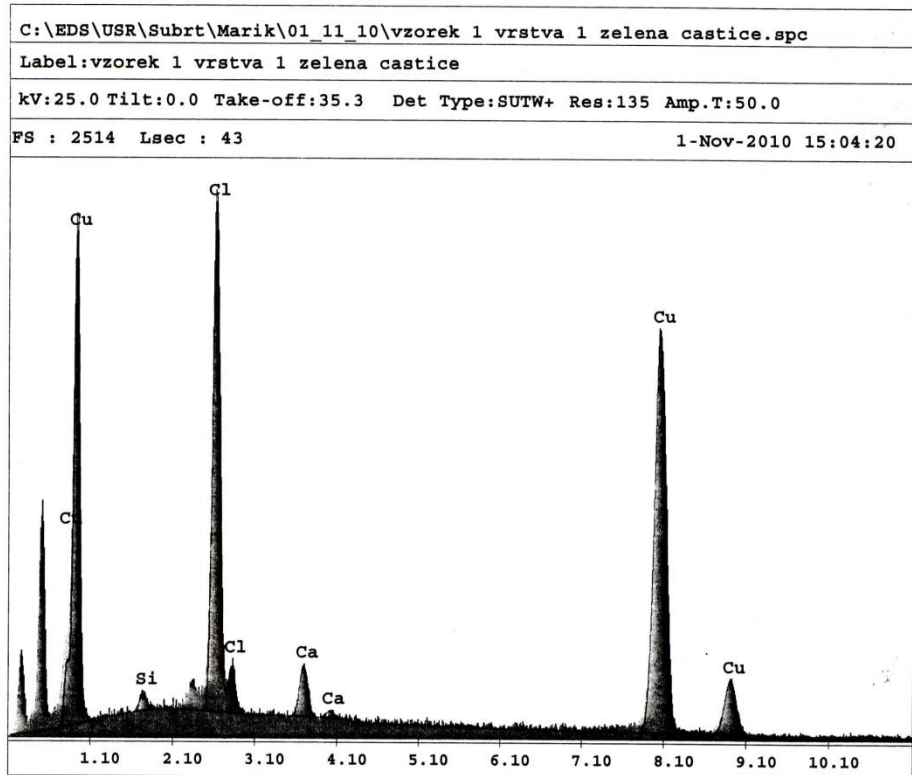
3

2

1

0

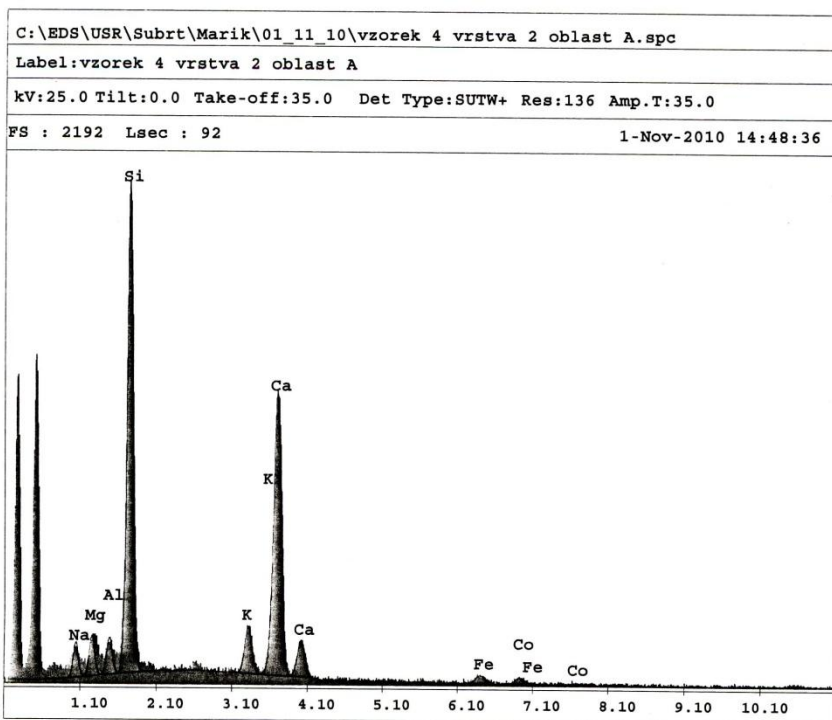

EDAX ZAF Quantification (Standardless)
 Element Normalized
 SEC Table : Default

Element	Wt %	At %	K-Ratio	Z	A	F
SiK	1.27	2.35	0.0045	1.1079	0.3180	1.0048
ClK	24.35	35.65	0.1657	1.0642	0.6386	1.0011
CaK	2.64	3.42	0.0221	1.0907	0.7557	1.0123
CuK	71.73	58.59	0.6891	0.9712	0.9892	1.0000
Total	100.00	100.00				

Element	Net Inte.	Bkgd Inte.	Inte. Error	P/B
SiK	14.27	25.14	8.58	0.57
ClK	454.66	29.93	0.76	15.19
CaK	49.26	26.81	3.14	1.84
CuK	525.13	11.66	0.68	45.02

EDAX ZAF Quantification (Standardless)
 Element Normalized
 SEC Table : Default

Element	Wt %	At %	K-Ratio	Z	A	F
NaK	5.36	7.41	0.0180	0.9907	0.3362	1.0065
MgK	4.53	5.93	0.0199	1.0161	0.4268	1.0113
AlK	3.67	4.33	0.0193	0.9867	0.5218	1.0193
SiK	43.17	48.90	0.2717	1.0159	0.6166	1.0047
K K	5.22	4.25	0.0416	0.9689	0.7882	1.0437
CaK	33.71	26.76	0.2738	0.9918	0.8177	1.0014
FeK	2.25	1.28	0.0189	0.9091	0.9226	1.0000
CoK	2.09	1.13	0.0175	0.8914	0.9425	1.0000
Total	100.00	100.00				

Stanovení koncentrace vodorozpustných solí

Objekt:

Kaple sv. Jiří v Litovli

Zadavatel průzkumu:

Pavčina Stará

Zadání průzkumu:

- *Stanovení koncentrace anionů vodorozpustných solí*

Metody průzkumu:

- *UV/vis spektroskopie – spektrofotometr DU Series 720*

Popis metodiky:

- *Stanovení koncentrace solí – z rozdrčeného vzorku byl připraven výluh, u kterého byla stanovena koncentrace anionů (sírany, dusičnany, chloridy) vodorozpustných solí pomocí UV/vis spektroskopie.*

Počet vzorků k analýze : 3

Vzorky byly odebrány zadavatelem

vzorek	popis
S1	
S2	
S3	

Zpracovala:

- Ing. Alena Hurtová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

Výsledky průzkumu:

Stanovení koncentrace solí:

vzorek	c_{Cl^-} (hm.%)	c_{Cl^-} (mmol/kg)	$c_{(\text{SO}_4)_2}$ (hm.%)	$c_{(\text{SO}_4)_2}$ (mmol/kg)	$c_{(\text{NO}_3)^-}$ (hm.%)	$c_{(\text{NO}_3)^-}$ (mmol/kg)
S1	0,06	18	0,06	6	0,755	121,783
S2	0,02	6	0,01	1	0,322	52,012
S3	0,11	30	0,01	1	0,455	73,412

Koncentrace síranů je u všech vzorků velmi nízká. Koncentrace chloridů je u vzorku S2 nízká, u vzorku S1 střední a u vzorku S3 vysoká. Koncentrace dusičnanů je vysoká u všech vzorků. Z tohoto důvodu doporučuji provést ochranná opatření.

V Litomyšli 24. 6. 2010

Alena Hurtová
Fakulta restaurování

Stanovení koncentrace anionů vodorozpustných solí

Objekt:

Litovel

Zadavatel průzkumu:

Pavčina Stará

Zadání průzkumu:

- Stanovení koncentrace anionů vodorozpustných solí

Metody průzkumu:

- UV/vis spektroskopie – spektrofotometr DU Series 720

Popis metodiky:

- Stanovení koncentrace solí – z rozdrčeného vzorku byl připraven výluh, u kterého byla stanovena koncentrace anionů (sírany, dusičnany, chloridy) vodorozpustných solí pomocí UV/vis spektroskopie.

Počet vzorků k analýze : 3

Vzorky byly odebrány zadavatelem

---

vzorek	popis
S3	
S4	
S5	

Zpracovala:

- Ing. Alena Hurtová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

Výsledky průzkumu:

Stanovení koncentrace solí:

Vzorek	$c_{(\text{SO}_4)_2^-}$ /hm%	$c_{(\text{SO}_4)_2}$ (mmol/kg)	c_{Cl^-} (hm.%)	c_{Cl^-} (mmol/kg)	$c_{(\text{NO}_3)^-}$ (hm.%)	$c_{(\text{NO}_3)^-}$ (mmol/kg)
S3	0,016	1,661	0,025	7,015	0,138	26,609
S4	0,002	0,173	0,015	4,122	0,336	64,548
S5	0	0	0,011	3,204	0,154	29,574

U všech vzorků je velmi nízká koncentrace síranů a chloridů. Koncentrace dusičnanů je u vzorků S3 a S5 střední a u vzorku S4 vysoká.

10. 11. 2010

Alena Hurtová
Fakulta restaurování